

У нумары:

Трэба ўмець гаварыць «дзякуй»

Родная мова — найвялікшае багацце, дадзенае кожнай нацыі.

Стар. 4

Таямніцы Полацкага гарадзішча

Аказваецца, гэты беларускі горад больш старажытны, чым лічыцца.

Стар. 5

Выхаванне класікай

Якія яны — культурныя прыярытэты нашага грамадства?

Стар. 11

3 павагай да традыцый

Учарашні, сённяшні і заўтрашні дзень «Краязнаўчай газеты».

Стар. 13

«Скобраўка» — галоўны клопат Міхаіла Савіцкага

Праз лагер прайшло больш за тры тысячы дзяцей...

Стар. 16

ПРАЦЯГВАЕЦЦА ПАПІСКА Ў ІV КВАРТАЛЕ 2009 г.

Для індывідуальных падпісчыкаў:

1 месяц — 7760 руб.
Падпісны індэкс — 63856

Ведамасная падпіска:

1 месяц — 10060 руб.
Падпісны індэкс — 638562

Індывідуальная льготная падпіска для настаўнікаў: на 1 месяц — 5200 руб. Падпісны індэкс — 63815

Льготная падпіска для ўстаноў культуры і адукацыі: 1 месяц — 7870 руб. Падпісны індэкс — 63880

Каб год для вас быў неаблагім — падпішыцеся на «ЛіМ»!

Першы адкрыты конкурс маладых харавых дырыжораў імя Віктара Роўды прайшоў у Мінску. Гэтая падзея адметная не толькі для музычнага жыцця нашай краіны, але і надзвычай значная для перспектывы развіцця прафесійнага харавога выканальніцтва і ўздому агульнай харавой культуры ў Беларусі, адбылася па ініцыятыве педагогаў кафедры харавога дырыжыравання Беларускай дзяржаўнай акадэміі музыкі. Тут, у сценах акадэміі, на працягу трох дзён і разгортвалася інтрыга новага творчага спаборніцтва. Час для яго правядзення абралі невыпадковы — напярэдадні чарговай гадавіны з дня нараджэння народнага артыста СССР прафесара Віктара Роўды і 75-годдзя кафедры харавога дырыжыравання БДАМ, якую без малога 45 гадоў узначальваў незабыўны маэстра.

Камертон Віктара Роўды

Актыўна падтрыманая рэктарам, арганізатары конкурсу імкнуліся ўнесці ў яго сур'ёзны, адказны прафесійны кантэкст часцінку свята. Да цырымоніі ўрачыстага адкрыцця ў харавой зале акадэміі размясцілі невялікую выстаўку: фотаздымкі Віктара Уладзіміравіча розных гадоў, у тым ліку — буйны план выразнага дырыжорскага жэсту яго рук; нотныя зборнікі, хрэстаматыі, падручнікі, над якімі ён працаваў; статуэтка «Оскара» за перамогу студэнцкага хору БДАМ пад кіраўніцтвам В. Роўды на міжнародным спаборніцтве ў Германіі, іншыя прэстыжныя прызы. А на чорнай аксамітнай сурвэтцы — уласны «інструментарый» хормайстра: вытанчаная дырыжорская палачка ды камертон. Камертон, як вядома, — эталон вышыні пры настройцы музычных інструментаў, а таксама хору. І ў кантэксце конкурсу ён успрымаўся ўжо як сімвал пэўнага творчага, мастацкага ўзроўню, традыцый харавога дырыжыравання.

Побач з гэтай экспазіцыяй усталявалі гіпсавы бюст Віктара Роўды (праца скульптара Івана Міско), які Беларускай дзяржаўнай акадэміі музыкі напярэдадні падаравала ўдава маэстра Соф'я Ваяводская. Збіралася 86-гадовая Соф'я Антонаўна і сама паўдзельнічаць у адкрыцці конкурсу, ды з-за непагадзі давалося візіт ганаровай госці адмяніць. Але яна перадала прывітальны ліст, мудры змест якога, звернуты «да ўсіх,

У лістападзе 2011-га будзе адзначацца 90 гадоў з дня нараджэння Віктара Роўды, чьё імя ведаюць і шануюць за межамі нашай краіны. І ёсць надзея, што да гэтага часу будзе зроблена ўсё, каб чарговы конкурс яго імя не толькі зрабіўся традыцыйным і ўмацаваў свае пазіцыі ў прафесійным асяроддзі, але прайшоў бы як адметнае свята харавога мастацтва і атрымаў міжнародны розгалас.

хто любіў Віктара Уладзіміравіча Роўду і хто яго не любіў», быў пачуты прысутнымі ў зале.

Прысутнасць духу самога Маэстра адчувалася не толькі ў гэтых знаках памяці пра яго. На вялікім экране, размешчаным у цэнтры залы, быў паказаны фільм-маналог, створаны восем гадоў таму юбілею В. Роўды, — «Мая васьмідзсятая восень». І дыскі з гэтым фільмам, у якім — і ўспаміны, і споведзь, і творчае жыццё майстра, — атрымалі ў падарунак усе ўдзельнікі конкурсу падчас рахавання: яны «цягнулі» са ста-

ла CD-дыскі і знаходзілі пад яго вечкам парадкавы нумар свайго выступлення з хорам. А квітка з назвамі твораў, якія трэба было рыхтаваць да гэтага выступлення, маладыя дырыжоры шукалі... у прыгожых дэкаратыўных шкарпэтках, якія зазвычай напаяўняюць каляднымі падарункамі для дзяцей!

У конкурсную праграму ўваходзілі складаныя ўзоры сусветнай харавой творчасці розных часоў і краін, у тым ліку беларуская музыка — харавыя апрацоўкі народных песень і «Споведзь» нашага сучасніка, лаўрэ-

ата Дзяржаўнай прэміі Беларусі прафесара Вячаслава Кузняцова (кампазітар быў запрошаны ў склад журы). Высокія патрабаванні да маладых дырыжораў па-свойму паўплывалі на колькасць спаборнікаў: да ўдзелу ў конкурсе было дапушчана 14 чалавек — з Мінска, з Гродна, з Масквы. Трое з іх не змаглі пазмагацца за перамогу: захварэлі. Але ж, вядома, не «масваасцю» вымяраецца значнасць падзей у сур'ёзным мастацтве.

Знамянальна, што канкурсанты дэманстравалі свае прафесійныя навыкі, працуючы з выдатным калектывам, шматразовым пераможцам прэстыжных міжнародных конкурсаў — студэнцкім хорам Беларускай дзяржаўнай акадэміі музыкі, творчыя дасягненні якога — заслуга Віктара Роўды. І ў атмасферы асаблівага, конкурснага хвалявання ды высокага натхнення праходзілі выступленні калектыву пад кіраўніцтвам маладых дырыжораў, якіх падтрымлівалі «бальшчыкі» дыя проста — слухачы...

І вось журы, якое ўзначальваў дэкан вакальна-харавога факультэта, загадчык кафедры харавога дырыжыравання Беларускай дзяржаўнай акадэміі музыкі прафесар Валерый Аўраменка, падвяло вынікі. Цікава, што аднолькавую найвышэйшую суму балаў пасля двух конкурсных тураў набралі тры чалавекі. Гэтыя трое і сталі пераможцамі складанага музычнага спаборніцтва (прадугледжаны ўмовам конкурсу дыплом другой ступені журы вырашыла не прысуджаць). Хто яны, лепшыя маладыя дырыжоры? Аляксей Кліманаў, Даніла Франтоў ды Марыя Янушкевіч. Усе — студэнты вакальна-харавога факультэта БДАМ. Апроч грашовых прэмій, яны атрымалі права на рэкамендацыю роднай кафедры для ўдзелу ў міжнародных конкурсах харавых дырыжораў на працягу двух бліжэйшых гадоў.

Святлана БЕРАСЦЕНЬ

На здымках: гіпсавы бюст Віктара Роўды, які Беларускай дзяржаўнай акадэміі музыкі падаравала ўдава маэстра Соф'я Ваяводская; вучаніца і пераемніца маэстра, мастацкі кіраўнік студэнцкага хору БДАМ, лаўрэат міжнародных конкурсаў Інеса Багзяка і пераможцы першага спаборніцтва харавых дырыжораў імя В.Роўды — Аляксей Кліманаў, Даніла Франтоў, Марыя Янушкевіч.

Фота Кастуся Дробава

Пункцірам

• Каля 500 кніг з Беларусі выпуску 2008 — 2009 гг. былі прадстаўлены на 61-м кніжным кірмашы ў Франкфурце-на-Майне (Германія). На сёлетнім найбуйнейшым міжнародным кірмашы сваю прадукцыю прадэманстравалі звыш 7300 удзельнікаў са 100 краін. Сем беларускіх выданняў з Франкфурта былі перададзены для Лейпцыгскага міжнароднага конкурсу кнігі. Выдавецтва "Мастацкая літаратура" прадставіла кнігі Леаніда Несцяруча "Напалеон Орда. Шлях да Бацькаўшчыны", "Найвышэйшая песня Саламонава: Біблейская кніга"; "Беларуская энцыклапедыя імя Петруся Броўкі" — "Зямля сілы. Белавежская пушча", "Чароўны свет. З беларускіх міфаў, паданняў і казак"; "Беларусь" — "Дзікае палыванне караля Стаха" Уладзіміра Караткевіча; "Беларуская навука" — "Голоса ўшэдшых дрэвель"; Выдавецтва Беларускага Экзархата — "Отче Наш. Молитва Господня". Вынікі конкурсу стануць вядомымі ў наступным годзе.

• Свет пабачыў зборнік аўдыёдыскаў з запісамі твораў Уладзіміра Караткевіча (выдавецтва "БелТон Медго"). На васьмі дысках запісаны раманы "Каласы пад сярпом тваім", "Хрыстос прызямліўся ў Гародні", "Чорны замак Альшанскі", аповесць "Дзікае палыванне караля Стаха" і іншыя творы. Яны гучаць больш за 100 (!) гадзін у выкананні Андрэя Каляды. У продаж дыскі не паступяць, паведамлілі выдаўцы, а будуць распаўсюджвацца па бібліятэках і ў рамках адукацыйных праграм.

• У Мінскім Палацы мастацтва прайшоў Дзень паэзіі, прысвечаны 1000-годдзю ўзгадвання ў пісьмовых крыніцах назвы Літва. Перакладчыца і паэтка Ганна Сержан распавяла прысутным пра паэта-літвіна Антона Гарэцкага. Паэт Сяргей Панізінік раскажаў пра ўрадніка Беларусі скульптара Генрыка Дмахоўскага. Ён жа паведаміў, што ў выдавецтве "Кнігазбор" рыхтуецца да выхаду кніга "1000 гадоў добрасудства", прадмова да якой была напісана яшчэ Васілём Быкавым. У гэты дзень гучала паэзія аўтараў, у чыіх творах знайшла ўвасабленне летапісная Літва. Сярод іх Адам Міцкевіч, Максім Багдановіч, Геннадзь Тумаш.

• Беларуская дэлегацыя на чале з намеснікам міністра культуры Віктарам Курашам прыняла ўдзел у якасці назіральніка ў канферэнцыі міністраў культуры "Рэабілітацыя нашай агульнай спадчыны". Форум праходзіў у славенскай сталіцы ў рамках сумеснага праекта Савета Еўропы і Еўрапейскай камісіі па рэабілітацыі архітэктурнай і археалагічнай спадчыны ў краінах Балканскага і Чарнаморскага рэгіёнаў. Падчас канферэнцыі Віктар Кураш сустрэўся з міністрам культуры Славеніі, з якім былі абмеркаваны магчымыя двухбаковыя праекты. Адыліся таксама і сустрэчы беларускай дэлегацыі з прадстаўнікамі іншых краін-удзельніц форуму.

• 28 лістапада ў Палацы культуры МТЗ пройдзе XI фестываль "Грыфаманія". "У Беларусі шмат добрых гітарыстаў: Уладзімір Угольнік, Сяргей Анціпін, Уладзімір Ткачэнка, Леанід Вярэніч, Сяргей Трухановіч, Уладзімір Любінскі, Андрэй Вайцэхоўскі (амаль усе жывуць у Мінску). А калі ў горадзе столькі выдатных гітарыстаў, раней ці пазней камусьці прыйдзе ідэя сабрацца разам, падзяліцца досведам" — тлумачыць мэту правядзення "Грыфаманія" яго дырэктар Юрый Рашотнік. Сёлета ў фестывалі прымуць удзел музыканты з Беларусі і бліжняга замежжа. Спецыяльным гасцем стане маскоўскі дуэт Viva Jango!

Падрыхтаваў Павел РАДЫНА

У Саюзе пісьменнікаў Беларусі

Сустрэча на граніцы

Прайшло, мусіць, больш за год, як члены Саюза пісьменнікаў Беларусі пазнаёміліся з асабовым саставам 12-й пагранзастанавы Гродзенскага пагранатрада. На тэрыторыі гарадка стаялі палаткі, паходная кухня ды рукамойнік побач з ёю... Умовы былі не вельмі камфортнымі: капітальна рамантаваўся стары будынак. Па запрашэнні Дзяржаўнага пагранічнага камітэта Рэспублікі Беларусь такая сустрэча адыбылася і сёлета.

Начальнік заставы старшы лейтэнант Іван Гульба з задавальненнем прапанаваў нам паглядзець абноўлены будынак. Прасторная спальня з новымі, акуратна засцеленымі ложкамі, абсталяваная новай тэхнічай сталовай і кухня, кабінеты для працы, адпачынку... Між іншым, паведаміў Іван Гульба, над 12-й заставай узяў шэфства Мінскі аблвыканкам.

Служба тут складаная. За затрыманне парушальнікаў граніцы яфрэйтар Аляксандр Мастоўскі нядаўна ўзнагароджаны знакам "Выдатнік пагранічнай службы Рэспублікі Беларусь" II ступені. Калі я запытаўся, за што яму ўручылі такую ўзнагароду, ён усхваляваўся, паціснуў плячыма:

— Гэта быў мой абавязак. Хутка Аляксандр вернецца дадому.

Дарэчы, на гэтай заставе нясуць службу сем воінаў з Міншчыны.

Цікавы расповед пра будні пагранічнікаў пачулі мы і ад яфрэйтара Дзяніса Еўдакімава з г. Ваўкавыска, ад іншых салдат.

А потым пачалася размова пра творчасць. Паэты Р. Сакалоўскі, Л. Крыванос, У. Ласенка і іншыя чыталі свае вершы, гаварылі пра сучасную літаратуру, раілі салдатам новыя

кнігі, дзяліліся сваімі творчымі задумамі. Праз іх, рэдактар мядзельскай раённай газеты "Нарачанская зара" Павел Жукаў распавёў пра стварэнне сучаснай публіцыстыкі.

Члены Саюза пісьменнікаў Беларусі ў той жа дзень пабывалі ў камендатуры мабільнай пагранзастанавы, якая месціцца ў Парэччы, у сярэдняй школе, якой у гэтым годзе споўнілася 110 гадоў. Дырэктар Марына Астроўская распавяла: на будаўніцтва школы ў 1999 годзе Гродзенскі распарадчы камітэт да юбілею А. С. Пуш-

кіна выдаткаваў грошы з тым, каб назваць яе "Пушкінскай". На жаль, ні тады, ні цяпер гэтага так і не ўдалося зрабіць. Вучацца тут 292 школьнікі, працуе 35 настаўнікаў. Пагранічнікі, настаўнікі і старшакласнікі падтрымліваюць цесны кантакт, праводзяць нямала агульных выхаваўчых мерапрыемстваў.

Літаратары пабывалі і на заставе "Рыболы", што размешчана ў Белавежскай пушчы. Нядаўна пагранічнікі затрымалі групу з 8 чалавек, сярод якіх было двое дзяцей. Жыхары Грузіі трымалі напрамак на Варшаву.

Ёсць у пагранічнікаў бібліятэка, тэлевізары, невялічкі музей. Дзевятнаццаць застаў Гродзенскага атрада носяць імёны тых, хто ў гады Вялікай Айчыннай вайны мужна абараняў дзяржаўную граніцу.

Вайскоўцам было падаравана 40 кніг паэтаў і празаікаў — членаў Саюза пісьменнікаў Беларусі.

Толькі сабраліся пакінуць апошняю заставу, як пачулі "Застава, у ружжо!" Аказалася, ад моцнага ветру альбо вільгаці ці то лось, ці то дзікі дакрануліся да сістэмы, і яна спрацавала. Служба ёсць служба. Трэба правяраць і такія сігналы...

Анатоль СМАЛЯНКА

На здымку: пісьменнікі Леанід Крыванос, Уладзімір Ласенка, Рыгор Сакалоўскі, Павел Жукаў і Анатоль Смялянка сярод пагранічнікаў.

Сумоё

Заўсёды разам

11 лістапада Польшча адзначыла сваё галоўнае свята — Дзень Незалежнасці. У сувязі з гэтым Пасол Польшчы ў Беларусі Хенрык Літвін даў прэс-канферэнцыю, адразу папярэдзіўшы, што журналісты могуць задаваць пытанні і на беларускай мове, якую ён ведае і разумее.

Асноўнай тэмай гутаркі было шматбаковае супрацоўніцтва Польшчы і Беларусі. Хенрык Літвін падкрэсліў, што сёння яно знаходзіцца на высокім узроўні. Спадар пасол таксама адзначыў, што для беларусаў, чые родныя загінулі ў час Вялікай Айчыннай вайны і іх магілы сёння знаходзяцца на тэрыторыі Польшчы, будуць выдавацца асобныя бясплатныя нацыянальныя візы.

У сталічным Доме дружбы прайшла літаратурна-музычная вечарына "Беларуска-польскае сумоё". Гучалі прыгожыя беларуская і польская мовы, граля пранікнёная беларуская і польская музыка...

Старшыня таварыства "Беларусь — Польшча" пісьменнік Анатоль Бутэвіч зазначыў, што яшчэ з часоў Вялікага княства Літоўскага і Рэчы Паспалітай нашы краіны заўсёды былі не толькі суседзямі, але і добрымі сябрамі. Беларусь і Польшчу аб'ядноўваюць такія імёны, як Ягайла, Вітаўт, Соф'я Слуцкая, род Радзівілаў. Мы заўсёды былі разам у

культуры, гісторыі, літаратуры, музыцы, навуцы.

На вечарыне выступіў ансамбль старажытнай музыкі "Пастараль" выкладчыкаў дзіцячай музычнай школы горада Дзяржынска. У іх выкананні гучалі паланезы Мацея Радзівіла.

Свае пераклады з польскай на беларускую мову прадставілі нашы пісьменнікі, перакладчыкі Міхась Кенька і Леў Казлоў. У асноўным гэта творы польскіх аўтараў, прысвечаныя Радзівілам. Як падкрэсліў Міхась Кенька, "Польшча — гэта унікальная краіна, багатая сваёй культурна-гістарычнай спадчынай. Ёсць яшчэ шмат твораў, якія я хацеў бы перакласці".

Зычлівыя словы пра ўзровень беларуска-польскага сумоёя выказала на сваёй роднай мове саветнік па пытаннях культуры Пасольства Рэспублікі Польшча ў Беларусі Эльжбета Шчапаньска.

Уладзімір ПАДАЛЯК

На здымку: Пасол Польшчы ў Беларусі Хенрык Літвін.

Фота Кастуся Дробава

Канферэнцыі

Як далей вучыцца...

На базе Ліцэя БДУ прайшла Міжнародная навуковая канферэнцыя «Сучаснае адукацыйнае асяроддзе: прыярытэты кірункі развіцця». У ёй прынялі ўдзел некалькі соцень прадстаўнікоў адукацыі і навукі з Беларусі, Расіі, Украіны, Казахстана, Туркменістана.

Арганізатарам форуму выступіў Нацыянальны інстытут адукацыі Рэспублікі Беларусь. Інстытут з'яўляецца вядучай у краіне ўстановай, якая ініцыіруе, каардынуе і ажыццяўляе выкананне шматлікіх навукова-даследчых праектаў усіх узроўняў. Ён жа арганізуе падрыхтоўку і выданне вучэбнай і вучэбна-метадычнай літаратуры для школ, сярэдніх спецыяльных навучальных устаноў, устаноў пазашкольнага навучання і выхавання. На гэтую асаблівую ролю інстытута звярнуў увагу ў сваім выступленні міністр адукацыі Рэспублікі Беларусь Аляксандр Радзюкоў, які ўручыў узнагароды лепшым яго супрацоўнікам за высокія дасягненні ў навуковай і метадычнай працы. На пленарным пасяджэнні выступілі таксама намеснік міністра адукацыі Беларусі Т. Кавалёва, віцэ-прэзідэнт Нацыянальнай акадэміі адукацыі Міністэрства адукацыі і навукі Рэспублікі Казахстан А. Дуйсябек, намеснік дырэктара Інстытута зместу і метадаў навучання Расійскай акадэміі адукацыі А. Журын, галоўны вучоны сакратар Акадэміі педагагічных навук Украіны М. Бурда, якія звярнулі ўвагу на асаблівасці нацыянальных сістэм адукацыі.

I.T.

Прэзентацыі

Пра краскі і загадкі родных ваколіц

У Паплаўскай сельскай бібліятэцы прайшла прэзентацыя кнігі Рыгора Ігнаценкі "Зацугляны шчупак".

Колькасць асобнікаў выдадзеных прыродазнаўчых кніг Рыгора Ігнаценкі роўная сотням тысяч экзэмпляраў. Пачаўшы са зборніка "Лясныя тынкоўшчыкі", настаўнік музыкі і спеваў з вёскі Паплавы Бярэзінскага раёна ва ўсе гады творчай работы заставаўся верным тэме апісання прыроды, расказваў юнаму чытачу пра ваколіцы свайго любімага паселішча. Займаецца гэтым і цяпер, хаця амаль поўнасьцю страціў зрок. Добра, што побач ёсць зацікаўлены чытачы і добраахвотныя памагатары — і ў мясцовай школе, і ў Паплаўскай сельскай бібліятэцы.

Вяскоўцы, людзі, якія добра ведаюць Рыгора Канстанцінавіча, прыйшлі на прэзентацыю яго новай кнігі "Зацугляны шчупак", якая пачыла свет сёлетняй восенню ў РВУ "Літаратура і Мастацтва". Сярод гасцей сапраўднага свята кнігі, падрыхтаванага найперш вясковым бібліятэкай, быў і намеснік галоўнага рэдактара часопіса "Маладосць", пісьменнік Аляксей Марціновіч, які падрыхтаваў адмысловы даклад пра творчасць пісьменніка-натураліста.

Рыгор Канстанцінавіч Ігнаценка раскажаў гісторыю асобных твораў, нагадаў пра свае першыя кнігі. А іх сапраўды выходзіла нямала. Толькі ў 1960 — на пачатку 1980-х пабачылі свет зборнікі "Урок у лесе", "Ластаўчына затока", "Рабочыкі спяваюць", "На заечых сцежках", "Дзе матылькі зімуць", "Бяззавы шэпт", "Карабель вясны", "У зімовым садку"... Кожная з кніг "беларускага Біянкі" — урок сапраўднай любові да прыроды. І зараз у выдавецтве "Мастацкая літаратура" ляжаць рукапісы дзвюх новых кніг Рыгора Ігнаценкі. Будзем спадзявацца, што і яны прыйдуць да юнага чытача нашай краіны.

Кастусь ЛАДУЦКА

Дзённік менестрэля

3 нагоды

Кнігі, напісаныя музыкамі ва ўсім свеце, вызначаюць асобную плынь у літаратуры. Найчасцей гэта ўспаміны, кнігі песень, архівы масмедыйных матэрыялаў з каментарыямі герояў. Не абыходзіць гэтая плынь і Беларусь.

Лідэр культавага этна-трыо "Троіца" нядаўна прэзентаваў кнігу "Аўтабаны і менестрэлі". Гэта дзённікавыя запісы, зробленыя падчас дзесяцігоддзя вандровак. Менавіта столькі часу існуе калектыў.

"Троіца" ўдзельнічала ў васьмі дзесятках фестываляў, наведвала Галандыю, Расію, Польшчу, Венгрыю, Германію і іншыя краіны. Не дзіўна, што ў незлічоным мностве старадаўніх інструментаў, на якіх грае гурт, можна пачуць і нямецкую цытру, і тыбецкія чаны, і варганы з многіх краін свету.

Непасрэдна музычнай дзейнасці Івана Кірчука спадарожнічае і навукова-выя, і выкладчыцкая. Ён — дацэнт кафедры этнаграфіі і этналогіі БДПУ імя М. Танка. І гэта знайшло адбітак у кнізе. Сярод дзённікавых запісаў трапляюцца вершы, казкі, прыпавесці — усё тое, што нараджалася пад грукат колаў. "Аўтабаны і менестрэлі" добра ілюстраваныя. Кніга напісана па-парску. Але гэта якраз дазваляе звярнуцца да яе не толькі айчынным аматарам "Троіцы".

Менестрэлям не наканавана сядзець на месцы. Кожны канцэрт "Троіцы" на Радзіме — падзея для неразбэшчанага слухача. Дзесяцігоддзе гурта будзе адзначана ў канцэртнай зале "Мінск" 15 лістапада.

Аляксей АЛЯКСАНДРАЎ

Літабсягі

У Дзяржаўным літаратурна-мемарыяльным музеі Якуба Коласа прайшла XXIV Рэспубліканская навукова-практычная канферэнцыя "Якуб Колас і яго сучаснікі: да вывучэння беларускіх і іншанацыянальных літаратурных і культурных узаемазвязяў" у межах XXV літаратурнага свята "Каласавіны". Напярэдадні канферэнцыі адбылася прэзентацыя 6-8 тамоў Збору твораў Якуба Коласа ў 20-ці тамах і адкрыццё выставы з уласных фондаў музея "Мой дарогі друг, сакратар і памочнік", прысвечанай 100-годдзю з дня нараджэння Максіма Лужаніна.

Адкрылася канферэнцыя ўрачыстым ушанаваннем сёлёных юбіляраў, якія плённа працуюць на ніве беларускай культуры, — У. Конана, С. Лаўшука, В. Выхоты, А. Прановіча, У. Скарыніна.

Удзельнікаў мерапрыемства прывітаў намеснік міністра культуры Рэспублікі Беларусь Віктар Кураш. Анатоль Бутэвіч у сваім прывітальным слове адзначыў, што пры вялікай колькасці навуковых літаратурна-навуковых прац па творчасці Якуба Коласа, мы

«Каласавіны» жывуць

амаль не маем папулярнай літаратуры пра яго. І гэта вельмі сур'езная праблема, паколькі менавіта з'яўленне такіх кніг магло б паспрыяць далучэнню шырокага кола чытачоў да творчасці песняра.

Зацікавіла слухачоў выступленне саветніка па культуры Пасольства Украіны ў Рэспубліцы Беларусь Аксаны Кіцун. Выступоўца адзначыла, што ўкраінскія калегі ахвотна супрацоўнічаюць з беларускімі музеямі і архівамі і паведамліла шмат прыемных навін. У

прыватнасці, у самой украінскай сталіцы будзе адкрыты помнік Уладзіміру Караткевічу. "Якуб Колас — гэта сапраўды тая асоба, якая прэзентуе Беларусь на міжнароднай арэне і будзе прэзентаваць у вяках", — адзначыла саветнік Пасольства Украіны.

На пленарным пасяджэнні доктар філалагічных навук, прафесар, член-карэспандэнт НАН Беларусі Міхась Мушынін адзначыў удзельнікаў канферэнцыі з успамінамі першага сакратара ЦК КПБ у 1950-1956 гг.

М. Патолічава пра Якуба Коласа, які выйшаў асобнай кнігай у 1995 годзе, аднак да нашага часу не сталі прадметам шырокага абмеркавання. Між тым, са старонак кнігі беларускі пісьменнік паўстае як чалавек высокага дзяржаўнага мыслення, з якім лічылася аўтарытэтная грамадская дзеяча Беларусі. Віталь Скалабан паведаміў пра падрыхтаваны да друку двухтомнік "Купала і Колас — вы нас гадавалі. Документы і матэрыялы", які мае выйсці ў РВУ "Літаратура і Мастацтва".

Госці ўдзельнікі канферэнцыі мелі магчымасць пазнаёміцца з арыгінальнай мастацкай выставай "Родных хатак дым", якая была прадстаўленая працамі фатографа Кастуся Дробава і экспанатамі са Стаўбцоўскага краязнаўчага музея. Завяршылася мерапрыемства ўскладаннем кветак да помніка Якубу Коласу і канцэртаў бардаўскай песні Алеся Камоцкага.

Алена РЫЦКАВА

На здымку: Аксана Кіцун перадае ў падарунак музею кнігу перакладаў В. Стралко "Трыяда славянскай паэзіі".

Кумір публікі

Без яго няма ні гісторыі, ні сённяшняга дня знакамітага ансамбля, разам з якім гэты ўнікальны саліст адзначыў нядаўна 35-годдзе "Харошак" ды сустрэў уласныя шэсцьдзесят. Артыстаў, якія ў такім пажылым узросце працягвалі б танцаваць на сцэне, гісторыя сусветнага мастацтва налічвае адзінкі. Але, відама ж, не толькі ў творчым даўгалеці феномен Фёдара Балабайкі. Вялікі самабытны талент і яркую сцэнічную фактуру разгледзела калісьці Валянціна Гаявая ў юнаку з Магілёўшчыны, які вучыўся на слесара, ды быў апантаным танцамі. Запрасяла яго, актывіста мастацкай самадзейнасці, у свой новы ансамбль, паспрыяла раскрыццю багатай артыстычнай прыроды і дапамагла спасцігнуць асновы творчай прафесіі... І сёння — хто ж не ведае Фёдара Балабайку? Яго называюць візітоўкай, брэндам і талісманам "Харошак". Часам знаходзяць у яго мастацтвае штосьці роднаснае з ігрой народных артыстаў-купалаўцаў, незабыўных майстроў камедыйнага жанру. А меж-

Арт-лінія

У Вялікай зале Палаца Рэспублікі адбыўся бенефіс вядучага саліста Беларускага дзяржаўнага харэаграфічнага ансамбля "Харошкі" заслужанага артыста краіны Фёдара Балабайкі.

ня прыхільнікі параўналі нашага, здавалася б, непараўнальнага артыста з легендарным Чарлі Чапліным.

Праграма яго бенефісу складалася з тых яскравых старонак творчасці "Харошак" розных гадоў, дзе сканцэнтравана ўсё: творчы гений Валянціны Гаявой, майстэрства музыкаў ды спевакоў, адмысловы "танец" сцэнічных касцюмаў і жывы харэаграфічны ансамбль, у якім сваю нішу займаюць аздабленыя імпрэвізацыйнымі "залацінкамі" сольныя выхады Фёдара Балабайкі. Ён самазабыўна калядаваў у кажуху ды аблавушцы;

з'яўляўся ў гурме падгулялых валачобнікаў — самы спрытны сярод іх ды... элегантны; весяліў публіку "трафейнай" бутафорскай гускай у кошыку; даваў жару ў тэмпераментнай і дацціпнай замалеўцы "Бабруйскія карцінкі" паводле яўрэйскага фальклору; пераўвасабляўся ў гратэскавы вобраз бадзьянага манаха з індульгенцыямі — у філасофскім, трагікамичным міні-спектаклі "Пілігрымы"; паважна вёў за сабою чародку дзяўчат у "Паве"; бліскуча скакаў "Барыно"; завіхаўся сватам на вяселлі; хвацка круціў бубен ды кляшчотку...

Публіка ганаравала свайго куміра гарачымі авацыямі ды кветкамі. Героя вечарыны павіншавалі калегі. А першы намеснік міністра культуры Беларусі Уладзімір Рылатка ўручыў Фёдору Якаўлевічу Ганаровы знак — самую высокую ўзнагароду нашага Міністэрства культуры за вялікі ўнёсак у айчыннае мастацтва.

Святлана БЕРАСЦЕНЬ

На здымку: першы намеснік міністра культуры Рэспублікі Беларусь Уладзімір Рылатка, заслужаны артыст краіны Фёдар Балабайка і вядучая канцэрта Ларыса Грынько. Фота Віктара Кавалёва

Свята для беларусістаў Украіны

Повязі

У Кіеўскім нацыянальным дзяржаўным універсітэце імя Тараса Шаўчэнкі з'явіўся Цэнтр беларускай мовы і культуры. Цэнтр паўстаў на базе Інстытута філалогіі. Ініцыятыва па арганізацыі выкладання беларускай мовы і літаратуры ў навучальнай установе ўкраінскай сталіцы была падтрыманая кіраўнікамі абедзвюх дзяржаў Аляксандрам Лукашэнкам і Віктарам Юшчанкам.

Удзел ва ўрачыстым адкрыцці цэнтра з беларускага боку ўзялі міністр культуры Павел Латушка і міністр адукацыі Аляксандр Радзько. Перад выкладчыкамі, студэнтамі і гасцямі выступіў дырэктар Інстытута філалогіі, доктар філалагічных навук, прафесар Рыгор Семянюк. Ён распавёў удзельнікам пра шматвекавыя культурныя сувязі паміж украінскімі і беларускімі даследчыкамі слова ды пра ўплыў ад-

ной мовы на другую, пра багатыя традыцыі на ніве перакладу мастацкай літаратуры. Таксама ўгадаў той факт, што на працягу 1949-1954 гадоў на філалагічным факультэце Шаўчэнкаўскага ўніверсітэта вучыўся славуці беларускі пісьменнік Уладзімір Караткевіч. Пасля атрымання дыплама Уладзімір Сямёнавіч яшчэ пэўны час настаўнічаў на Кіеўшчыне, пакуль не вярнуўся ў родную Оршу.

Цёпла сустрэлі слухачы выступленне міністра адукацыі Беларусі Аляксандра Радзькова. Ён казаў пра неабходнасць пашырэння адукацыйных і культурных праграм між дзвюма дзяржавамі. І ў гэтым кантэксце падзяліўся планами на будучае.

Цэнтру беларускай мовы і культуры беларуска-ўкраінскі слоўнік, адным з аўтарам якога Рыгор Пятровіч і з'яўляецца.

Удзельнікі адкрыцця цэнтра азнаёміліся з экспанатамі выставы, бяспечнымі падарункамі братоў-суседзяў. А гэта акадэмічныя выданні, падручнікі і дапаможнікі, мастацкая літаратура, партрэты вядомых майстроў слова.

У новым цэнтры студэнты змогуць атрымаць веды па беларускай мове і культуры. Тут будуць адбывацца навуковыя канферэнцыі, праходзіць сустрэчы з пісьменнікамі і перакладчыкамі. А гэта павінна надаць новы штуршок для развіцця беларусістыкі ва Украіне.

Ігар СІЧОВІК

На здымку: Павел Латушка і Аляксандр Радзькоў — міністры культуры і адукацыі Беларусі, дырэктар Інстытута філалогіі Кіеўскага нацыянальнага ўніверсітэта імя Тараса Шаўчэнкі Рыгор Семянюк падчас адкрыцця цэнтра.

БелТА

3-пад пяра

Цікавае, зладзённае абмеркаванне важкіх клопатаў у жыцці краіны адбылося ў час работы рэспубліканскага семінара рэдактараў дзяржаўных СМІ па пытаннях інфармацыйнага забеспячэння сацыяльна-эканамічнага развіцця Беларусі на сучасным этапе, які прайшоў у Магілёве і Магілёўскай вобласці 9-10 лістапада. Перад удзельнікамі сустрэчы выступіў намеснік прэм'ер-міністра Беларусі Уладзімір Патупчык, прадстаўнікі розных міністэрстваў і Магілёўскага аблвыканкама. І ў грунтоўным дакладзе У.Патупчыка, і ў выступленні міністра інфармацыі краіны У. Русакевіча неаднойчы падкрэслівалася неабходнасць стварэння шырокай прасторы атрымання інфармацыі чытачамі, слухачамі і гледачамі па самых надзённых і балючых пытаннях: і галіне аховы здароўя, і адносна пенсійнага забеспячэння, і ў дачыненні да росту дэн і інш. Толькі тады зможа развівацца канкурэнтаздольнасць айчынных выданняў. Удзельнікі семінара сярод іншых тэмаў для вывяслення ў дыялогу журналістаў і ўлады выразна абзначылі тэму сацыяльнай адказнасці грамадства.

Міністр інфармацыі Уладзімір Русакевіч заўважыў і такую акалічнасць у сённяшняй масмедыйнай прасторы: "У бягучым годзе нам удалося практычна цалкам задаволіць запатрабаваны ў высокакваліфікаваных журналісцкіх кадрах для раённых газет, і гэтая праца будзе працягвацца". Спрыяюць гэтому добрыя стасункі міністэрства з Інстытутам журналістыкі БДУ, а таксама з Акадэміяй кіравання пры Прэзідэнце Рэспублікі Беларусь.

Ул. інф.

Як паведамілі ў Міністэрстве культуры Беларусі, генеральным дырэктарам Нацыянальнага акадэмічнага Вялікага тэатра оперы і балета нашай краіны прызначаны Уладзімір Грыдзюшка. Раней Уладзімір Паўлавіч займаў пасаду намесніка міністра культуры.

Ул. інф.

З новага навучальнага года ў Ваеннай акадэміі Рэспублікі Беларусь дзейнічае на пастаяннай аснове літаратурны клуб "Творчасць" ваенна-мастацкай студыі пісьменнікаў Цэнтральнага Дома афіцэраў. Яго мэта — пашырыць веды курсантаў у галіне нацыянальнай беларускай літаратуры. Штотомсяц у зале клуба "Ракетчык" збіраюцца будучыя афіцэры Узброеных Сіл нашай рэспублікі, каб сустрэцца з вядомымі беларускімі пісьменнікамі, прадстаўнікамі літаратурных часопісаў і выданняў.

Нядаўна ў гасцях у курсантаў павывалі супрацоўнікі выдавецтва "Мастацкая літаратура". З цікавымі прапановамі на гэтай сустрэчы выступілі дырэктар выдавецтва Уладзіслаў Мачульскі і галоўны рэдактар Віктар Шніп. Творчую гаворку пра літаратуру прадоўжылі сваімі выступленнямі вядомыя пісьменнікі — Аляксандр Марціновіч, Мікола Мятліцкі, Юрый Саложкоў і ветэран Вялікай Айчыннай вайны паэт Мікалай Іваноў.

Я. ІВАНОЎ

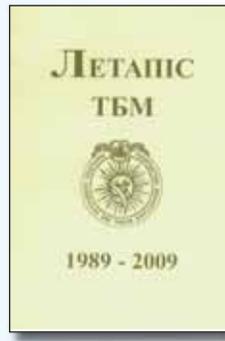
Пабачыў свет зборнік прац Антона Луцкевіча "Барацьба за вызваленне". У яго ўвайшлі працы, якія не былі надрукаваныя ў першым і другім выданнях твораў Луцкевіча. Першае з іх пабачыла свет у 2003 годзе ў "Беларускім кнігазборы" пад назвай "Да гісторыі беларускага руху", а другое ў 2006-м — "Выбраныя творы: праблемы культуры, літаратуры і мастацтва".

"Барацьба за вызваленне" складаецца з трох раздзелаў — у першым змешчаныя беларускія тэксты Луцкевіча, у другім — пераклады польскамоўных тэкстаў, а ў трэцім — дзённык. Як адзначыў укладальнік і навуковы рэдактар Анатоль Сідарэвіч: "Кніга змяшчае 150 тэкстаў, напісаных Луцкевічам з 1906-га па 1937-ы год. Тут сабраныя дакументы беларускага руху. Таму што Луцкевіч жыў у ім і гэты рух узначальваў. Творы Антона Луцкевіча і сёння актуальныя. Ён заўсёды быў у авангардзе". Выдаўцамі выступілі віленскі Інстытут беларусістыкі і "Беларускае гістарычнае таварыства" з Беластока.

Ул. інф.

Родная мова з'яўляецца адным з найважнейшых складнікаў фарміравання грамадскай свядомасці, самаідэнтыфікацыі, найвялікшым багаццем, дадзеным кожнай нацыі, са знікненнем якога само існаванне пэўнага народа і створанай ім дзяржавы, яго унікальны характар, тое, што робіць яго адрозным ад іншых народаў свету, ставіцца пад пагрозу. Сёння мы гутарым з кандыдатам гістарычных навук, старшынёй грамадскага аб'яднання "Таварыства беларускай мовы імя Францішка Скарыны" Алегам ТРУСАВЫМ.

бую службовую пасаду, яму трэба рэальна ведаць гэзе дзяржаўныя мовы, то зусім па-іншаму будучы агносіцца да вывучэння беларускай мовы ў школе і бацькі, і самі гэці.

— Я скажу прасцей: беларус гаворыць на мове начальства. Каб чынавенства само загаварыла па-беларуску, то нікога і не трэба было прымушаць. За год-два загаворыць уся краіна. І хай фармальна будзе двухмоўе, не трэба мяняць законы. Толькі каб чыноўнікі паўсюль размаўлялі на беларускай мове.

— Але ж вашы справы ўяўляюцца відэачыннымі збыткамі: абвесткі ў грамадскім транспарце гучаць па-беларуску, беларускамоўныя шыльды, назвы вуліц... Зразумела, што гэта не абыходзіцца без розных цяжкасцей. Ці заўсёды знаходзіце паразуменне з чыноўніцтвам?

— Што можам, тое робім. Ведаецца, трэба з кожным чынавенствам мець асабісты кантакт. Прыкладам, як толькі новага міністра ці старшыню райвыканкама прызначаюць на пасаду, я адразу віншую іх па-беларуску. Апошні раз, калі назначылі штат новых міністраў і іншых службоўцаў, пасля свайго віншавання ад прыкладна п'ятдзяткі я атрымаў сорок два адказы ўдзячнасці: з іх большасць — па-беларуску.

Нядаўна сустракаўся са старшынёй Нацыянальнай дзяржаўнай тэлебачання Аляксандрам Зімоўскім. І бачу, што ёсць плён: беларускасці на тэлевізіі павольна. Крокі спакойныя, ціхія, але прадуманыя метадычна і граматна. Трэба індывідуальна гаварыць з кожным чыноўнікам. І не ляць, як гэта робяць некаторыя асобы, а ў мець сказаць дзякуй. Беларусам наогул трэба развіваць гэту рысу — быць удзячным. Я як дэпутат ведаю: зробіш чалавеку добра — маўчыць. Як яму кепска — ён ходзіць, плачацца, абуряецца, просіць; дапамагі — знікне і дзякуй не скажа.

Замежным фірмам пісалі на іх родных мовах, каб яны зрабілі рэкламу па-беларуску. І пасля таго, як з'явілася беларускамоўная рэклама сусветна вядомых фірм, іх продажы ўзраслі на дзесяць працэнтаў.

— У праграме "Наша раница" канала АНТ з'явілася штотыднёвая рубрыка, прысвечаная беларускай мове, якую вядуць папулярны ў моладзевым асяродку Андрусь Такінданг і ваша намесніца Алена Анісім. Чыя гэта была прапанова і ці не занадта экзатычны тангэм распавядае беларусам пра іх жа адмысловыя беларускія слоўцы?

— Ініцыятыва належыць тэлебачанню. Як я казаў, пасля маіх сустрэч з кіраўніцтвам Нацыянальнай тэлебачання пайшлі нейкія зрухі. Дарэчы, Такінданг — мой былы студэнт. Думаю, што тэлевізійшчыкі знайшлі вельмі добры ход: калі людзі бачаць афраамерыканца, які бліскуча гаворыць па-беларуску, то самім беларусам павінна быць сорамна.

Віктар КАВАЛЁЎ
Фота аўтара

Трэба ўмець гаварыць «дзякуй»

— Часам можна пачуць нараканні, што змяняецца колькасць беларускамоўных гэцічных садкоў, класаў, школ...

— Усё правільна. Праблема не столькі ў садках і школах, колькі ў беларускамоўнай вышэйшай адукацыі. Пакуль мы не створым некалькі элітных нацыянальных універсітэтаў, дзе ўсё будзе выкладацца па-беларуску, гэта праблема не знікне. Дзякуючы ТБМ засталася беларуская мова, прафесійная лексіка, як прадмет у ВНУ краіны. Тры гады запар выкідалі гэты прадмет з усіх праграм, але дзякуючы Адміністрацыі Прэзідэнта краіны вярталі яго назад. Іншая справа, што колькасць гадзін урэзалі ўдава.

Хачу сказаць, што шмат чаго залежыць ад чыноўнікаў у ведамствах, на месцах. Многія ж маглі б і па-беларуску выступіць. Чаму, прыкладам, перавялі на рускую мову выкладанне геаграфіі і гісторыі ў руска-ці беларускамоўных школах? Усе нарматыўныя дакументы толькі па-руску робяць... Таму самае "хворае" ў нас месца — гэта сістэма адукацыі. З пашырэннем ужытку беларускай мовы зусім іншая справа — Міністэрства культуры і ўся галіна культуры. Вельмі някеспікі стасункі ў нас з Міністэрствам сувязі, якое друкуе шыкоўныя канверты, маркі. Добра працаваць з Міністэрствам інфармацыі, Нацыянальным банкам. Ёсць шмат арганізацый, ведамстваў, дзе да мовы ставяцца з павагай.

— У Нацыянальнай бібліятэцы Беларусі ў межах Дзён еўрапейскай спадчыны адбылося пасяджэнне "Круглага стала" на тэму "Беларусь, самабытная. Традыцыі. Мова. Рамёствы", прысвечанага праблемам захавання нацыянальнай гісторыка-культурнай спадчыны. Там была выказана думка, што, магчыма, ужо надышоў час стварыць Інстытут захавання беларускай мовы... Нават

ЮНЕСКА агнесла беларускую мову да моў, якім пагражае знікненне

— Думаю, што да стварэння такога інстытута па пытанні захавання беларускай мовы справа яшчэ не дайшла. Мова духоўна замацавалася ў грамадстве. Зараз гэта мова беларускай эліты, моладзі, культурных, адукаваных людзей. Гэта не мова вёскі, якая, на жаль, губляе многія свае традыцыйныя

Замежным фірмам пісалі на іх родных мовах, каб яны зрабілі рэкламу па-беларуску. І пасля таго, як з'явілася беларускамоўная рэклама сусветна вядомых фірм, іх продажы ўзраслі на дзесяць працэнтаў.

духоўныя і культурныя нацыянальныя адметнасці і не можа быць яе носбітам і захавальнікам.

Апошнія, кастрычніцкія, апытанні паказалі, што палова беларусаў з вялікай павагай ставіцца да тых, хто гаворыць на роднай мове. А гэта без малага пяць мільёнаў чалавек! Сітуацыя рэзка змянілася, што гаворыць пра тое: праз некалькі гадоў і ўлада загаворыць на роднай мове. Вельмі малы адсотак, які як і ў савецкія часы, — 5 — 6 працэнтаў — усё ж лічаць яе бруднай, непрыгожай. Тэндэнцыя добрая, так што рана яшчэ нашу мову здаваць у архіў.

Прыемна, што літаральна на днях на голаску і магілёўскую тэлевізію ў праграмы навін вярнулася беларуская мова.

— Існуе трывалася грамадскае меркаванне: калі кожны грамадзянін, пачынаючы яшчэ з садка ці школы, будзе ведаць пра ўмову, што, каб заняць лю-

Чаму б не пачаць з сябе?

Андрусь ТАКІНДАНГ нарадзіўся ў Мінску, скончыў Рэспубліканскую гімназію-каледж імя І. Ахрэмчыка, Беларускі дзяржаўны ўніверсітэт культуры і мастацтваў па спецыяльнасці "традыцыйная беларуская культура і сучаснае мастацтва, мастак-рэстаўратар". З'яўляецца заснавальнікам гурта "Рэха". Цяпер працуе мастаком-рэстаўратарам у Беларускім дзяржаўным музеі народнай архітэктуры і побыту. Пра яго асобу як музыкі і мастака "ЛіМ" ужо расказваў сваім чытачам. Гэтым разам — размова пра родную мову і пра новы творчы праект Андрэя Такінданга.

— Андрусь, у вас выдатная беларуская мова. Скажыце, а ў паўсядзённым жыцці на якой мове вы размаўляеце або гэта залежыць ад абставін?

— Так, у паўсядзённым жыцці я размаўляю па-беларуску. Пры адзінай умове, безумоўна, калі мяне разумюць. Бо сярод маіх знаёмых ёсць людзі з Расіі, Афрыкі, Францыі... Тады ўжо прыходзіцца адыходзіць ад беларускай і шукаць агульнаразумелую мову.

— У эфіры праграмы "Наша раница" на канале АНТ вы разам з Аленай Анісімім кожны чацвер вядзеце рубрыку, у якой распавядаеце пра адмысловыя беларускія словы, тлумачыце іх паходжанне,

правільны ўжытак. Калі не сакрэт, чаму выбар быць вядучым прыйшоўся на вас?

— Існуе такая тэлевізійная "Студыя-42". Менавіта яе прадстаўнікі прапанавалі каналу АНТ зрабіць перадачу пра беларускую мову. Наколькі я ведаю, на тэлеканале АНТ яна гучыць не часта. Вось такім чынам і з'явілася беларускамоўная рубрыка ў праграме "Наша раница". А мне потым патэлефанавалі з гэтай студыяй, прапанавалі стаць вядучым, і я даў згоду.

— А як ідзе адбор слоў, якіх вы тлумачыце?

— У "Студыі-42" ёсць свая рэдакцыя, дзе і падбіраюцца слоўцы для перадачы. Крытэрыі такія — гэта мусіць быць цікава

гледачам. Неабавязкова выбіраць нейкія рэдкія словы. Яны могуць быць і з паўсядзённага ўжытку, але, прыкладам, маюць незвычайную, цікавую гісторыю, адметнае паходжанне.

— На вашу думку, што трэба зрабіць, каб пашырыць ужыванне беларускай мовы ў грамадстве?

— Мяркую, калі будзе з'яўляцца больш такіх праграм на тэлеканалах, то такім чынам адбудзецца і большая папулярнасць мовы. Увогуле, калі людзі адчуваюць і зразумеюць, што беларуская мова простая ў зносінах, што яна мілагучная і натуральная. У прынцыпе, нельга рабіць з мовы "святую карову", заганыць яе толькі ў межы мас-

тацтва, сферу культуры. Мова мусіць існаваць на побытавым узроўні, бо з яе дапамогай мы перадаём свае думкі. І калі людзі адчуваюць, што ім зручна гэта рабіць на роднай мове, то будучы з задавальненнем ёю карыстацца. Зразумела, шмат чаго залежыць ад дзяржаўнай культуры, сістэмы адукацыі, музыкаў, мастакоў, пісьменнікаў. А ў першую чаргу — ад ініцыятывы самога чалавека. Трэба проста самім пачаць размаўляць на матчынай мове.

— Якое месца ў шэрагу дзяржаўных свят нашай краіны вы адводзіце Дню беларускага пісьменства?

— Гэтае свята ў шэрагу іншых займае асаблівае месца, бо яно мае на мэце прапаганду духоўных здабыткаў народа, найперш мовы і айчынай літаратуры. І, безумоўна, такія свята павінны існаваць. Калі яны праводзяцца на адпаведным, прафесійным узроўні, то, адназначна, не могуць не зацікавіць людзей у выкарыстанні беларускай мовы. З дапамогай такіх святаў родная мова становіцца больш папулярнай, пашыраецца яе ўжытак. І ў першую чаргу, у моладзевым асяродку.

— На ваш погляд, ці ўплывае свята на выхаванне павягі і любові ў нашых грамадзян да беларускага слова, роднай літаратуры?

— Вельмі важна, так бы мовіць, не перастарацца, каб не было ніякага гвалту, прымусу. Часам здараецца і такое, што школьная праграма можа адбіць у маладога чалавека цікавасць да рускай або беларускай літаратуры. Галоўнае, каб да гэтага свята, як і да некаторых іншых, далучалася паболей людзей, якія па-сапраўднаму, шчыра жывуць мовай, нацыянальнай культурай... Прыемна, што на Дні беларускага пісьменства гаспадарыць яе вялікасць кніга.

— Сёлетні год — Год роднай зямлі. Ёсць прапановы ад грамадскіх арганізацый наступны год абвясціць Годом роднай мовы. Асабіста вы падтрымалі б гэту ініцыятыву?

— Думаю, у гэтай прапанове нічога дрэннага няма. Але што значыць Год роднай мовы? У прынцыпе, для мяне асабіста кожны год — гэта Год роднай мовы. І не трэба нашу мову рабіць толькі мовай класікаў — Янкі Купалы, Якуба Коласа... Яна павінна гучаць паўсюль: у побыце, на радыё, тэлебачанні, у грамадскім транспарце, крамах... Асабіста я не супраць гэтай прапановы: калі ласка, рабіце наступны год Годом роднай мовы. Галоўнае — не насіцца з ёй як з пісанай торбай і не спываць дыфірамбы. Мова — гэта сродак нашых зносін, з дапамогай якой мы разумеем адно аднаго. Давайце проста размаўляць на ёй.

Віктар ЗАЯЦ
Фота аўтара

У кожнага маленькага горада ці мегаполіса — адметная роля і месца ў гісторыі. Каб яе спасцігнуць, нашы сучаснікі найперш вывучаюць менавіта старажытныя гарадзішчы. Часам іх знаходкі і высновы становяцца амаль сенсацыйнымі.

Вось і з Полацка, горада, які, здавалася б, найбольш даследаваны, прыйшла ашаламляльная навіна. Аказваецца, ён больш старажытны, чым лічыцца.

Навукоўцы перакананы ў тым, што задоўга да 862 г. (агульнапрынятай даты заснавання горада) гэтае месца было актыўна заселена людзьмі. Можна казаць, што пачатак найста-

ражытнейшага цэнтра беларускай культуры ідзе з першых стагоддзяў нашай эры, калі тут жылі балты. Паводле версіі загадчыка кафедры айчыннай і ўсеагульнай гісторыі Полацкага дзяржаўнага ўніверсітэта, кандыдата гістарычных навук, дацэнта Дзяніса Дука, менавіта на змену ім прыйшлі славянскія плямёны.

Археалагі правялі дастаткова значныя раскопкі гарадзішча. Атрымалі шмат інфармацыі з самага ніжняга яго пласта. Арганічныя рэчывы — рэшткі дрэва, вугалю, разнастайныя артэфакты, найбольш прыдатныя для радыевугляроднага аналізу —

далі магчымасць да дзесяткаў гадоў вызначыць узрост знаходак. Паводле аналізу, зробленага ў Інстытуце геафізікі НАН Беларусі, знойдзеныя рэчы датаваліся не пазней як 780 годам. "Такім чынам, — робіць высновы Дзяніс Дук, — мы можам казаць упэўнена, што з сярэдзіны VIII стагоддзя па 780 год славяне тут ужо жылі. Уявіце: за 80 год да прыходу ў Полацк варажскага князя (гэта быў васал князя Рурыка) сюды прыйшоў князь некай іншы валадар. Хутчэй за ўсё скандынаў паходжанні. Хаця, зазначу, ён не ствараў горада Полацка."

Прычым, невядомы аўтар напісаў гэта праз мяккае "ц" — вось ужо і першы дыялект беларускай мовы!

"Палачане, эліта былі адукаваныя, — падкрэслівае мой суразмоўца. — Асвета тут развілася вельмі актыўна. Згадайма Прападобную Еўфрасіню, якая заснавала школу ў манастыры, дзе навучаліся дзеці пераважна эліты. Наступны — Франціск Скарына — першы ўсходнеславянскі кнігадрукар, які кнігі выдаваў не ў Полацку. Чаму так? Ён жыў у той час, калі ў Полацку рабіць вялікія справы нельга было. У першай палове XVI ст. горад прыкладна праз кожныя 10 гадоў пакутаваў ад ворагаў. Акрамя таго, археалагічныя крыніцы фіксуюць шмат пажарышчаў. Таму наладзіць стабільную вытворчасць Скарына не мог. Дарчы, у першай палове XVI стагоддзя фіксуецца агрубленне прадметаў матэрыяльнай культуры. Гэта заўважна на побытавым узроўні. Гаршкі XII, XIII, XIV, XV стст. адрозніваюцца ад гаршкоў XVI ст. Заўважны істотны крок назад, настолькі груба і неахайна вырабляліся розныя рэчы! У гэты час пачынаюць пранікаць нейкія навацы з Паўднёвай, Усходняй Еўропы. Спрошчваюцца тэхналогіі, знешні выгляд вырабаў. А ўсе навацы, якія прыйшлі ў Полацк і з'являюцца з барокавым Полацкам, — гэта ўжо XVII стагоддзе, калі таксама былі войны, але значна меней. І наша полацкая культура пачала пранікаць у іншыя гарады. Да прыкладу, полацкія рамеснікі падчас вайны цара Аляксея Міхайлавіча з Рэччу Паспалітай былі вывезеныя, яны працавалі ў Аружэйнай палаце, шмат пакінулі там твораў мастацтва. Шмат аздаблялі храмаў, знаёмлілі жыхароў суседняй дзяржавы з новымі адкрыццямі, рабілі паліхромны посуд, паліхромную кафлю, аб'ёмную разьбу па дрэве: не было такіх тэхналогій у Маскові! А са з'яўленнем беларускіх рамеснікаў і ў іх з'явіліся."

Ды і сам горад не мог не ўразіць тых жа маскоўскіх стральцоў. Тут існавалі прынышова адрозныя ад маскоўскіх тыпы будынкаў. Тут былі камініцы — вялікія пабудовы грамадзянскага значэння з цэглы. Тут былі дамы каркасна-слупавога тыпу, як у Заходняй Еўропе, са шклянымі вокнамі. Шкло ў Маскоўскай дзяржаве з'явілася толькі напрыканцы XVIII ст., а ў Полацку яго прысутнасць фіксуецца з сярэдзіны XVI ст. Спачатку шкло прывозілася, а ў XVII ст. з'явілася свае мануфактуры, якія выраблялі шкло. Так Полацкая зямля цягам вякоў спрыяла распаўсюджванню навацый з Захаду на Усход...

Комплекснай праграмай развіцця Полацка на 2008 — 2012 гады прадугледжана арганізацыя пастаянна дзеючай археалагічнай экспедыцыі. На думку Дзяніса Дука, неабходнасць яе відавочная: сістэмны падыход дазваляе зрабіць нямаюць новых адкрыццяў.

Ірына ТУЛУПАВА

На здымках: Дзяніс Дук паказвае кафлю з выявай манархіі Антонія Сялява, XVII ст.; стыль касцяное XI ст.; крыжэнкаліён XII ст. з выявай князя Глеба, які трымае ў руках Сафійскі сабор; падачас раскопак.

Фота аўтара і з архіва Дзяніса Дука

Балцкі гідронім

Эстафету вывучэння горада навукоўцы і студэнты Полацкага дзяржаўнага ўніверсітэта падахпілі з 2000 года, калі на базе навучальнай установы пачаліся штогадовыя раскопкі. Цяпер яны праводзяцца ў пашыраным складзе — разам з Нацыянальнай акадэміяй навук Беларусі, іншымі зацікаўленымі арганізацыямі. За ўвесь час навуковых вышукаў археолагамі раскапана даволі значная плошча — некалькі тысяч квадратных метраў зямлі.

"Мы пацвердзілі тую думку, якая была выказана напярэдадні археолагамі, што Полацк узнік на гарадзішчы, якое знаходзілася на аддаленасці 600 метраў ад вусця Палаты. Гэта даволі далёка ад Дзвіны! Раней там жылі балцкія плямёны днепра-дзвінскай культуры — умоўна кажучы, яшчэ ў часы, калі Хрыстос прапаведаваў у Палесціне, — распавядае Дзяніс Уладзіміравіч. — Але ў той час, калі яны тут гаспадарылі, іх пасяленні не стварылі пэўнай структуры, якую можна было б назваць горадам. Гэта было менавіта гарадзішча. Пасля, у V стагоддзі нашай эры, насельніцтва днепра-дзвінскай культуры сышло, і тэрыторыю засяліла новае насельніцтва, таксама балцкае. І яно не стварыла горада, але гэта насельніцтва дало назву. "Палата" — гэта балцкі гідронім. Славяне, якія прыйшлі на месца полацкага гарадзішча, у 780 годзе тут жылі. Цяпер (паводле археалагічных знаходак) мы дакладна гэта можам сказаць".

Такім чынам, дзякуючы працы археолагаў пацвердзілася летапісная дата першага ўпамінання горада і стала відавочным: Полацк больш старажытны, чым лічыцца.

Пачатак горада

Пасля раскопак стала магчымым больш дэталёва ўявіць, як жа першапачаткова выглядаў Полацк. Ён уяўляў сабой гарадзішча, каля якога раскінулася вялікае па плошчы паселішча. Сумарная плошча гарадзішча і паселішча — каля 8 гектараў. Гарадзішча займала плошчу 1 га, паселішча — каля 7 га. На гарадзішчы жылі князь, прадстаўнікі старшай дружыны: не адны, а з сем'ямі, з жонкамі і дзецьмі. Тут жа месціліся дзве рамесныя майстэрні: зброёвая і ювелірная. Менавіта на гарадзішчы археолагі знайшлі ўпрыгажэнні і больш позняя перыяда, да прыкладу, бронзавую падвеску з раслінным арнамантам XI — XII стагоддзяў, накладку з плеценым арнамантам XII — XIII стагоддзяў.

Навукоўцы зрабілі высновы, што на гарадзішчы знаходзіўся і свой храм. Пакуль падмуркаў царквы не знойдзена, але вывады зроблены пасля вывучэння адкапаных прадметаў царкоўнага начыння, кавалкаў плінфы, з якой будаваўся храм, развалаў вапны, смальты. Менавіта смальта магла выкарыстоўвацца толькі ў храмах. Пра гэта ж сведчаць і лісты аглаўленага свінца. "Мы нават знайшлі бронзавыя дэталі ад пэндзля на месцы, дзе, верагодна, жыў мастак-ікананісец", — распавядае Дзяніс Уладзіміравіч.

Гэты яшчэ не знойдзены храм можа аказацца самым раннім з усіх полацкіх сабораў. Што тычыцца паселішча каля гарадзішча, то яго забудова была таксама даво-

Таямніцы Полацкага гарадзішча

Па слядах, што змывае час

лі шчыльнай, там жылі пераважна рамеснікі. І, зразумела, і паселішча, і само гарадзішча былі добра ўмацаваны. Каменных сцен Полацк не ведаў ніколі. А вось драўляныя сцены ўзводзіліся заўсёды: палачане клапаціліся, каб горад здольны быў даць адпор ворагу. І ў часы Рагвалода і пазней — пры часе княжання тут Брачыслава і яго сына Усяслава, вядомага як Чарадзея, Полацк вызнаваўся як добра ўмацаваны цэнтр.

Хрысціянін-чарадзея

"Назваць Усяслава Чарадзеем не зусім правільна, — працягвае падарожжа ў глыбіні стагоддзяў Дзяніс Дук. — Няма ніводнай крыніцы, якая б называла беларускага князя Чарадзеем. Гэта гісторыкі прадумалі такую мянушку. Больш таго, усё жыццё Усяслава паказваецца як чалавека, аддадзенага хрысціянству і нават у большай ступені, чым кіеўскія князі. Усё, што мы ведаем пра яго як чалавека, які мог за ноч абярнуцца ў воікам дабегчы да Цьмутаракані і вярнуцца назад — ведаем са "Слова пра паход Ігараў". Але і там ён нідзе не называецца Чарадзеем. Усяслаў, як зацятны хрысціянін, верыў самай

Як разрастаўся Полацк?

Менавіта ў XI ст. пачынаецца імклівы экстенсіўны рост Полацка. Рэзка павялічваецца колькасць пасадаў: павелічэнне плошчы горада адбывалася за кошт пасялення рамеснікаў і гандляроў. І гэты працэс спыніўся на мяжы XII — XIII стст. З гэтага часу горад пераходзіць да інтэнсіўнага развіцця. Ствараюцца спрыяльныя ўмовы для развіцця гарадской інфраструк-

Чаму не было берасцяных грамац?

Яшчэ адзін феномен: у Ноўгарадзе знойдзена каля тысячы такіх грамац. Але акрамя Ноўгарада іх нідзе няма. Няўжо палачане былі непісьменныя? Гэта не так. Археалагічныя раскопкі сведчаць пра адваротнае.

"Мы знайшлі шмат пісал (стылаў) — гэта прылада, якой пісалі на воску. Так жыхары вучылі сваіх дзяцей грамаце. Была дошка, якая пакрылася воскам. Па ёй крэмзаль пісалам. Адзін канец яго быў для гэтага завостраны, другі — як лапатка, ім заціралі, — тлумачыць Дзяніс Дук. — Мы маем цэлы набор рэчаў, дзе ўтрымліваюцца надпісы. Прычым, яны належалі не сацыяльнай эліце, а шараговым грамадзянам. Напрыклад, праселкі далі ткацтва: жанчыны зазвычай пісалі на іх сваё імя. Альбо на розных прадметах сустракаліся напісаныя лічы, літары. Такіх прыкладаў, якія сведчаць пра распаўсюджванне грамац, вельмі шмат. Прыкладам, знойдзеныя пячаткі гавораць пра пісьменнасць эліты — князёў, баяр, епіскапа".

А найбольш яскравае сведчанне таго, што людзі былі пісьменныя, як не дзіўна, захавалася ў Спаса-Праабражэнскай царкве. Знойдзена шмат графіці, нанесеных вострым прадметам на сценах храма. "Чалавек разумеў, што робіць грэх, калі распісвае сцены. Але спадзяваўся, што калі ён напіша сваю просьбу, то хутчэй яна трапіць да Бога", — тлумачыць Дзяніс Дук. — Зараз гэта найкаштоўнейшая гістарычная крыніца".

Вучоныя вывучаюць гэтыя надпісы: ёсць сярод іх і памінальныя, і кароткія малітвы "Божа, памажы...", і, так бы мовіць, "інфармацыйныя паведамленні" — што важнае і ў які дзень адбылося. Такія графіці ёсць на сценах амаль усіх старажытных храмаў. Ёсць яны на сценах Сафійскага сабора ў Кіеве. І там наш купец напісаў — "тут быў палаціннін"...

галоўнай клятве на Русі — крыжачалаванню. Верыў настолькі, што калі тры браты Яраславічы паклікалі яго на перамовы, (пасярэдзіне Дняпра для гэтага стаяў плот) і цалавалі крыж, што нічога благага яны не зробіць, узяў з сабою двух сыноў. На вачах у бацькі сыноў забілі. Самога Усяслава кінулі ў ваду, але яго выратавалі кіяўляне. Летапісцы адзначаюць: усё, што пасля напаткала Яраславічаў — зацятых ворагаў Усяслава — расплата за гэты страшэнны грэх".

Натуральна, што хрысціянства не закранула ўсіх сфер тагачаснага грамадства. Бліжэйшая акруга Полацка ў часы Усяслава была яшчэ язычніцкая. Князя аднолькава паважалі ўсе: і хрысціяне, і жыхары акругі, якія былі язычнікамі. Няма фактаў, якія б сведчылі, што ў Полацку быў нейкі гвалтоўны хрост.

Гэта сітуацыя працягвалася да канца XV стагоддзя. А пасля пачынаюцца шматлікія войны з Маскоўскай дзяржавай і ўсе паходы не абміналі Полацк. За першую палову XVI ст. гарадскія пасады гарэлі не адзін раз: вось вам залаты век Полацка! Людзі мусілі ўцякаць. І не куды-небудзь, а на левы бераг Дзвіны, далей ад замка. Напрыканцы XV ст. у сучасным так званым Задзвінні ўтвараюцца пасады. І плошча Полацка павялічваецца да 200 га.

Але найбольшы росквіт Полацка — гэта XII стагоддзе. Калі горад развіваўся эканамічна, сацыяльна, культурна. Дастаткова сказаць, што ў Полацку ў XII ст. было пабудавана не менш 10 мураваных храмаў — яны ўсе раскапаныя.

Паэт піша пра паэтыку...

Многія аўтары, адчуваючы патрэбу непасрэдна выказаць свае меркаванні пра літаратуру і творчы працэс, час ад часу звяртаюцца да так званай "пісьменніцкай крытыкі". Паняцце гэта даволі ўмоўнае, таму што ўвогуле можа ахопліваць самыя разнастайныя жанры: ад уласна "крытычных" (рэцэнзій, водгукі) да назіранняў над працэсам творчасці, над загадкавай прыродай слоўнага мастацтва. Такія выступленні асабліва значныя тады, калі яны сапраўды выкліканы настойлівай патрэбай падзяліцца з чытачом сваім запаветным, тым, што ўяўляе сабой падагульненне пісьменнікам уласнага мастацкага вопыту. Каштоўнасць іх у тым, што гэта неацэнны матэрыял перш за ўсё да творчай біяграфіі (аўтабіяграфіі) аўтара. Пішучы пра літаратуру, пра сваіх калег па творчасці, ён тым самым раскрываеца і сам як творца, выяўляе свае эстэтычныя погляды.

сустрэкаў апошнім часам і ў спецыялізаваных літаратуразнаўчых працах.

Не даводзілася чытаць у нядаўнім мінулым і такога шматбаковага, цікавага даследавання пра рыфму, як у кнізе В. Зуёнка. Даволі разгорнутае, яно займае некалькі дзесяткаў старонак і прасякнута аўтарскім захваленнем гэтым гука-сэнсавым, экспрэсіўным сродкам паэтычнага выражэння. У творчым партрэце Пімена Панчанкі аўтарам нездарма ўжытае ў адносінах да рыфмы такое парадаксальнае слова-спалучэнне: *жывапіс сугучцаў*.

Пісьменнік разглядае з'яву рыфмы ў шырокім кантэксце, звяртаючыся да прыкладаў не толькі з беларускай, але і з рускай паэзіі. Варта заўважыць, што пры гэтым выяўляецца добрае веданне беларускім паэтам гісторыі рускай паэзіі.

Пашырэнне мастацкага кругагляду надзвычай неабходнае для разумення тых працэсаў, што адбываюцца сёння ў сусветнай літаратуры. В. Зуёнак стварае прэцэдэнт непасрэднага звароту да мастацкага вопыту іншай літаратуры як самакаштоўнага, неабходнага этапу ў пашырэнні нашых уяўленняў пра прыроду літаратурнай творчасці.

Імкненне выйсці за круг традыцыйна прадвызначаных уяўленняў — характэрная рыса Зуёнка-аналітыка. Яму цікава пераканацца ў тым, як "праце" рыфма не толькі ў творчасці калег па паэтычным цэху, але і ў фальклорных творах, у прыказках і прымаўках... Да

прыкладу, у галашэннях "эўфанічнае штукарства", заўважае аўтар, "наогул магло лічыцца кашчунным", і таму рыфма прыцішаная, непрыкметная: *"прачніся — аглініся, пляюці — кукуюці, ручкі — вочкі, сачапіла — заціснула..."*. Затое ў народнай песні рыфма магла паўставаць ва ўсёй сваёй паўнагучнасці і красе, як, напрыклад, у славунай "Лявонісе": *"Лявоніха, душа ласкавая, / Чаравічкамі паласківала!"*

Аўтар вельмі тонка, прафесійна, з добрым веданнем справы і густам аналізуе моўныя пласты твораў розных паэтаў, паказваючы на мностве прыкладаў, як адметнасць моўнай арганізацыі тэксту выяўляецца на ўзроўні паэтыкі.

Аўтар "заступаецца" нават за дзеяслоўную рыфму, мяркуючы, што яна незаслужана залічваецца сёння ў разрад малаэфектыўных сродкаў паэтычнай выразнасці.

Адчуваецца па ўсім, што рыфма, як і ўвогуле гукавы бок паэзіі, гэта тое першаснае, найважнейшае, што найбольш цэнніца аўтарам як аснова і першавыток вершаванай творчасці. Генезіс верша выводзіцца ім *"ад першабытага гуку, які сведчыў ці нейкую трывогу (перш за ўсё!), ці радасць, ці заклік..."*. З гэтым нельга не пагадзіцца, хоць варта заўважыць, што ў шэрагу выпадкаў сучасная паэзія аддаляецца ад гэтай першапачатковай прадвызначанасці.

Даследчык не пагаджаецца з думкай Алеся Яскевіча аб тым, што часам рыфма можа ў чымсьці і скоўваць разгортванне верша, "дыктаваць" паэту "не тыя" словы. На яго думку, усё залежыць ад меры таленту самога творцы. Зрэшты, В. Зуёнак не забывае пра такую магчымасць, нездарма ён звяртае ўвагу на дзеяслоўную рыфму. І ў "Новай зямлі" Якуба Коласа яго прыводзіць у захваленне якраз багацце і

разнастайнасць рыфмаў, многія з якіх дзеяслоўныя; сярод іх, як заўважае аўтар, немагчыма "адшукаць хоць адну зробленую "напаказ" рыфму, якая адбывае павіннасць, нібы топмадэль на подыуме".

У некаторых выпадках майстэрства паэта выяўляецца ў тым, каб пераадолець "чаканне рыфмы", супрацьпаставіць яму якісьці неардынарны ход. Такія нечаканыя супрацьпаставленні звычайна ўспрыманню, інерцыі чытання адшукваюцца В. Зуёнкам у розных паэтаў. Гэта сапраўдныя залацінкі, сведчанні высокага паэтычнага таленту, майстэрства. Выявіць у тэксце твора, раскрыць для чытача непрыкметныя з першага погляду аўтарскія стратэгіі — для гэта-

га таксама патрэбна майстэрства, майстэрства даследчыка, аналітыка.

У выяўленні такога майстэрства, у пранікненні ў глыбінныя пласты літаратурнага твора і бачыцца перш за ўсё значэнне шматпланавай кнігі "Паэтыка" В. Зуёнка.

Захопленасць мовай як крыніцай паэтычнай творчасці дае аб сабе знаць і ў невялікіх нататках з назіраннямі і развагамі наконт таго або іншага слова, якое чымсьці кранула аўтара, і ў традыцыйных творчых партрэтах калег-паэтаў, дзе сур'езная размова пра мастацкі свет таго або іншага творцы не абыходзіцца без уважвання каштоўнасці паэтычнага слова, яго здольнасці разгортацца ў паўнацэнны мастацкі вобраз.

Гаворка пра складанасць паэтычнага перакладу, здабыткі і страты на гэтым шляху таксама непазбежна прыводзіць да роздуму над жыццём слова ў розных культурных кантэкстах. Аўтар радуецца ўдачам, якія спадарожнічаюць перакладчыкам (такім як Генадзь Рымскі, Валерый Стралко), адзначае і тое, што яшчэ не здзейснена або зроблена пакуль што не на належным узроўні.

Урэшце аўтар выяўляецца ў кнізе і ў сваёй уласна мастацкай іпастасі. Між развагамі над той ці іншай літаратурнай з'явай, у сувязі са сказаным пракідаюцца паэтычныя радкі самога В. Зуёнка. А праявіліся, настраёвыя і лірычныя эцюды складаюць асобны раздзел у кнізе, які называецца "На хвалю лясной дарогі". Паэтычнае стаўленне да свету, назіральнасць, уважлівыя адносіны да самых дробных праяў жыцця ў прыродзе — усё гэта робіць творы адметнымі і запамінальнымі. В. Зуёнак, ужо добра вядомы і як прэзаік, адкрываецца тут таксама нейкімі новымі гранямі.

Варта дадаць, што выйшла новая кніга В. Зуёнка ў выдавецтве "Беларуская навука", і гэта заканамерна, паколькі яе аўтар з'яўляецца ганаровым членам нашай Нацыянальнай акадэміі навук. Дадзенае веданне вельмі глыбока пацвердзіла гэты статус аўтара, паказаўшы, што ён зусім не фармальны.

Яўген ГАРАДНІЦКІ

*Ты ў паліто прыталеным,
Пагляд — адна любоў...*

Хораша, нічога не скажаш. Хораша ўмеў Алець выказаць невыказнае ў вершах "Патыхае водарам язміну...", "Твая пшчота". Паэт прызнаваўся: "Толькі цяпер, калі стаў тваім ценем, я зразумеў, як цябе я люблю". Не магу ўстрымацца, каб не працітаваць адзін верш поўнасьцю:

*У каханні небасхілы
Спрамяняюць да зямлі,
Дзе калісьці гэтак міла
Мае сцежкі праляглі.*

*І бягу я ў захваленні,
Каб за дальняю вярстой
Адшукаць сярод праменняў
Залатыя пярэціны твай.*

Шмат вершаў у зборніку, асабліва апошнія, дыхаюць і моляцца на тое, што жыццё, на жаль, вельмі кароткае. Прачытайце вершы "Шкадаванне", "Канспекты", "Галаваломка" і вы пераканаецеся ў гэтым.

Пра сваю паэзію Алець Мазур сказаў аднойчы так: "Песні няхітрай маёй аснова — матчына мова, родная мова". Апошняя служыць ён усюды і заўсёды.

У добрым вершы павінна быць чысціня, лёгкае дыханне і малітва. Менавіта гэтым адметная кніга "Зямная споведзь". Свецца ў ёй радкі, крыху балючыя, але зноў жа аптымістычныя:

*Паміж былым і наступным
Цесная мая повязь.
Радасны і пакутны,
Ігу да людзей на споведзь.*

Вельмі хочацца, каб паэтва споведзь пачулася іншымі, дапамагла стаць хача б крышачку лепшымі, дабрэйшымі і святлейшымі.

Алег САЛУК

Песні няхітрай аснова

Герой паэзіі А. Мазура жыве там, дзе "шпакі ў бярозавым галлі спеваюць шлюць на цеплыню праталін...", дзе "стаяла хата ў лебядзе, з якой мы з гора вырастали", дзе "ваду гаючую нагбом піў ад трывогі і знямогі..."

Шмат давялося перажыць чалавеку, народжанаму ў апошні перадваенны год — холад, нішчымніцу... Пасля былі школа, універсітэт і ўсюды, і заўсёды — праца.

Вершы Алеся Мазура зразумелыя кожнаму. Яны прыгожыя той нязмушанай прыгажосцю, якая ідзе ад любові да ўсяго. У іх — адданасць, вернасць, даверлівасць. Дарэчы, аўтар даверлівы ў сваіх радках часам да наіўнасці. Адрозназначу, што апошнія асабіста мяне ў паэзіі прываблівае. Прываблівае і тое, што Алець і творцы яго кшталту ведаюць, пра што пішуць, што, каму і навошта хочучь сказаць, на што памаліцца, ад чаго адхрысціцца.

Спавадальнасць перад сабой і людзьмі, перад прыродай адчуваецца ва ўсёй творчасці паэта. Прыгажосць людская, знешняя і ўнутраная, не пакідае яго аб'якавым. А прырода так і дыхае сваім харавостам і жыве амаль у кожным, нават самым кароткім вершы:

*Мне прыгажосць адкрыла свет,
Заўжды ішоў я шляхамі.
І пачынаўся белы свет
З вясёлкамі над васількамі.*

Вясковец па народзінах, сялянін па духу, ён хварэе за ўсё спрадвечнае і радаснае. Нягледзячы на тое, што "рад-

Ад чалавека ўрэшце застаецца да крыўднага мала: прах, груд, магіла і крыж, што некалі таксама стануць зямлёй — з яе выйшаў, у яе і вярнуўся. Усё так, калі б не памяць...

У Алеся Мазура засталіся вершы. У кніжках, газетах, часопісах. Апошнюю сваю кнігу, на вялікі жаль, дапісаць яму не было наканавана. Але ёсць Бог і лёс. Калі мы разгаварыліся з жонкай Алеся Галінай Барысаўнай у сувязі з маімі спачуваннямі, яна загарэлася выдаць зборнік лепшага з напісанага мужам. Я дапамог ёй адабраць, адрэдагаваць і ўкласці кніжку "Зямная споведзь".

ні ўсё болей на пагосце" і што сам аўтар у родным краі госць, вясковая хата, аселяцца, прыволле і наваколле дарагія яму да болю:

*Пакланюся я ніве,
Што красуе за вёскай,
Прытулюся, ішчаслівы,
Да сялянкі-бярозкі...*

Я няблага ведаў Алеся Мазура і па журналістыцы, і па літаратуры, не раз друкаваў дасланае ім у "Віцебскім рабочым". Ён імпаанаваў мне даверлівасцю, цвёрдасцю сваіх перакананняў, асуджаў блуд і бруд, бяздарную папсу, разбэшчанасць і ўсе наступствы апошняга:

*Людзі добрыя, як жыць?
Блуд і бруд сягоння ў мозге.
Страшна: ічэрацца нажы
І бандзюгі верхаводзяць.
Хіцывы, хітры сатана
Уладарыць намі сёння,*

*Што ёсць сілы, цягне нас
У пякельнае бяздонне...*

Узрушана і ўсхвалявана пісаў ён пра тых, хто падаваў у бядзе руку, і пра тых, хто ў гэтай жа бядзе пакідаў...

Паэт — гэта чалавек, улюбёны ва ўсё чыстае, прыгожае, радаснае і светлае. Падкрэсліваю — любы паэт. І вельмі таленавіты, і проста здольны. Розніца паміж імі адна — у мерцы таленту, астатняе ўсё — пачуцці, адчуванні, любоў, нянавісць, вера, надзея, — адны і тыя ж. Да чаго ўсё гэта? А да таго, што вельмі крышталёвыя радкі прысвяціў Алець свайму каханню. Напэўна, не памылюся, што ён заўжды бачыў, чуў, жыў адной — той, якая будзе памятаць яго да скону. Пацвярджае маёй думкі — зборнік вершаў "Зямная споведзь", які падаравала яму Яна.

*Праталіны, праталіны —
Вясна ўладарыць зноў.*

Як выжыць у цікавыя часы

Гісторыя літаратуры для сучасніка-суайчынніка, які не мае да яе прафесійнага дачынення, ёсць часткаю агульнакультурнай міфалогіі. Прычым неістотна, ідзе размова пра шумерскі эпас, паэзію трувераў, уплыў еўрапейскага сімвалізму на творчасць японскіх пісьмнікаў ці пра ідэйна-эстэтычнае супрацьстаяне "Маладняка" і "Узвышша": усё пералічанае суадносіцца ва ўяўленні публікі з эпохай снабчанняў, калі дрэвы былі насамрэч вялікімі, Мінск быў Горадам Сонца, а класікі роднай літаратуры яшчэ не былі асуджаныя на *хрэстаматыйнасць*. Паняцце гэтае ў беларускай літаратурнай прасторы з канца 1980-х надзвычай імкліва абрасло "пабалажлівымі" канатацыямі: значэнні "агульнанавадомы", "агульнапрызнаны" як бы адцягнуліся на перыферыю актыўнага ўжытку значэннямі "кансерватыўны", "застылы" і нават "спаракнелы". Між тым, самой хрэстаматыйнасці (як аднаму з важнейшых чыннікаў айчыннай літаратурнай міфалогіі XX стагоддзя) гульня ідэалагічных "светлаценяў" вялікай шкоды не нясе — да таго моманту, пакуль справа не сягае далей за практыкаванні ў рыторыцы. Сапраўдную пагрозу для ўтульнага міфалагічнага status quo ўяўляюць дакументы (як "апрадмечаныя", "матэрыялізаваныя" факты). Пакуль яны захоўваюцца ў архівах, закратаваная ў іх сіла здольная зруйнаваць прыватныя светабудовы адзінкавых даследчыкаў ці навукоўцаў; як толькі дакументальныя сведчанні прад'яўляюцца колькі-небудзь шырокай грамадскай — *цікавыя часы* наступаюць для самога міфа.

Не так даўно ў выдавецтве "Літаратура і Мастацтва" ў новай серыі "Беларусь: вчэра і сёння" пабачыла свет кніга Людмілы Рублеўскай і Віталія Скалабана "Время и бремя архивов и имен". Частка ўключаных у яе тэкстаў друкавалася на старонках "Советской Белоруссии". "П'еса-дакумент" "Людвіка і Фабіяна" ужо вядомая чытачу па публікацыі ў часопісе "Маладосць".

Адзін з аўтараў (*rubleuskaja*) у сваім блогу (*LJ*) вызначае змест чытацкага ўжытку як "гістарычныя расследаванні", магістральнай тэмай якіх з'яўляюцца "адносіны творцаў і ўлады". Сапраўды, лічаныя творы з 17 прапанаваных у зборніку ёсць "нарысамі" альбо "эсэ"; чытач, хутчэй, мае справу з *эсэізаванымі даследаваннямі*, своеасаблівымі ўзораў навукова-публіцыстычнай *белетрыстыкі*. За выключэннем п'есы, усе тэксты зборніка напісаны на рускай мове, аднак архіўныя дакументы альбо іх фрагменты прыводзяцца (некаторыя — упершыню) у строгай адпаведнасці з арыгіналамі, у тым ліку з захаваннем аўтарскага правапісу і пунктуацыі. Асобна варта звярнуць увагу на ўдалыя суадносіны тэксту і ілюстрацыі (адбіткаў шэрагу унікальных фотаздымкаў, сяброўскіх шаржаў, фотакопій лістоў, пастаноў, пратаколаў допытаў і пасяджэнняў, разнастайных допісаў, даведкаў, пасведчанняў, заяваў і інш., прадстаўлены нават фрагменты рукапіснай кнігі Т. Бадэ "Наш квартал"), на агульную кампазіцыйную прадуманасць зборніка, а таксама на арыентаванасць формы выкладан-

Сучасны чалавек надзвычай утульна пачуваецца ў абдоймах міфу ("сучаснасць" сённяшняй сацыякультурнай міфалогіі паўстае характарыстыкай не сутнаснай, "змястоўнай", але... дэкаратыўнай, так бы мовіць, "фармальнай"). Асабліва памянёная ўтульнасць шануецца ў наш цікавы час: у сітуацыі агульнай светапогляднай і каштоўнаснай разгубленасці яна гарантуе хоць нейкую пэўнасць, паколькі ролі ў міфе размеркаваны даўно і назаўсёды, "свой" свет выразна адзелены ад "чужога", таму калі хочаш жыць доўга і адносна шчасліва — не парушай мяжы, не лезь з цікаўным лычом у варожы (бо не-наш) космас.

ня матэрыялу на шырокую чытацкую аўдыторыю. Усё пералічанае ў сённяшняй сацыякультурнай сітуацыі калі і не дае магчымасці напоўніць рэалізаваць асветніцкую функцыю (якую па волі лёсу мусіць выконваць любы беларускі літаратар), затое дазваляе разлічваць на рэальны плён у справе папулярызацыі нацыянальнага мастацтва слова як складанага эстэтычнага і гісторыка-культурнага феномена.

Ва ўступным слове да чытача аўтары кнігі "Время и бремя архивов и имен" імкнуліся не толькі акрэсліць ролю, якую яны сабе самі вызначылі ў вандруках па беларускай літаратурнай прасторы XX стагоддзя, але і падрыхтаваць сучасніка да магчымых наступстваў сустрэчы з дакументальна засведчанай гісторыяй айчыннага прыгожага пісьменства: "Мы воздерживались от резких оценок, поэтому кое-что читателю придется осмыслить самому. Но тем более мы и не скрывали того, что разбивает некоторые авторитеты и стереотипы. И если эта книга изменит ваше видение белорусской литературы, то только потому, что вы поймете, что столь трагической истории, как у нее, не было, пожалуй, ни у одной литературы".

Спецыфіка матэрыялаў, якія леглі ў аснову кнігі, ад пачатку абумоўлівае складанасць, нават датклівае сітуацыі, у якой па добрай волі аказаліся аўтары. З аднаго боку, даследчыцкі вектар росшукаў вымагаў пэўнай бесстароннасці назіранняў ды высноў. З другога боку, далучанасць Л. Рублеўскай і В. Скалабана да "экзистэнцый" нацыянальнага мастацтва слова (што ў дадзеным выпадку, па аналогіі з існаваннем чалавека, разумеецца як *асобна перажываемае быццё* роднай літаратуры) нібыта не дае магчымасці цвёрда трымацца ролі "старонняга назіральніка". Аўтары ўсяляк унікалі пракурорскіх ды ментарскіх інтанацый. Яны не імкнуліся *судзіць* тых ці іншых "персанажаў" гісторыі беларускай літаратуры, затое дазволілі сабе час ад часу каменціраваць яе невыносную "дзівоснасць": "За все, за самые фантастические прегрешения мог в 1951 году пострадать советский гражданин. Но чтоб за "приукрашение действительности"!" ("Хрустальные бокалы режиссера Вейнеровича. Из истории кинохроники времен соцреализма"). Найбольшага эфекту дасягае, на мой погляд, страгягі "ўскоснага" расстаўлення акцэнтаў — як, напрыклад, у тэксце "Доска с черного хода. Штрихи к портрету академика Ивана Замотина": "Он не был белорусом — но стал основателем белорусской текстологии и знатоком нашей литературы. Он не при-

надлежал по происхождению к образованному слою — но собрал почти все возможные ученые степени и звания. Он, наверное, единственный, кто был осужден одновременно как "российский шовинист" и "белорусский националист"... Хотя не был ни тем, ни другим".

Аўтары ўсяляк унікалі пракурорскіх ды ментарскіх інтанацый. Яны не імкнуліся судзіць тых ці іншых "персанажаў" гісторыі беларускай літаратуры, затое дазволілі сабе час ад часу каменціраваць яе невыносную "дзівоснасць": "За все, за самые фантастические прегрешения мог в 1951 году пострадать советский гражданин. Но чтоб за "приукрашение действительности"!"

У рэдкіх выпадках (якраз тады, калі асобнасць пісьменнікага ўспрымання падзей пераважвае даследчыцкую разважліваасць) захопленасць аўтараў прадметам размовы мае наступствам неапраўданую "мадэрнізацыю" літаратурнай гісторыі, як у тэксце "Буря и пена. Взлет и падение поэта Андрея Александровича": "...21 августа 1936 года по минской литературной тусовке пронеслась жуткая весть: председатель Союза писателей БССР Михась Климович в попытке самоубийства перерезал себе горло". У тэксце "Мелиорация духа. К истории о высокопоставленных соавторах и цензорах" тое прыводзіць да залішне вольнага — "творчага" — абыходжання з фактамі: "Герцог Веймарский пытался давать советы Гёте и Шиллеру, Николай II самодично правил Пушкина (падкрэслена намі. — *I. III.*), Сталин анализировал творчество Булгакова..."). У нарысе "Я к Вам пишу — чего же боле?" памкненне рэпрэзентаваць гісторыю мастацкай літаратуры максімальна захавалася, жаданне белетрызаваць яе да такой ступені, каб ёю не жартоўна зацікавіўся масавы чытач, абярнулася неадпаведнасцю "тэксту" (дэкараванага "фрывольнымі" пасажаў) і "кантэксту": "Особенно тесные объятия с властью образовались у литераторов советского государства. Даже автор самого свободного романа, написанного в советской стране, — "Мастер и Маргарита" Михаил Булгаков в своих письмах обращается к Сталину, словно безнадежно влюбленный к жестокому "предмету страсти": "Писательское мое мечтание заключается в том, чтобы быть вызванным лично к Вам...". Зрэшты, часцей за ўсё цяжар мінулага, прад'яўлены

сучаснікам аўтарамі кнігі "Время и бремя архивов и имен", не мае патрэбы нават у мінімальным каменціраванні. У цытаваным вышэй нарысе, прысвечаным акадэміку І. Замотіну, паслядоўнае выкладанне ланцуга падзей дазваляе дасягнуць большага эмацыйнага ўздзеяння на чытача, чым самы дасціпны альбо палкі каментар: "В 1934 году профессор арестовывают. <...> Замотина отпускают, но арестовывают других. Один из арестованных, профессор Александр Вознесенский, приглашенный в свое время на Беларусь из Ростовского университета, уже в 1956 г. даст показания: « [...] Когда я был арестован в 1934 году в Москве вместе с академиком Перетц и Сперанским, мне зачитали показания Замотина, который называл меня монархистом [...] После долгих истязаний, применяемых ко мне, я вынужден был дать показания на Замотина»...".

Падчас чытання кнігі Л. Рублеўскай і В. Скалабана (і пасля таго, як перагорнута апошняя старонка) трагедыя нядаўняга мінулага некалі сабою, без *відавочных* аўтарскіх намаганняў пачынаюць асэнсоўвацца як спадчыны цяжар сучаснасці. Магчыма, справа ў адмысловым *псіхалагічным паралелізме*, што

Спецыфічнай уласцівасцю роднага прыгожага пісьменства ёсць не толькі ягонае самотнасць; прынамсі, у XX стагоддзі беларускае літаратурнае быццё нярэдка балансавала на мяжы драматызму, трагізму — і гратэскавага камізму. Гэтая адмысловая трагікамічнасць выразна адчувалася ў стасунках "унутрылітаратурных", пра што яскрава сведчаць, напрыклад, дакументы, пакладзеныя ў аснову нарыса.

для зацікаўленага чытача ёсць не толькі фігурай пэўнага сінтаксісу, але і універсальным прынцыпам, на якім грунтуецца амаль містычныя стасункі *рэтраспектывы* і *перспектывы* беларускага прыгожага пісьменства: "Опасен был хлеб критика... Сегодня воспевает члена белорусского правительства, заслуженного коммуниста Д. Жилуновича, а завтра он оказывается шпионом японогерманской разведки Тишкой Гартным... Зря, оказалось, Кучер писал и о поэте Хадыке, что тот «идейно перестроился»... <...> Одного недоизобличишь, другого переизобличишь..." ("Мистика из табакерки. Штрихи к истории белорусской литературной критики").

Акрамя таго, усё той жа далёкі ад літаратурных клопатаў чытач, вандруючы па часе архіваў ды імёнаў разам з Л. Рублеўскай і В. Скалабанам, не мае шанцаў не зрабіць наступнае адкрыццё: спецыфічнай уласцівасцю роднага прыгожага пісьменства ёсць не толькі ягонае самотнасць; прынамсі, у XX стагоддзі беларускае літаратурнае быццё нярэдка балансавала на мяжы драматызму, трагізму — і гратэскавага камізму. Гэтая адмысловая *трагікамічнасць* выразна адчувалася ў стасунках "унутрылітаратурных", пра што яскрава сведчаць, напрыклад, дакументы, пакладзеныя ў аснову нарыса "В пьяном виде можно поцеловать классового врага...". Из истории писательских застолий", альбо прыведзеныя ў тэксце "Я к вам пишу — чего же боле?"... вытрымкі з ліста М. Гарэцкага:

"У ЦК КП(б)Б Паважаныя таварышы! Даведзены да крайнасці, пішу гэты ліст вось у якой справе: Тав. Жылуновіч дагэтуль ня можа забыцца, што некалі М. Багдановіч, які памер 10 год таму назад, лічыў яго, Цішка Гартнага, бяздарнасцю. [...] Я ня лічу т. Жылуновіча бяздарнасцю, але ў значнай меры падзяляю погляд на яго з боку М. Багдановіча [...] І ён сістэматычна мяне пераследуе за гэта...".

Яшчэ больш дзівосныя выявы гэтай анталогічнай трагікамічнасці адшукваюцца ў "вонкавых" стасунках роднай літаратуры з роднай жа рэчаіснасцю. Так, у сувязі з 30-годдзем літаратурнай дзейнасці Якуба Коласа "...бюро Петриковского райкома партии на заседании 4 октября (1936 года. — *I. III.*) приняло следующее постановление:

"1. В связи с тем, что дед Талаш до этого времени не вступил в колхоз и никакого участия в организационно-хозяйственном укреплении колхоза не принимает, живет одиночкой, своих обязательств перед государством не выполняет и авторитетом среди колхозников не пользуется, бюро РК КП(б)Б считает организацию передачи о творчестве Якуба Коласа непосредственно с колхоза, где живет Талаш, нецелесообразной" ("І пашану маю, і славу, а радасці няма..."). Якуб Колас і яго празнікі".

Акадэмік Д. Ліхачоў у артыкуле "«Идеологический фон» литературного произведения (на примере «Слова о полку Игореве»)» зазначае, што ў ідэалагічным плане кожны літаратурны твор мае два пласты. Першы пласт утвараюць меркаванні, думкі, ідэі, якія аўтар свядома імкнецца давесці да чытачоў з мэтай актыўнага на іх уздзеяння. Другі пласт, у сваю чаргу, як бы "маецца на ўвазе": аўтар лічыць яго "натуральным", агульным для сябе і чытацкай аўдыторыі. Гэты пласт застаецца да пары "пасіўным" і актыўна пачынае дзейнічаць толькі тады, калі твор пераходзіць у іншую эпоху, трапляе да чытача, які ўспрымае яго як штосьці новае і незвычайнае. Д. Ліхачоў прапануе называць другі пласт "*ідэалагічным фонам*".

Аднак насуперак гісторыкалітаратурнай логіцы "ідэалагічны фон" зборніка Л. Рублеўскай і В. Скалабана "Время и бремя архивов и имен" ужо з моманту свайго выхаду пачаў актыўна ўздзейнічаць на чытача. Гэтай кнізе не давалося чакаць іншай эпохі, каб здзіўляць чытача, змяняць яго погляды на міфы мінулыя і сённяшнія.

**Сяргей
ПАТАРАНСКИ**

Восеньскі касцёр

Памяці Браніслава Спрыначана

Сярод чароўнай восеньскай прыроды
мне мроілася восень залатая
душы маёй, і ў ёй да небакрайных
аблок касцёр шугаў...
Хоць не было нагоды
для нейкае трывогі і маркоты,
я ведаў: час маёй самоты
і радасці сыходзіць...

Я чакаў

час Адкрыцця ад Бога, дзе пяшчотна
касцёр палаў, душу мне саграваў.

Якая невымоўная прычына
сабе тлумачыць свой уласны лёс,
дзе ты — касцёр да неба самачынны,
што благаславіў, быць можа,
сам Хрыстос!..

**Мікола
ЧАРНЯЎСКИ**

Пчолы раяцца —
Пара аддзяляцца,
Сямейкаю новай
шукать свой гамок.
Дзе знойдуць прыстанак?
Як ім абжывацца?
Чужы — ён не родны, куток!

Пчолы раяцца —
Згубіцца баяцца,
Ля маткі гудуць
Клубком-талакой
Пчолы раяцца —
Баяцца застацца
Без матчынай ласкі,
Спагаднай такой.

Пчолы раяцца —
Да маткі габрацца
Злоснік не можа
Праз пільны заслон.
Аберагаюць,
Бо, рупныя, знаюць:
Без маткі
Ці будзе ў іх плён?

Пчолы раяцца,
Раяцца, бы раяцца
З маткай-малодкаю,
з ліпай старой,
Што іх чакае,
Як развітаецца
З гэтым, абжытым, куточкам рой?

Цесна ім стала
Пад пасечным дахам.
Пчолы вірліва,
трывожна гудуць.
Ды не чуваць
У асельнікаў страху:
Ведаюць —
З маткаю не прападуць!..

Нам павучыцца б,
На іх параўняцца,
Каб, як і ў пчол,
Стала звычайна ў людзей:
Што лёс ні паслаў бы,
Заўжды пільнавацца
Дзецям — матуль,
А матулям — дзяцей!

Хоць плачуся,
Слязам маім не верце,
Бо час такі —
Святкуюць блазнюкі,
І тое,
Што дадуць табе ў канверце,
Не ўсё — валюта,
Болей — медзякі.

Варшаўская туга Міцкевіча

Варшаўская асенняя туга...
Ў Лазенках ладзяць лазні па суботах...
Здаецца, скінуць бы з душы згрызоты
падацца ў лес, а потым — да шынкі...

А там патоне смутак у віне...
Ды ў памяці ніколі не патоне,
што і цяпер, сярод глушы бяздоннай
Радзімы, дзесьці небасхіл жыве...
Напэўна, яшчэ пройдзе цэлы век,
каб мне туды вярнуцца
хоць бы ў сне...

Якая невычэрпная туга,
як вобраз той ліцвінскае дзяўчыны,
якой да смерці ў крозах не знікаць,
якая ў сэрцы, як душа Айчыны.

Чаканне

Памяці Яна і Паўліны

Па вулках Вільні вобраз твой блукаў —
сярод чужых і раўнадушных твараў
цябе я, адзінокую, шукаў,
бы ў сне, дзе невымерных кроз абшары.

Тугі маёй не загаіць віном,
і не забыцца ў тлуме паўсядзённым.
Ноч. Восень... Быццам бы крылом

Не бойцеся.
Як гляну коса, крута,
Хмурыйкай сум
На вочы набяжыць.
Адно сцвярджайце:
Сам я ёсць —
Валюта,
Як размяняюся —
Ці варта жыць?!

Зайшоў у храм целаахоўнік
Свайго князька-гаспаара.
Дастаў кашэль, як малітоўнік, —
На свечкі траціцца пара.

Чаго маліцца стаў, сардэчны,
І свечкі ставіць за каго?
Каб гаспадар жыў доўга, вечна,
Каб не пакрыўдзіў Бог яго?

З дзясатка свечак запалішы,
Перажагнаўшыся, як змог,
Адчуў бядак, што ён тут лішні,
Пераступіў не той парог.

Як тут усё таемна, строга:
Спраўляюць вернікі ішу,
І вочы кожнага святога
Нібы прасвечваюць душу.

Ды ўкленчыў перад абразамі —
Гаспаара такі наказ.
Яму ж яшчэ адзін экзамен —
Дайці да Бога ў гэты раз.

Сам гаспадар прыйсці не можа,
Заняты здзелкай важнай ён,
І можа, Божа дапамога —
Ад гэтай здзелкі будзе плён?

Зрабіўшы ўсё (што трэба болей?),
Прад шэфам чысты, як ніхто,
Ён, разняволены,
Паволі
Па сходках рушыў да аўто.

Ды стаў, прывычна азірнуўся
І ў нейкай роздумнай журбе,
Як што забыў,
Назад вярнуўся —
Паставіць свечку за сябе.

Каласы: рэквіем

Паломнікі нівы,
Свой скарб найсвяты
У храме, дзе вольніца ўсім,
Не хаваем.
А скарб,
Як і храм наш, —
Абшар залаты,
Дзе чуецца музыка ветру жывая.

Паломнікам храма,
Дзе ўсе сваякі,
Нам жнівень заўжды
Пераходзіць дарогу:
Страшыдлы гудлівыя,
Быццам жукі,
Ад ранку нас тут жа
Бяруць у аблогу.

Паўсталі сцяною ад краю — у край,
Хоць знаем:
Іх сіла, галовы ўсё ж схілім, —

Анёл — знадворку хтосьці
зноў крысом
пакінуў шолах...
Я збудзіўся, сонны...

Ізноў трывога...
Падаецца, ты
плывеш у край,
дзе я цябе чакаю
і сёння, дзе сярод слаты
твой дух па вулцы
віленскай блукае...

Купальскае ранне

Вада, як малако
у срэбраным тумане,
плыве па ёй вянок,
як карабель у сне;
здаецца мне, анёл
купаецца у хвалях,
свой ачышчае дух
у зорным малацэ...

Ды гэта ж ты — анёл,
там, дзе спачыла поўня,
а зорны твой вянок
маю надзею сніць.
Між ветлай цішыні
надрэчнага ваколя
узносіць грэшны дух
да Раю з цемры тла.

На полі,
Дзе бітва грыміць за ўраджай,
І мы, як блакаднікі,
Змушана гінем.

Кладуць, нібы ў брацкую,
Нас у бурты —
Такія ўжо голя калосся:
Мы гінем, аддаўшы свой скарб залаты,
Каб вам, людцы,
З хлебам жылося.

Збегла спёка дзённая
З берага ў раку.
Надвячорку, мройная,
Падала руку:
"Дай у хвалі цёплыя,
Як і ты, нырнуць,
Туманамі з поплава
Плечы ахінуць.
Зведаўшы лагодную
Хваляў сіняву,
Упаду, спякотная,
Потым у траву.
Адпачну абранніцай
На тваім плячы.
Сонца ўстане рانیцай —
Зноў пачну пячы.

Ды з табою, вечарам,
Буду дзень чакаць
Над ракой сустрэчы я, —
Выйдзеш, каб спаткаць?..
Збегла спёка летняя
З берага ў ваду,
Халадком прыветлівым
Змыўшы духату.
Стала рэчка соннаю.
Як дзяўчо з сля,
З надвячоркам дзённая
Спёка ў ноч сплыла.
Коціць хваль грабеньчыкі
Рэчанька праз ноч.
Зоркі-цікавеньчыкі
З іх не зводзяць воч.
Зорачкі ўглядаюцца:
"Дзе цяпер вы, дзе?..
Чоўнікам гайдаецца
Месяц на вадзе.

**Наталля
БУРДЗЕЙКА**

Агшумела
Наша ціхае шчасце.
Раптам
Каштоўнымі сталі
Нядаўнія фотаздымкі,
Дзе твай
Назаўжды ласкавы твар.
Сабяру іх,
Як жоўтае лісце,
Поўнае смагі жыцця.
І мне застаецца
Толькі вернасць.
Толькі вернасць і вера.
Нездарма ж
Гэта жоўтае лісце
Брала колер
У сонца.

Разабралі
Старую хату.
Апусцела
Месяца дзіцячых мрояў.
Груша-дзічка
Прывычна ўздывае крыло.
А пад ім няма
Нешалёваных сцен
І пакатага даху.
І балюча
Антонікам падаць
На падмурак.
А на верхавіне гукі
Сіва
Птушка-гаюн.
Тая самая —
Вока адводзіць —
Але ведаю,
Што пазнала,
Што мне яна
Сёння спявала
Суцяшальную песню.
І струменіць
У цемры рака.

Антонікі —
Ахоўнікі
Мінулага.

У ціхі момант прабуджэння
Так ясна бачу
Вобраз твой.
Шчасліва-радасна
Душа памкнецца
Цябе абняць.
Без стогну,
Горкага рыдання
Мне па-дзіцячы
Перад Госпадам стаяць.
Пачаў ужо даваць плады
Свяшчэнны саб,
Пасаджаны табой.
Як некалі, цераз гады
Я адчуваю
Клопат твой.
Трывогу, тайны боль
І адзіноту тваю, мама.
Ізноў перад іконай стану,
Дзе шчодры мой Гасподзь
У абдымках маці.

Фота Кастуся Дробава

Русалчына возера

Мікола БУСЬКО

Апавяданне

пераапрапае берагі ў светла-зялёную сукню.

— Прызямлюся тут, — скінуў з плячэй торбу і прысеў на пянёк. Ад яго ўніз павыпіналіся чорныя карані, нібыта рэбры аджыўшага лася.

Мае вочы прызвычаліся да гэтага месца: тут адчуваеш сябе лагодна, нічога не турбуе лясную ідылію, адсюль распасціраецца перад вачыма панарамнае бачанне мілых краёваў. Тут з імі знітавана душа, і сэрца насычаюць яны сваёй непаўторнасцю.

— Лавіся рыбка, хапай шыбка! — паклікаў удачу я і застыў, як абеліск.

Гляджу на паплавок, не зводжу вачэй і мне здаецца, быццам увесь свет сканцэнтраваны на ім. Сяджу, нібыта прывязаны лёскай да возера.

Мяняў чарвячкоў раз-пораз: то белага, то худага чырвонага.

— А, во... — вясёлы ўздых вырываўся з грудзей. — Мусіць, нешта ёсць?

Сусвет, падалося, наблізіўся радасным бокам. Спакваля падымла вуду вертыкальна, але дарма... Толькі недалёка ад берага шымагануў пад вадою чорны цені і знік пад навісім кустом.

"Шчупак, напэўна, але чаму адмовіўся ад такога смачнага чарвячка?" Ізноў змяніў нажыўку і шпурнуў за высокі куст. Рыба стала на месцы, не верушылася, толькі плаўнікі хадзілі, як маятнік, і не звяртала ніякай увагі на свежую нажыўку. Мне стала няёмка ад хвалвання і я зноў падвёў чарвяка да яе носа. Чарвяк мерна ўздыгвае, звіваецца перад яго зубастай зяпай. На чарвяка нуль рэакцыі, толькі пільна ўпяўся зрэнкамі ў мяне шчупак. Ён раптоўна рэзкім рухам узняў донную каламуць, павярнуў галаву ў мой бок, зыркнуў вачыма і нетаропка паплыў у напрамку рыбака.

— Ты глян, уцёк! — шкада было глядзець у бок адплываючай надзеі.

Тут хоць ты круць-верць ці верць-круць, але паверыш у існаванне паралельнага сусвету: рыба дала мне зразумець, што яна ўваблена ў шчупачыны воблік пакуль толькі часова.

Сутонілася пакрысе. Паквапаная шавялюра высочных соснаў выглядала вялізнай шэрай аблачнай. Бераг са светла-жоўтай паласой, я падласая карова, дыхаў цяплом. Над возерам паднялася поўня, яе яркае масяжовае святло расцяклося па ўсёй азёрнай прастрані, пасля срабрыстыя зіхоткі блікі скаліліся ў адну іскрыстую сцэжку, што працігнулася да самага даягляда.

Нечакана на вадзе пачалося лёгкае хвалванне, яно набыла моц, вецер раскатурхваў дрымотныя трыснягі, стоённымі галасамі зашумелі хвалі. Патаемныя гукі даносіліся, нібыта з глыбіні. Рыбаку зрабілася неяк не па сабе. "Ужо рыбка налавіць мне не свеціць", — папераджальна заварушылася думка.

З боку пясчанай выспы пачуліся нейкія ўсплёскі.

— Няўжо ізноў той шчупак?

Аптызм наведваў рыбака, і ён трымаючы вуду, паспяшаўся ў той бок. Ім авалодала ізноў нясперпае жаданне ўсё-ткі злавіць шчупака. Рыбак глядзеў спярша на сумную ваду наकोлькі хапала вачэй, выбіраючы прыдатную мясціну. Рагтам на вадзе паводдал выспы ўтварыўся горб, у яго верхняй частцы нешта засвяцілася, ён адразу пачаў прасядаць, апускаяцца і з яго расцяліся ва ўсе бакі вясёлкавыя пералівы. Горб амаль апусціўся ўніз, на яго месцы ўтварылася глыбокая ўпадзіна, вакол яе разбегліся каляровыя хвалі, і раптоўна вынырнула дзявочая постаць.

— Дзяўчынка?.. — здзіўленымі вачыма неадарыўна ўтаропіўся

ў незвычайнае відовішча рыбака. Адкуль узнялася?.. — у недаўменні паціснуў плячэма.

Раскошныя, колеру антрацыту валасы доўгімі пасмамі сцякалі на грудзі. Каштоўнымі дзіяментамі бліснулі пярскі з яе галавы. Чорныя, бліскучыя, як смоль, бровы сшыліся на пераносіцы, а шчыгульня цёмныя коскі-вейкі прыкрывалі кароткі, але пранікнёны, як страла, позірк. Спакушальная пшчота яе смуглявага твару ўзрушыла пачуцці.

Вудзільна выпала з рукі, спакваля здранцвеласць рыбака, нібыта каламуць, асела на дно, і душа завісла надзе паміж цікаўнасцю і страхам. Ён ступіў крок уперад, нейкая патаемная сіла цягнула да дзяўчыны. Яе ганарлівае хараставо, грацыёзную постаць яскрава падкрэслівала, падсвечаная месцявым святлом, светла-зялёная сукня з водарасцей. На ўзроўні пупка вакол яе выгіналіся, церліся што каты, беляя хвалі, доўгія язычкі аеру злёгку паказывалі цела.

А колькі маляўнічага хараставо ў яе чароўнасці! Можна, гэта розгалас майго першага каханна да прынеманскай красуні Сашы?

— Адкуль ты?.. Купаешся? Халаднавата яшчэ... — жадалася хутчэй даведацца рыбаку. — Як ты тут?..

Неверагодная з'ява дасягнула вышэйшай кульмінацыйнай кропкі, і ўсё ж яму не верылася ў рэчаіснасць, што адбывалася на вадзе.

— Пі-пі-пі, — бязгучна паварушыла дзяўчына ружовымі вуснамі.

Зычны гук паволі ператварыўся ў мажорныя ноткі, і над вадою разняслася загадкавая серэнада, што прывабіла слых рыбака. — Ну, гэта ўжо занадта! — Упершыню ў сваім жыцці рыбак з'ядаў зрэнкамі азёрную істоту, стоячы ціха, баючыся спужаць яе позіркам ці рухам.

— Спакойна, ціха ты, ціха...

Дзяўчына моўчкі сарвала аерыну, заміргала і пакусаючы яе, уцілася рыбынымі вачыма на хлопца, затым некалькі разоў абвьяла яго мяккім позіркам і яе вусны распагодзіліся пшчотным "ха-ха-ха", як бы прамаўляючы "я таксама на каханне маю права". Дзяўчына, раскідаючы пырскі, прыгожа і грацыёзна рушыла да хлопца. Рыбак аслупянеў ад нечаканасці, і ўбачыўшы зіхоткі хвост, што бліснуў над вадою, рынуўся да берага. Здавалася, зойдзецца сэрца, трапіўшы ў пастку абставін.

Знаёмства дало трэшчыну і пайшло наўскос. Русалка імгненна нырнула, і праз чыстае шкло вады было відаць, як імгненна рухалася следам за рыбаком, здавалася, яна вась-вась вылезе са свайго лускай аздобленага цела.

Падняўся вецярок, падвесіліў душу блізкасцю наступаючай развязкі. Ужо пры гасціннай вчэрэ ў Грыгарэвіча рыбака ачوماўся ад непрадбачанай падзеі, і перабіраў у памяці, лежачы ў пуні, свежыя малюнк здарэння.

— Ну, ты ўжо не сунеш нос на возера? — падсмейваліся з рыбака. — А то да шлюбу прымусяць русалка!

— А я пад вечар човен вазму, ды зноў пагляджу на яе, — ганарліва выдаў хлопец.

Вечаровы лес і возера былі нібы зачараваныя. Цішыня звонкая, усё, нібы ў казцы. "Паеду", — прашаптаў хлопец і адпхнуў човен ад берага.

Падманным святлом ззяла поўня. Яна лагодна ўглядалася на рыбака сінімі, як вада, вачыма. Паступова шэрая імжа заціла даячыню, а над азёрнай прасторай расцягваўся туман, нейкі брудны, як зацяганая прасціна. Туман варочаўся, брыняў вільготнымі клубамі, што трым-

целі, нібы студзень, прыціскаў ваду. Прыўзняты над вадою нос чаўна папіхаў туман. Вось выспа. Рыбак выскачыў з чаўна, выкінуў падсумак на бераг і напружыў зрок:

— Недзе ж павінна быць і вуда?

Неспадзеўкі вушы выхапілі з вады нейкі свіст. Голас вады змяшчаўся з шумам хвалі. Поўня, нібыта адчуваючы нядабрае, увінулася ў хмурыну. Ветравей нацягаў на неба чорны доўгакіламетровы чахол. Прыбярэжныя лясны захадзіліся віхлястымі позмамі, нібыта прамаўляючы: "У поўню, ды пасля Сёмухі турбаваць ваду небяспечна!"

Усё бліжэй ды бліжэй набліжаўся нябёсны грукат да рыбака, нібыта ідучы яму напярэймы. Раптам так моцна ляснула, і ў бляску маланкі я ўбачыў, як шэрыя хмары, быццам авечкі, імгненна разбегліся і сабраліся на ўскрайку неба ў шматлікі статак. Смерчавы чорны рукаў злучыў возера з небам, уцягваючы ўсё ў сваё нутро.

Цішыня, што была скамечаная нечаканай навалніцай, ізноў праз нейкі час набыла свой першапачатковы выгляд. Стала спакойна, ціха, нібыта спынілася біцца сэрца Кромані.

— А дзе цяпер наш рыбак? — страшна было ўявіць усё гэта.

Мы, не памячы сябе, кінуліся да возера. Хадзілі па беразе, углядаліся ў ваду з надзеяй убачыць хоць штосьці жывое.

— А вунь ён... — паказваючы пальцам на куст, выдаў Язэп.

Рыбак ляжаў нерухома на мелкаводдзі. Мы падцягнулі яго на бераг. З адзення струменьчыкамі цурчэла вада. На шыі і плячах зблыталіся зялёныя пасмы прыдонных раслін.

— Ён быў на дне?

— Ты жывы? — тузаў яго за адзенне я.

Хлопец уздыхнуў, ён глядзеў у столь неба няўцямным позіркам, рэдкія ўздыхі вырываўся з грудзей, біцце сэрца і пульс не давалі яму забыцца, што ён жывы, хача яму падалося, што ўсё на гэтай зямлі для яго ўжо закончана, і яго душа, быццам вылецеца з цела, укланчыла перад Творцам у лэсавызначальны час Страшнага Суда. "Што я магу сказаць у сваё апраўданне", — думаў ён. Яго думкі лёталі, блыталіся, як павуцінкі на зыходзе лета.

Вецер прыгнаў з возера шум вады.

— Глян, Язэп, — закрычаў я. — Лодка плыве сюды...

Мы пабеглі насустрач. Толькі човен прасунуўся жыватом па пясочку, як у імгненне вока мілгануў ля берага раздвоены хвост.

— Гэта яна, русалка? Бачыў?..

Мы глядзелі пільна ўдалеч, але нічога не ўбачылі.

— А ты разумееш, што русалка ўдаецца прыкмеціць не кожнаму, — засведчыў Грыгарэвіч. — Убачыць яе той, каму дазволіць вада. Так, бо ўсе падводныя насельнікі — браты па розуму. Ты ж ведаеш, рыбы жывуць, пакідаюць ікру, і штогод паўтараюць праграму, якая закладзена ў іх інстынктам. А русалка адчувае прывязанасць да чалавека, асабліва да мужчына. Ахопленая марай сустрэчы з ім, яна прыслухоўваецца да размовы людзей, аналізуе, і адпярэчвае тое, што ёй не належыць. Акрамя гэтага, русалкі працягваюць незвычайную здольнасць да пазнання лекавых траў, ты ж бачыў траву нейкую на адзенні рыбака. Яны ведаюць варажбытнае зеле, пазнаюць неба і яго ўздзеянне на нас.

Місія русалкі была выканана. На глыбокім дне Кромані жыве русалчына сіла, але здараецца, часцяком выплывае на паверхню, каб пчы па каранях прымаў і сурокаў, напаяючы дзівосамі людскія размовы.

Ну а я не меў ніякага намеру аздобіць свой жыццый фактам сустрэчы з вадзяной красуняй.

кінуў вагоўку, пажвавелей хадою мінаю пазахлеўе.

— А, сёння юшку паспытаем, — пад'юдзіў сусед.

Можна, і так...

Пазаранак яшчэ меў уладу, павявала зыласцю, але на гэты раз, чамусьці, рукі былі зусім неадчувальныя да холаду. Па захопленым сіўцом выгане ў розныя бакі распаўзліся, як вужы, сцэжкі, хаваючыся пад нахіленай травой. Адна сцэжка вывела мяне на ўзгорак і мой ровар, павіскаючы коламі, пагоцквае па гравійцы.

Праносіцца па ёй легкавушкі, грукуюць трактары, пакідаючы ззаду мутныя спіралі пылу і дыму, ад іх лясная пуцявіна прапахла аўтамабільным духам. Нядаўна свежая зеляніна, што павысдала ўздоўж, пагносілася і апусцілася.

Але вярэдзіла іншае: рыбы, уражанні, можа, і русалкі...

Жыццё немагчыма паскорыць, яно працягваецца ў кожнага па ўласным сцэнарыі лёсу, і дзіўна іншы раз пераплятаюцца абставіны, нараджаючы шмат пьганяў. Часцяком наша рэальнасць бывае не такой ружовай, як хацелася б, тады міжволі паглыбляемся ў развагі, аналізуючы карціну быцця.

...Паабпал дарогі хісткай сцяно ўзняліся сосны ды яліны, напоеныя сокамі зямлі, падфарбаваныя сонцам да шакаладнага загару.

Уперадзе пасвятлела, вершаліны елак, які свечкі, запальвае першыя праменьчык. Запахла вадою. Цяжар накручаных кіламетраў даў знаць: смыслелі ногі, адчувалася стома. Яшчэ крыху — і міфічнае месца побач. "Можна, тут збочыць?" — узнікла жаданне. Мінуў дарогу, выехаў на прасеку. Павярнуў у гушчар, лавірую паміж лясінамі, скіроўваю свайго наравістага "каня" на вузкую сцэжачку, яна амаль прыкметная. Гэтаі сцэжачкай я карыстаюся ўлетку, але толькі днём, а ўначы ў цямноці, прабіраюцца па ёй звяркі.

Пачулася рытмічнае дзюбанне дзятліка. Яго стук зваліўся недзе побач. Спыняюся. Разглядаю. Паспрабаваў пачаць размову, але ён не прыцішыў "стук-стук". Дзялога не атрымалася і я пашкадзіўбаў далей, толькі птах правёў мяне позіркам: "Ідзі, не перашкаджай".

У нейкую хвіліну здалася, што мая адысея пралягае не сёння, а ў далёкім мінулым. Імкнешся рухацца наперад, а патрапляеш у тамтэйшае былое, і ўжо не адно стагоддзе за плячэма.

— Здарова, Кромань! Ты — яснае аблічча пушчы! Якім духоўным цяпельцам аджукаешся Ты на прызывнае да Цябе сьноўняе пачуццё, Табою сагрэта мноства людзей, што жывуць на Тваіх абсягах. Ты ашчаслівіла іх, уклаўшы ў сэрцы жыццятворную да Цябе любоў!

Ручаёк рыбаловаў пацягнуўся ўздоўж берага, а я, поўны запалу, кіруюся да знаёмага месца. Вунь смела павытыркаўся безразнычок з лазовай падсады, а на ўзгорку пасталі ў строй прыгажуні сосны, да якіх яшчэ не даяла сякера прадпрымальніка-хвата.

Чэрвень гаспадарыць напоўніцу, накладвае па-мастацку тлустыя мазкі індзіга на жоўта-вохрыстыя палотны прыбярэжнага пясочку. Вунь зайшоў у ваду па калена зараснік аеру, і старанна

Тэатр сілкуецца любоўю

Сентыментальны экспромт у пяці эпізодах, пачатак якога друкаваўся ў нумары за 30 кастрычніка 2009 года

III

Коласаўцы паказалі падчас гастролі ў Мінску і чатыры прэм'еры. Розныя зместам, жанрам, стылем, але ўсе — створаныя на аснове беларускіх літаратурных твораў, у цэнтры ўвагі якіх — чалавек: вобраз, характар, пачуцці, стасункі.

Прыемна здзівіла арыгінальная рэпертуарная знаходка — музычная камедыя "Ветрагоны" паводле Уладзіслава Галубка. Яго драматургія ("Пісаравы імяніны", напрыклад) сёння калі-нікала ставіцца на аматарскай сцэне, а прафесійным тэатрам не запатрабавана.

"Хціўцы", "Двужэнцы" і, нарэшце, "Ветрагоны" — у такой паслядоўнасці мянялася назва адной і той жа Галубковай п'есы, якая ўпершыню ўбачыла свет ў пастаноўцы Фларыяна Ждановіча ў пачатку 1920 года на сцэне першага беларускага таварыства драмы і камедыі. Падзеі адбываюцца ў сям'і беднай мяшчанкі, якая жыве на сродкі замужняй бабулі, гадуе прыгажуню-дачку Фросю. Шлюб Фросі са шчыра закаханым у яе кавалём Пётрам разладжваецца, бо фанабэрыстая бабка знаходзіць для дзяўчыны "больш вартага" жаніха і нават абяцае добры грашовы пасаг. Але і той, і наступны "нарачоны", прысабечыўшы грошы, збягаюць...

Пад рознымі назвамі гэтая трагікамедыя ў трох актах, працягаючы сатырычным антымяшчанскім пафасам, населена каларытнымі, характарнымі персанажамі, з поспехам паказвалася трупай БДТ-3 пад кіраўніцтвам У. Галубка на гарадах Міншчыны аж да восні 1924 года. Сёлета яе ўпершыню ўвасобіў прафесійны акадэмічны тэатр: сцэнічную рэдакцыю і пастаноўку ажыццявіў Уладзімір Савіцкі, сцэнаграфія і касцюмы мастака Віктара Цімафеева, музыка і тэксты песень Уладзіміра Кур'яна, пластыка Дзяніс Юрчанкі.

Драматургія У. Галубка тут — як самабытная рэтра-канва, на якой трымаецца жывы, свежы, каларытны ўзор, "вышыты" стваральнікамі сучаснага спектакля. У сцэнаграфіі — пазнавальныя знакі Віцебска: вежа ратушы з дакладным сапраўдным гадзіннікам (нахіленая, нібы знакаміты пізанскі архітэктурны цуд, аж да эпілога спектакля, дзе раптам, але невыпадкова, выпроставаецца.); трамвайны вагончык; мост... У дыялогах, рэпліках, зонгах — алюзіі на сённяшняе наша жыццё, падкрэсленыя парадыйнымі акцэнтамі ў малюнку кожнай ролі ды аздобленыя эфектнымі бліскаўкамі акцёрскай імпрывізацыі. З "ансамбля салістаў" відэавочна вылучаецца "вядучая партыя", якую самааддана вядзе Раіса Грыбовіч, выканаўца ролі Бабкі. Увесь свет круціцца вакол яе энергічнай прадпрымальнай гераіні — маладжавай, зухаватай, пластычнай і рухавай (у пошуках выгаднай пары для ўнучкі аж сама разнявясцілася!), хітраватай і сквапнай, вострай на язык, але па сутнасці незаслававай, часам недарэчнай і пустагалавай, часам кранальнай і вартай жалю. У сцэнічным карагодзе людзей-ветрагонаў пачуеш і агрэсіўны хор вясельных гасцей, атупелых ад гарэлкі ды ўласнай ненажорнасці, і мінорную, безвыходную ў сваёй самоце песеньку (а ля гарадскі фальклор) дзяўчыны, якая з надзеяй чакае, калі ж "міленькі запіша на сваю хвамілю". І запомніш ці не кожны фарсавы персанаж: меркантильную гаротніцу Фросю (Наталля Саламаха), недарэку Сваціцу (Свят-

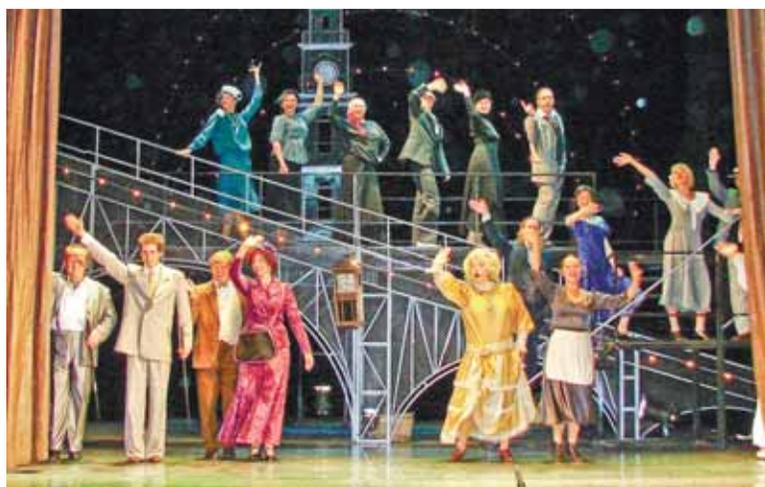

лана Жукоўская), цынчных і фальшывых жаніхоў-аферыстаў Ігната (Юрась Цвірка) ды Сцяпана (Максім Фралю)...

Паглядзеўшы гэтую немудрагелістую, а ў той жа час і мудрую, з не раскрытым напоўніцу патэнцыялам прыпавесці, музычную камедыю, міжволі задумаешся... Вось уявіце сабе, што ёсць у нашай сталіцы тэатр вельмі папулярнага жанру. Назва гэтага вядомага калектыву пачынаецца са слова "Беларускі", і пішацца яно, вядома ж, з вялікай літары, а яшчэ там ёсць слова "дзяржаўны", да якога нядаўна дадалася — "акадэмічны". Але ўжо даўно гэты мінскі тэатр жыве нібы з падсечанымі каранямі: са сцэны не гучыць роднае беларускае слова, не падтрымліваюцца тут колішнія плённыя традыцыі творчага супрацоўніцтва з беларускімі аўтарамі, нават сцэнаграфію "вылісваюць" з блізкага замежжа. І няма тут ні душэўнага болю за беларускі рэпертуар, ні прафесійнай адказнасці за сённяшняю нацыянальную безаблічнасць тэатра, у якім працуе столькі таленавітых і яркіх беларускіх артыстаў, музыкантаў... Вядома ж, можна па-абывацельску радавацца, калі афішу папаўняюць савецкія творы мінулага стагоддзя, чамусьці не надта запатрабаваныя там, дзе жывуць іх аўтары; можна здаволіцца тым, што для дзяцей ставяцца "кавер-версіі" савецкіх фільмаў, мультыкаў і пры гэтым ігнаруюцца, скажам, самабытныя беларускія казкі, набыткі айчыннай дзіцячай літаратуры, творчы патэнцыял нашых сучасных аўтараў... Аднак жа ці аднавідае такая афіша назве тэатра?

IV

Той, хто піша экспромтам, рызыкуе страціць кантроль над уласнымі эмоцыямі, і яны павядуць аўтара далей... далей ад асноўнай тэмы гаворкі. Зрэшты, спантанна чыгач зразумее: у шчырай прыхільнасці да коласаўцаў можна даць волю эмоцыям настолькі, што рэальны звонкагалосы гармонік у руках акцёра прымроіцца табе спакушальна-таямнічым вобразам сяміструннай гітары, якая

Ды ці не лепей прызнаць, што ў творчых пакутах калектыву "дзіця" нарадзілася, і трэба прымаць яго такім, якое яно ёсць? Поруч з рэжысёрам працавалі кампазітар Уладзімір Кандрусевіч, сцэнограф Аляксандр Касцючэнка, стваральніца касцюмаў Святлана Макаранка, пастаноўшчык пластыкі Дзяна Юрчанка... Тэатр імкнуўся засцерагчы спектакль-споведзь, знакавы для беларусаў, ад схематызму і дэкларатываўнасці. Актрыса Таццяна Ліхачова надзвычай годна і пераканальна, з пачуццём мастацкай меры, знайшоўшы трапіную інтанацыю і жэст, сыграла ролю ігуменні Еўфрасіні — увасобіла жывы вобраз, пазбегнуўшы спакусы прадставіць на сцэне (даруй Бо-

жа!) "рухомую ікону". У спектаклі, дзякуючы акцёрам, выявілася дынаміка стасункаў ігуменні з яе стрыечным братам Расціславам (Арцём Бародзіч), кушом Жывіла (Юрась Цвірка) і яго дачкой Агафіяй (Тамара Краснабаева), епіскапам Полацкім Дзянісіем (Валянцін Салаўёў)...

Дынаміка чалавечых стасункаў, але перадыма — праз унутранае жыццё адной асобы, цэнтральнага персанажа — прасочваецца і ў новай рабоце тэатра "Прывітанне, Альберт!" са шматзначнай падназвай "Вандроўкі ў прастору невядомага". У полі зроку аўтара п'есы Юрыя Сохара, вядомага тэатральнага крытыка, у драматургіі даўно ўжо не пачаткоўца, але на коласаўскай сцэне дэбютанта, — геніяльна Альберт Эйнштэйна, яго сямейнае, побытавае, навуковае асяроддзе. Ведаючы рэжысёрскі почырк Віталія Баркоўскага, няцяжка ўявіць, з якой творчай воляй папрацаваў ён над аўтарскім тэкстам. Так, не толькі пастаноўку, але і сцэнічную рэдакцыю п'есы ажыццявіў гэты знаны рэжысёр, які да нядаўняга часу быў мастацкім кіраўніком тэатра імя Якуба Коласа. У метафарычным відовішчы (сцэнаграфія і касцюмы Пятра Анашчанкі, музыка афармленне Аляксандра Крыштафовіча, пластыка Ігара Сівага) — мінімум тэксту, шмат загадкаваасці, недаказнасці... Усё працуе на вобраз Эйнштэйна, і перадусім — псіхалагічна выразная акцёрская палітра Генадзя Гайдука. Пэўна, трэба самому пабыць хоць крышачку вар'ятам, каб уключыцца ў логіку нязмушанага перацяжання дзеяння з адной рэальнасці ў іншую, з успамінаў — у гульню ўяўлення, з гістарычных падзей — у дыялог з падсвядомасцю. У п'есе свайго жыцця гений можа быць адначасна і фігляркам, і трагікам. А рэчаіснасць наўкоп, як і яго свядомасць, распадаецца на аскепкі: самотны хлопчык-скрыпач (Даніла Обухаў) у дзіцястве; маці (Тамара Шашкіна), якой папсцацца назіраць маланкавае цвіценне дуба; чарада яркіх і каханых жанчын; славуты Фрэйд (Валянцін Цвяткоў), дзівакаваты Ньютан (Гадэ-

вуш Кокштыс), безыменны Равін (Юрась Цвірка)... І шары-сферы, якія, быццам адухоўленыя істоты, вядуць з героем сваю гульню; і канаты, што працінаюць прастору над сцэнай: ці то напятае струны скрыпкі, ці аголеныя стрункія нервы...

Аголены, чуйны нерв працінае атмасферу спектакля "Апошнія сведкі", жанр якога пазначаны як "сола для дзіцячага голасу". У аснове — дакументальная проза Святланы Алексіевіч (пераклад Пятра Ламана). Ці мажліва гэта ў прынтшыпе — ператварыць дакументальную літаратуру, ды яшчэ з такім бязлітасна-жорсткім зместам, у візуальны мастацкі вобраз? Аўтар інсцэніроўкі і рэжысёр-пастаноўшчык Уладзімір Савіцкі бачыў толькі станючы адказ на гэтае пытанне, а інакш і не браўся б за працу. Страшныя ўспаміны самых юных відэавочаў мінулай крывавай трагедыі гучаць у спектаклі як маналогі пасталельных аднакласнікаў — аднакласнікаў умоўных, бо сярод іх і ўраджэнцы сталіцы, і вяскоўцы, ды і ва ўзросце розніца хоць на колькі гадкоў ёсць. Яны прышлі на спатканне са школай, паселі за парты, і перажытыя жахі з новаю сілай апанавалі знявечаныя душы гэтых людзей, чыё дзіцяства растагтала вайна... Споведзі "апошніх сведкаў" (запомніліся акцёрскія работы Тамары Скварцовай, Валянціны Петрачкавай, Галіны Букацінай, Святланы Акружнай, Тадэвуша Кокштыса, Валянціна Салаўёва, Пятра Ламана) перамяжаюцца жывымі спевамі дзіцячага хору (узорны калектыв "Дзівіна"), пластычнымі эпізодамі, танцамі ў выкананні Тамары Краснабаевай ды Яўгена Бераснева (пластыка Дзяніс Юрчанкі). Сцэнічная канструкцыя дае магчымасць разнастаіць калі не манахромны, дык суровы, скупы на колер, малюнак спектакля (сцэнаграфія і касцюмы Віктара Цімафеева, мастак па святле Сяргей Азяран). У тукавай партытуры шчымавай лейтэмай праходзіць "Зорка Венера" — як рамантычная і тужлівая песня, як матыў імклівага, лёгкага вальса...

Чарада ўспамінаў. Яшчэ адзін жахлівы эпізод, яшчэ... І раптам хочацца выгукнуць: "Стоп!" Твая свядомасць адмаўляецца ўспрымаць гэты вал жудасных фактаў. Пачынаеш разумець таго колішняга хлопчыка, які прызнаўся, што ад людской крыві, незлічоных смерцяў, фашыстоўскіх здзекаў, пабачаных на ўласныя вочы, ён быццам бы аглух да чужога болю, душа перастала суперажываць. Вось гэта — страшная рэакцыя! Пэўна, меў рацыю той сталічны рэжысёр, які адмовіўся браць у тэатр аналагічны матэрыял: маўляў, атрымаецца, як з фільмам "Ідзі і глядзі", калі мастацкую прыроду відовішча выцесніла нейкая зусім іншая, моцная, уражлівая, але не эстэтычная з'ява... Ловіш сябе на думцы, што аповесць "Апошнія сведкі" ўсё-ткі не стала п'есай, і спектакль нагадвае літаратурны чытанні, хоць і таленавіта ўвасобленыя.

V

Крытыка крытыкай, але давайце часцей гаварыць коласаўцам кампліменты. Хіба не варты гэтых "шчаслівых момантаў любові" ды павагі тэатр, які самааддана служыць беларускаму глядачу і, быццам незаметна, донор, падсілкавае сваім творчым патэнцыялам сталічнае мастацкае жыццё (успомнім, што менавіта з віцебскай сцэны прыходзілі на мінскую сцэну самабытныя акцёры і рэжысёры С.Станюта, М.Яроменка, Г. Арлова, Г.Гарбук, В. Мазыньскі, В. Маслюк, В.Анісенка, Г.Дзяткілева, Ю.Кулік...) дый нярэдка спрыяе ажыццяўленню праектаў, для якіх у Мінску не знаходзіцца месца. Тэатр, у якім захавалася яшчэ беларускі дух, жыве нашай любоўю...

Святлана БЕРАСЦЕНЬ
На здымках: народная артыстка Беларусі Святлана Акружная ў спектаклі "Апошнія сведкі"; сцэна са спектакля "Прывітанне, Альберт!"; "Ветрагоны".

Фота
Аляксандра Дзмітрыева

Працяг тэмы

Палемічнае выступленне ў "ЛіМе" дацэнта кафедры філасофіі Беларускай дзяржаўнай акадэміі музыкі Наталлі Сцепанцовай (гл. артыкул "Ад еўрапейскіх «тусовак» да любаснай правінцыі" ў нумары за 19.09.08г.) спарадзіла серыю надзённых публікацый на тэмы культурных прыярытэтаў нашага грамадства, эстэтычнага выхавання новых пакаленняў беларусаў, музычнага асветніцтва і адукацыі. Гэтыя матэрыялы друкаваліся ў "ЛіМе" за 17.10. і 19.12.08 г., 15.05., 26.06. і 31.07.09 г. Сёння пра набалелыя праблемы музычнага выхавання разважаюць мастацкі кіраўнік Капэлы хлопчыкаў Рэспубліканскага каледжа пры Беларускай дзяржаўнай акадэміі музыкі, старшыня Асацыяцыі кіраўнікоў хароў хлопчыкаў Беларускага саюза музычных дзеячаў Уладзімір Глушакоў (дарэчы, Уладзімір Валер'евіч падрыхтаваў аднаго са сваіх вучняў — Юру Дзямідовіча да ўдзелу ў дзіцячым тэлевізійным конкурсе песні "Еўрабачанне-2009") і педагог каледжа піяністка Таццяна Глушакова.

Выхаванне класікай

захапляецца большасць, наўрад ці захаваецца надоўга. Мне здаецца, што духоўны свет чалавека, калі ён быў далучаны да такой прыгажосці, як класічная музыка, не можа ўжо зрабіцца ўбогім.

У. Г. Вось мы закруцілі знакавыя постаці: Моцарт і Бетховен. Аднак той жа Моцарт наўрад ці без свайго бацькі дасягнуў бы такіх поспехаў у музыцы. Ён з дзяцінства жыў у пэўнай атмасферы. Урэшце, тут справа ў іншым: большасці людзей ні Моцарт, ні Бетховен не патрэбныя. Яны хочуць міру, спакою, кахання. Таму і не звяртаюць увагу на тое, што побач. Не так даўно я бачыў, як у машыне сядзелі два дзіцяці: старэйшы хлопчык на ўсю моц уключыў нейкі нечалавечы грукат і выглядаў шчаслівым, а малады слухаў і нават не варушыўся. Вось што страшна: ён з маленства спазнае не лепшае, а горшае і прымае гэта за норму.

Т. Г. Таму, на мой погляд, каб сапраўды вырашыць праблему, кожны чалавек павінен хаця б дакрануцца да музычнай школы. Кожны! І хай нехта вытрымае адзін год, нехта — нават менш, але тое зернейка, якое трапіць у яго душу, не загіне. І дасць толькі добрыя плады. Так, ён не стане музыкантам. І ўсё ж такі пазней абавязкова ўспомніць пра час далучэння да музыкі! Бо калі дзіця слухала Моцарта, гэтага ў яго ўжо ніхто не адыме. Гэта ягонае багацце! Мне неаднойчы даводзілася сустракаць людзей — пераважна гэта былі маці нашых вучняў, — якія вельмі шкадавалі, што калісьці кінулі заняткі ў музычнай школе. Тады яны не разумелі, што страчваюць, усведамленне прыходзіла пазней, калі з'яўлялася магчымасць параўноўваць.

У. Г. Сапраўды, пачынаць усяляе выхаванне трэба з сябе. Аднак і адукацыя таксама вымагае сур'ёзнага падыходу. Сітуацыя, што склалася сёлета, калі

частка вучняў, якія не адзін год рыхтаваліся намі для паступлення ў каледж, "адсеялася", зразумелая: эксперымент па пашырэнні спецыяльнай музычнай адукацыі не атрымаўся. Але трывожыць іншае. Вядома, што ёсць школа, якая рыхтуе лётчыкаў для малой авіяцыі, і школа, якая рыхтуе лётчыкаў-касманаўтаў. Да іх навучэнцаў нельга падыходзіць з адной і той жа меркай. Дык вось у нашым каледжы сканцэнтраваныя унікальныя метадыкі навучання і унікальны педагогічны калектывы. У параўнанні з проста музычнай школай наша — як школа для касманаўтаў. Кожны вучань, якія займаўся ў нас, — гэта плённы вынік нашай сістэмы музычнай адукацыі. Прычым, ад самага пачатку — адукацыя **індывідуальнай**. Ён прайшоў увесь спецыяльны цыкл заняткаў. Ён з маленства быў накіраваны на дасягненне пэўнай мэты, і раптам... Ці не трагедыя гэта для яго? Ды і навошта ўзрошчваць у ім здарасць? Я лічу, што да кожнага такога дзіцяці трэба ставіцца беражліва.

Т. Г. Наогул жа, тое, чаго дасягнула наша школа (якая цяпер завецца каледжам) за 70 гадоў свайго існавання, мае вялікі розгалас. Нашы выпускнікі працуюць па ўсім свеце, і як працуюць! Слушнасьць нашай музычнай адукацыі, нашага індывідуальнага падыходу даказана часам. Мы імкнёмся захоўваць традыцыі, але так, каб пры гэтым не выпадаць з сучаснасці. Ды асноўная задача педагогаў — берагчы і развіваць таленты, якія трапляюць да нас.

У. Г. Я хацеў бы, каб гэтая наша размова мела працяг, выклікала дыскусію на старонках газеты. Мабыць, удалося б атрымаць адказ на пытанне: чаму ў нас столькі юных талентаў, а сярод людзей дарослых карціна мяняецца? Меў рацыю Прэзідэнт, калі гаварыў пра тое, што раз-

гледзець і выгадаваць талент — мала, трэба зрабіць так, каб ён быў запатрабаваны. А інакш навошта нашы намаганні? На жаль, рэформы ў сферы адукацыі ў нас не заўсёды належным чынам прадуманя. Што дала новая сістэма адзнак? Нічога! Мы ўсё роўна аперыруем паняццямі "добра", "дрэнна", "выдатна". Калі чалавеку Бог даў голас, ці можна яго адзначыць лічбай?.. Скарачэнне бюджэтных месцаў для студэнтаў — таксама памылка. Моладзі трэба вучыцца, тым больш у час крызісу. А калі дадаць, што музыка — гэта універсальная і вельмі эмацыянальная мова і таму, безумоўна, садзейнічае маральнаму выхаванню падрастаючага пакалення, дык праблема, пра якую мы тут гаворым, наогул набывае незвычайную вастрыню. Дарэчы, што такое харавая музыка? Спрадвек — духоўная музыка! "Хорус" у старажытных грэкаў — група людзей, якая паказвала народ. А вось капэлаі называлася месца, дзе праводзіліся хрысціянскія набажэнствы... Калі мы спяваем, мы абапіраемся на двух кітоў: або на фальклор, або на духоўную музыку. Таму далучэнне да сапраўднай музыкі — гэта далучэнне да вытокаў маралі і духоўнасці. І гэтую праблему ігнараваць нельга!

Т. Г. Мы працуем у школе ўжо не адзін дзесятак гадоў, але тое, чым займаемся, не надакучвае. Наша жыццё ад гэтага не драбнее — хутчэй, наадварот. Бо з кожным сваім вучнем мы і самі раскрываемся духоўна. Так, мы даём веды і досвед дзецям, а яны нам — радасць існавання. І дзеля гэтага варта жыць!

Развагі музыкантаў запісала
Алена МІНЧУКОВА

На здымку: Таццяна і Уладзімір Глушаковы.

Фота аўтара

Скульптурныя парадоксы

У Мастацкім музеі ў Віцебску працуе персанальная выстава вядомага скульптара Аляксандра Слепава. Некалі слыны разьбяр, які ўздзейнічаў на глядачоў арганічным валоданнем фактурай, пластыкай, ён вырашыў змяніць свой почырк і мастацкую манеру. Цяпер можна падзівіцца на яго графічныя работы (24 аркушы) і невялікія скульптуры, прадстаўленыя ў таніраваным пластыліне (11 работ).

яе ўнутранае разуменне, у іх няма нічога рацыянальнага і сканструяванага. Аляксандр Слепаў нібыта жыве ў матэрыяле — настолькі цэласна, фізічна дакладна, так гнутка-аб'ёмна і так вытанчана адчувае мастак праз матэрыял сваіх работ наваколны магутны свет. І так парадаксальна мысліць: "Калі малююць Еўропу, якую выкрадае бык-Зеўс, звычайна паказваюць яе на спіне гэтага белага чароўнага быка. А момант падзення? Калі я перасцерагаюць: "Не хадзі", яна, зачараваная, плячэ вянікі і вешае іх быку на рогі, не разумеючы, што гэта — яе турма. Я ўскрываю сутнасць: ён пусты, гэта не бык, гэта

Зеўс ператварыўся ў быка, у ім няма плоці, а яна не разумее. Яна верыць гэтай істоце... На наступнай выставе я пакажу работу "Выкрадзеная Еўропа", дзе яна зняважаная, знішчаная...".

А я, глядзячы на слепаўскую "Еўропу і быка", у той жа час бачу надзвычай чароўную, вытанчаную дзяўчыну, гнуткую галінку ў процістаянні магутнай і не менш чароўнай моцы прыроды; дзівоскасьць вясны, квецені здаецца летуценнай, імгненна-матэрыяльнай, а агрэсіўнасць вялізнай масы — устойлівай і пераможна вечнай.

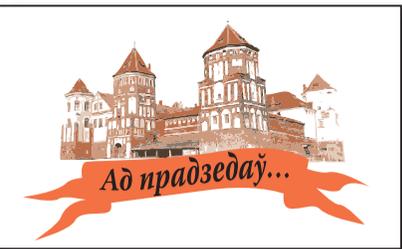
Таццяна КАТОВІЧ,
мастацтвазнаўца
г. Віцебск

Графічныя аркушы паяднанія ў серыю "Пошук унутраных сувязей". Задуманая гадоў дзесяць таму, яна атрымала сваё рэальнае ўвасабленне. Пэўна, адчуванне свету сённяшняга, у якім надзвычай мала месца застаецца для мастацтва, для фантазіі, для гуманізму, — і садзейнічала стварэнню такой серыі. Мысленне вобразамі апраметнай, якая пранізвае душы, выварочвае іх, даецца

мастаку не лёгка: "Нараджаецца вобраз, а ў яго ёсць пратэтыпы, людзі, якія далі мне падставу... Ёсць, ёсць работы, што ўзнікаюць ад праблемы, якую хочаш паказаць візуальна. Напрыклад, як вобразна паказаць прагу вылучыцца?" Пэўна, роздум над успрыманнем сённяшняга мастацтва прывёў творцу да высновы, што глядач сёння не вельмі прагне спасцігаць ідэі, ён глядзіць павярхоўна. Таму Аляксандр Слепаў ідзе шляхам

эпатажу. Аднак ужо многія, хто назірае за яго творчасцю, выказваюцца наконт жорсткага рэалізму ў яго перадачы жыцця. Што ж, традыцыя Іераніма Босха? Безумоўна, у вобразнасці і колеры віцебскага майстра адчуваецца ўздзеянне парадаксальнасці майстра сярэднявечнага, дый чалавечыя жарсці з тых часоў не надта змянілі афарбоўку і сутнасць.

У скульптурах уражвае аўтарскае валоданне формай,

Слова краязнаўцы

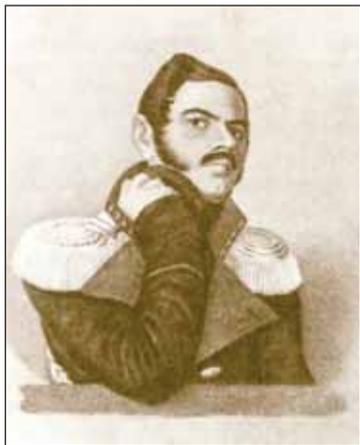

Сяргей Чыгрын са Слоніма разважае пра адсутнасць помнікаў вядомым землякам:

— Слонім — адзін са старажытнейшых і прыгажэйшых гарадоў Беларусі. А сама слонімскае зямля дала столькі знакамітых людзей, што пахваліцца і параўнацца са Слонімскай у гэтым плане не зможа ні адзін раён нашай краіны. Калі я гэтых людзей пачну пералічваць і энцыклапедычна пра іх распавядаць, то не хопіць нумара ўсяго "ЛіМ", а не толькі разварота "Зямля пад белымі крыламі". Слонім — гэта адзіны горад, дзе няма ніводнага помніка, бюста, мемарыяльнай шыльды свайму знакамітаму земляку-слонімку.

Шмат гадоў вядуцца размовы, палеміка аб тым, каб устанавіць у горадзе над Шчарай помнік вялікаму канцлеру Літоўскаму і старосце слонімскаму Льву Сапегу. Наш зямляк, скульптар Іван Міско ўжо зрабіў праект помніка, выбраў месца для яго, але ніхто не фінансуе гэтую добрую справу, а абяцанні застаюцца толькі на паперы.

Няма помнікаў і шыльдаў такім дзеячам беларускай літаратуры і культуры, якія былі родам са Слонімсчыны, як пісьменнікі Юзаф Быхавец, Францішак Хамінскі, Юльян Корсак, Гальяш Леўчык, Сяргей Дарожны, Каңдрат Лейка, Анатоль Іверс, Якуб Міско, Валянцін Таўлай, Алег Лойка, Васіль Супрун, доктар філалагічных навук Канстанцін Пушкарэвіч, браты Яўген і Уладзімір Хлябцэвічы, дактары гістарычных навук Міхаіл Міско і Васіль Мялешка, мастакі Фларыян Пякарскі і Антон Карніцкі, Агінскі, рэлігійныя дзеячы Лукаш Дзекуць-Малей і Хведар Данілюк, кіраўнік паўстання 1831 года Міхаіл Валовіч, кампазітар і музыкант Антон Вальнчык, краязнавец Аляксандр Жукоўскі, тэатральны рэжысёр Мікалай Варвашэвіч, і многім іншым слонімкам. У гонар іх не названа ніводная вуліца ў горадзе. Хварэем на абіякавасць, шаноўнае спадарства!.. Як жа перад наступнікамі будзем адказваць за ўшанаванне вялікіх людзей нашай зямлі?!

Гэтыя пераклады звярнулі на сябе ўвагу літаратурнай грамадскасці, таму што вылучаліся з астатніх не толькі дакладнасцю перакладу, але і незвычайнай пазнейшасцю. Натуральна, узнікла пытанне: хто аўтар гэтых перакладаў? Пазней высветлілася, што гэта дваццацішасцігадовы ваенны геадэзіст Міхаіл Врончанка.

Нарадзіўся ён у 1801 годзе ў вельмі старажытным, вядомым з 1059 года гарадку Копысь, размешчаным на беразе Дняпра ў вусці ракі Смаркоўкі, у сям'і протаіерэя. Па заканчэнні Магілёўскай гімназіі М. Врончанка паступіў у Маскоўскі ўніверсітэт на матэматычнае аддзяленне, але ўжо праз год перайшоў у Маскоўскую школу калонаважатых, дзе рыхтаваўся да службы ў Генеральным штабе, які выконваў астранома-геадэзісцкія і друкарскія работы. Падчас вучобы, а яна працягвалася да 1822 года, М. Врончанка пачаў пісаць і перакладаць вершы ў рамантычным стылі.

У 1823—1824 гг. ён рабіў тапаграфічныя здымкі ў Віленскай губерні. У Вільні ён пазнаёміўся з Адамам Міцкевічам, які паказаў яму рукапіс паэмы "Дзяды". У 1824—1828 гг. быў камандзіраваны ў Дэрпцкі ўніверсітэт для паглыблення вывучэння астраноміі. У гэты перыяд М. Врончанка пасябраваў з Н. Языковым — будучым паэтам і сябрам А. Пушкіна, а на той час — студэнтам, тут ён заняўся перакладамі твораў Байрана, Шэкспіра, Мура, Міцкевіча, у чым Языкоў, магчыма, дапамагаў яму.

У сваім лісце ад 10 жніўня 1827 г. да вядомага пісьменніка-карамзніста і перакладчыка В. Ізмайлава М. Врончанка прызнаўся: "...нягледзячы на сухія формулы і вылічэнні, з якімі я жыў больш як два гады, усё яшчэ займаюся славеснасцю". Відаць, праз В. Ізмайлава яму

У адным з лепшых перыядычных выданняў Расіі другой чвэрці XIX стагоддзя — часопісе літаратуры, крытыкі, навукі і мастацтваў "Московский телеграф", што выдаваў М. Палявой, быў змешчаны пераклад верша Байрана "Сон", падпісаны крыптанімам "В-о, М." (№ 17 за 1827 год). Неўзабаве ў наступных нумарах часопіса з'явіліся пераклады ўрыўкаў з драматычнай паэмы Байрана "Манфрэд", трагедыі Шэкспіра "Гамлет" і паэмы Міцкевіча "Конрад Валенрод". Як і першая публікацыя, яны былі падпісаныя крыптанімамі "Вр-о, М.", "М. В."

Натхнёны Шэкспірам

ўдалося звязацца з М. Палявым, у часопісе якога з'явіліся вышэй названыя публікацыі.

Ужо ў наступным, 1828 годзе ў Пецярбургу ў перакладзе М. Врончанкі выходзяць асобнымі выданнямі "Манфрэд" Байрана, ухвальную рэцэнзію на якую даў С. Шавыроў, і "Гамлет" Шэкспіра, высока ацэнены крытыкай, у тым ліку і пазнейшай. Напрыклад, В. Бялінскі пісаў: "Ужо было дастаткова перакладаў вершамі драм Шэкспіра. Лепшыя з іх дагэтуль належалі спадару Врончанку".

Як перакладчык М. Врончанка адстойваў наватарскі для яго часу прынцып максімальнага набліжэння да арыгінала. Перакладаючы Шэкспіра, ён намагаўся, "рашуча пераадолеўшы боязь падацца дзіўным, перадаць, наколькі магчыма, яго незвычайны спосаб выкладання думак". Правілам яго было: "Перакладаць вершы вершамі, прозу прозаю, наколькі магчыма бліжэй да арыгінала (не мяняючы ні думак, ні парадку іх) нават наконт гладкасці рускіх вершаў".

Вясной 1828 года Міхаіл Врончанка быў камандзіраваны ў Малдавію, Валахію і Балгарыю для тапаграфічных здымак падчас руска-турэцкай вайны 1828—1829 гг. Тут ён заставаўся да 1832 года, працягваючы ў вольны час перакладаць еўрапейскія паэты: Э. Юнга, Дж. Байрана, А. Міцкевіча, Дж. Мільтана, У. Шэкспіра, Ф. Шьлера ды іншых.

У 1834—35 гг. М. Врончанка здзейсніў падарожжа па Малой Азіі; вынікам яго стала "Обозрение М. Азии в нынешнем ее состоянии", якое выйшла ў "Записках военно-исторического депо" ў 1838-1840 гг. пад псеўданімам "Русский путешественник М. В.". У ім апісвалася геаграфія, эканоміка, лад жыцця, побыт і норавы мясцовага насельніцтва.

З сярэдзіны 1830-х перакладчыцка актыўнасць Міхаіла Врончанкі зніжаецца. З 1837 па 1841 гг. ён — член камісіі па кіраванні Закаўказскім краем. У 1843 годзе ён звольніўся з вай-

скавай службы (з узвядзеннем у дзейныя стацкія саветнікі) і перайшоў у Міністэрства народнай асветы, на пасаду чыноўніка асобых даручэнняў у Варшаўскай вучэбнай акрузе. Яго апошні перакладчыцкай працай быў "Фауст" Гётэ, які выйшаў у Пецярбургу ў 1844 годзе.

У 1848 годзе М. Врончанка вярнуўся на вайсковую службу ў Генеральны штаб і да 1854 года ўзначальваў трыангуляцыйныя работы ў Наварасійскім краі і Паволжы, даслужыўшыся да генерал-маёра.

Як перакладчык М. Врончанка адстойваў наватарскі для яго часу прынцып максімальнага набліжэння да арыгінала. Перакладаючы Шэкспіра, ён намагаўся, "рашуча пераадолеўшы боязь падацца дзіўным, перадаць, наколькі магчыма, яго незвычайны спосаб выкладання думак". Правілам яго было: "Перакладаць вершы вершамі, прозу прозаю, наколькі магчыма бліжэй да арыгінала (не мяняючы ні думак, ні парадку іх) нават наконт гладкасці рускіх вершаў".

Не звязаны з літаратурнымі коламі, Міхаіл Паўлавіч вельмі блізка сябраваў з вядомым літаратарам і цэнзарам А. Нікіценкам, які ў сваім дзённым паказеў некалькі важных характарыстык свайго сябра. Так, 18 сакавіка 1829 года Аляксандр Нікіценка зрабіў такі запіс: "Я працягаў Шэкспірава "Гамлета" ў вельмі добрым перакладзе М. Врончанкі, які, між іншым кажучы, не будучы паэтам самастойным, як перакладчык натхнёны сілаю сапраўднага паэта". Праз сем гадоў, 10 снежня 1836 года з'явіўся яшчэ адзін запіс: "Врончанка чытаў у мяне свой пераклад

Шэкспірава "Макбета". Вельмі прыемна правёў вечар. Врончанка чалавек разумны і арыгінальны. Ён каля трох гадоў пражыў на Усходзе па даручэнні ўрада: ён павінен быў скласці маршрут для праходу нашага войска праз Малую Азію — само сабой, сакрытна. Ад яго я шмат цікавага даведаўся пра Усход, асабліва пра Турцыю і яе цяперашняе пераўтварэнне".

Пасля А. Нікіценка пісаў біяграфію М. Врончанкі, якая выйшла ў "Журнале министерства народного просвещения" ў № 10 за 1867 год. У сувязі з гэтым выданнем хочацца прыгадаць яшчэ адзін выпадак, зафіксаваны ў "Дзённіку" А. Нікіценкі 24 снежня 1867 года: "Абед у графа Талстога — міністра. Абедаль некаторыя акадэмікі. О. В. Струве (дырэктар Пулкаўскай абсерваторыі, акадэмік — В. А.) зрабіў мне дакор, што я не звярнуўся да яго па інфармацыю, калі пісаў біяграфію Врончанкі. У яго, у Струве, ёсць важныя звесткі пра яго астранамічныя працы, калі ён быў у Дэрпце. "Бацьку майму, — сказаў ён, — прыпісваюць план астранамічных здымкаў, так шырока вядомы ў Еўропе, а план гэты належыць Врончанку і мне".

Памёр Міхаіл Врончанка ў Харкаве 16 лістапада 1855 г. У водгуку на яго смерць І. Панаеў пісаў: "Імя сп. Врончанкі, як перакладчыка Шэкспіра, Гётэ, Байрана, Мура, Міцкевіча, застанецца пашанотным імем у рускай літаратуры". А паэт і перакладчык Міхаіл Міхайлаў у артыкуле "Фауст" Гётэ, пераклад Н. Грокава", надрукаванай у часопісе "Русское слово" ў № 12 за 1859 г. пісаў: "У прадмове да свайго пераклада нябожчык Врончанка надзвычай пэўна вызначыў задачу перакладчыка такога твора, як "Фауст". Слова яго варта было б вывучыць большай частцы нашых паэтаў, якія бяруцца неяк неасэнсавана за такія працы".

Вячаслаў АФАНАСЬЕЎ

На здымку: Міхаіл Врончанка. Портрэт XIX ст.

Збіраўся скарб...

Нясвіжскі гісторыка-краязнаўчы музей адзначыў нядаўна адметную дату: два дзесяцігоддзі з дня свайго стварэння. Але апроч даты заснавання — 30 кастрычніка 1989 года, ёсць у яго біяграфіі яшчэ адзін "дзень народзінаў": 14 студзеня 1995-га, калі адбылося афіцыйнае адкрыццё музея ў новым будынку.

Фонд Нясвіжскага гісторыка-краязнаўчага музея пачаў фарміравацца ў 1986 годзе. Сёння ў ім больш як 8 тысяч адзінак захоўвання. Гэта калекцыі жывапісу, графікі, нумізматыкі, этнаграфіі, баністыкі, ткацтва, адзення, рукапісы і друкаваныя матэрыялы, фотаздымкі. Штогод у выставачных залах музея ладзіцца каля паўтара дзесятка разнаітых выставак: экалагічных, этнаграфічных, узораў дэкаратыўна-прыкладной творчасці, выяўленчага мастацтва.

Зрэшты, сам будынак — не новы: ён з'явіўся на ўскраіне Нясвіжы пры канцы XIX стагоддзя і, як сцвярджаюць знаўцы мясцовай гісторыі, прызначаўся для рамеснага вучылішча. Нейкі час тут месцілася польская казарма, затым — склады вайскавай касці. У 1991 годзе пачалася рэканструкцыя гэтага дыхотўнага цаглянага дома адмыслова пад музей, і завяршылася яна доўгачаканым наваселем.

Вядома, наша "некаранаваная сталіца" сёння мае і шыкоўны збор гістарычных рэліквій у адноўленай ратушы, і каштоўныя экспанаты ва ўжо рэканструяванай частцы

радзівілаўскага палаца. Але да нядаўняга часу гісторыка-краязнаўчы музей заставаўся унікальным асяродкам, дзе збіраўся, захоўваўся, даследаваўся культурны скарб нясвіжскай зямлі. Нездарма менавіта ў гэтых сценах кожную вясну пачалі ладзіць сваю захапляльную і пазнаваўчую гутарку нясвіжскія музы: тут складалася спрыяльнае асяроддзе для навукова-практычных канферэнцый, прысвечаных мастацкай спадчыне гэтай зямлі, што праводзіцца ў межах традыцыйнага майскага фестывалю Нацыянальнага канцэртнага аркестра Беларусі; тут выдатныя ўмовы для жывога гучання аку-

стычных музычных інструментаў, для выступлення малых камерных ансамбляў...

Наведваючыся ў гэты музей падчас фестывалю "Музы Нясвіжы", мы, няспешна шпацяруючы па яго ўтульным залах (іх тут пяць экспазіцыйных і дзве выставачныя), з цікавасцю перагортваем ужо знаёмыя старонкі багатай тутэйшай гісторыі ды штораз адкрываем для сябе нейкія не вядомыя раней звесткі. Пачуваеш сябе чыгачом незвычайнай энцыклапедыі, раздзелы якой — праз прылады сямейскай працы, самаробныя рэчы вясковых майстроў, праз археалагічныя

знаходкі, рэлігійныя кнігі, мэблю, адзенне і посуд, іншыя прадметы старажытнага сядзібнага ды гарадскога побыту — паглыбляюць твае веды па беларускай этнаграфіі ды традыцыйных рамёствах, па роднай гісторыі, распавядаюць пра легендарных і рэальных асоб, звязаных з нясвіжскім краем: Сымона Буднага, Уладзіслава Сыракомлю, прадстаўнікоў роду Радзівілаў... Ёсць тут і куток, прысвечаны выдатнаму беларускаму мастаку XX стагоддзя Міколу Сеўруку, які сорака апошніх сваіх гадоў пражыў у Нясвіжы (памёр у 1979-м). Асобная зала нагадвае пра трагічныя падзеі Першай

і Другой сусветных войнаў, пра мужнасць землякоў — змагароў Вялікай Айчыннай...

Тры гады таму побач з гэтым будынкам з'явіўся новы музейны аб'ект — "Кузня". Кажуць, непадалёк і сапраўды калісьці жыў ды шычываў нясвіжскі каваль. Адрадзіць пры музеі аўтэнтчны працэс яго працы пакуль не выпадае. Ды ўсё ж, дзякуючы кавальскаму досведу навуковых супрацоўнікаў, перанятому ад мясцовых дзядоў, наведнікі экскурсій могуць атрымаць уяўленне пра горн, молат (у музеі ён ваżyць 4-6 кг, а павінен "цягнуць" на 12-16) і кавадла, пра метамарфозы, якія адбываюцца з металам у працэсе яго "вогненнай" апрацоўкі. Праўда, для таго, каб распаліць кавалак жалеза да пякельнай тэмпературы і, адпаведна, пластылінавай мяккасці ды прадманстраваць кавальскія навукі, патрабуюцца іншыя ўмовы — так што ў гэтага музейнага аб'екта ёсць перспектыва для развіцця. А пакуль побач з майстэрняй Гефеста разгарнулася выбітная калекцыя самых розных керамічных вырабаў — ад утылітарных да сувенірных. Дарэчы, ганчарнае мастацтва таксама вымагае працы з жывым агнём...

Святлана БЕРАСЦЕНЬ

На здымках: пад адным дахам з кузняй — экспазіцыя ганчарных вырабаў; будынак Нясвіжскага гісторыка-краязнаўчага музея.

Фота Віктара Кавалёва

3 павагай да традыцый

У лістападзе выходзіць 300-ы юбілейны нумар «Краязнаўчай газеты». Пра ўчарашні, сённяшні і заўтрашні дзень выдання мы гутарым са старшынёй Беларускага фонду культуры (БФК), галоўным рэдактарам «Краязнаўчай газеты» Уладзімірам ПЛЕПАМ.

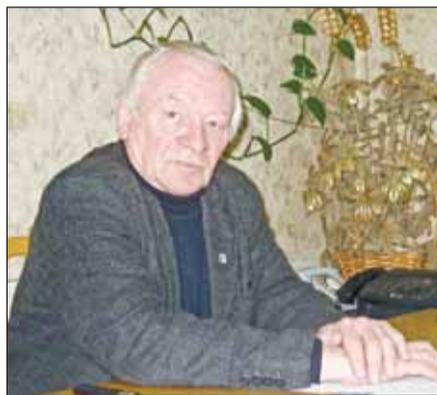
— Уладзімір Аляксандравіч, як узнікла ідэя стварэння «Краязнаўчай газеты»?

— Разам з вядомым беларускім пісьменнікам, маім даўнім сябрам Анатолем Бутэвічам мы задумалі стварыць краязнаўчае таварыства: падрыхтавалі статут, адпаведныя дакументы, сабралі краязнаўцаў на ўстаноўчы з'езд. Але, на жаль, гэтым усё і закончылася... Тады сябры Беларускага фонду культуры прыйшлі да высновы, што краязнаўцам патрэбен друкаваны орган, які б аб'ядноўваў іх. І ў красавіку 2003 года пабачыў свет першы нумар «Краязнаўчай газеты». Намеснікам галоўнага рэдактара ад самага пачатку доўгі час быў пісьменнік Генрых Далідовіч.

За гэты час газета, безумоўна, значна «вырасла», істотна змянілася. Яна выходзіць раз на тыдзень фарматам А3 на васьмі палосах. Тыраж газеты каля паўтары тысячы экзэмпляраў. Выдаецца толькі на беларускай мове. У нас ёсць свой сайт www.bfk.by. Кожны нумар газеты могуць чытаць у электронным выглядзе наведнікі Нацыянальнай бібліятэкі Беларусі.

— Газета рыхтуецца адзначыць своеасаблівы юбілей...

— Так. Для нас гэта сапраўды свята. У канцы лістапада 300-ты нумар выйдзе на 16 палосах. 27 лістапада рада БФК збярэцца сумесна з рэдкалегіяй выдання. Запросім і ўсіх тых, хто з намі цесна супрацоўнічае. Яны зацкаўлены ў газеце, хварююць за яе, прыносяць і дасылаюць свае матэрыялы. Гэта ўрачыстае мерапрыемства пройдзе ў Мінскай абласной бібліятэцы імя А. Пушкіна. Але свята — гэта не значыць кампліментаршчына. Будзем весці сур'ёзную, зацкаўленую размову пра якасць «Краязнаўчай газеты», паспрабуем паглядзець на яе нібыта збоку: што ў ёй добрага, чаго не хапае. Нам патрэбны

крытычныя заўвагі, якія мы абавязкова надрукуем у газеце. Мы ніколі нічога не ўтойваем ад нашага чытача. Нават, бывае, калі нас «сцябаюць», мы і гэта даём на газетнай паласе.

— Такое здарэнецца часта?

— Не. Але воець з апошняга. Адзін чытач піша: «Я не разумею, чаму «Краязнаўчая» дае перадрукоўкі з кніжак?» Такое бывае. Мы даём перадрукі з краязнаўчых кніг. Але давайце паглядзім, якім тыражом гэтыя кнігі выходзяць? 200, максімум — 300 экзэмпляраў. Ці да многіх яны дайдуць? А наша газета выходзіць тыражом больш за тысячу экзэмпляраў. Мы публікуем толькі самае цікавае з кнігі і, несумненна, хто-небудзь следам знойдзе і прачытае кнігу цалкам.

— Ці можна набыць газету ў шапіку, альбо толькі па падпісцы?

— На вялікі жаль, атрымліваць газету можна толькі па падпісцы. Беларускі фонд культуры з'яўляецца грамадскай арганізацыяй, фінансвае пытанне стаіць досыць востра. Практычна ўсе сродкі, якія мы зарабляем ад падпіскі, ідуць на ўтрыманне газеты. Адаць «Краязнаўчую» ў кіёскі — значыць, згубіць

гэтыя сродкі. Для нас гэта нявыгадна, таму газета распаўсюджваецца толькі па падпісцы.

— Хто ваш чытач?

— У асноўным нас падпісваюць бібліятэкі, музеі, школы, краязнаўцы, пазаштатныя аўтары. Але, нягледзячы на тое, што ў Беларусі шмат школ з краязнаўчымі музеямі, газету атрымлівае вельмі нязначная іх частка. «Краязнаўчая» з першых дзён свайго існавання ў першую чаргу разлічана на моладзь. Яна аб'ядноўвае намаганні грамадскасці па захаванні нацыянальнай гісторыка-культурнай спадчыны. Шмат цікавых рубрык: «Наш каляндар», «Традыцыі і сучаснасць», «Спадчына ў небяспецы», «Малая краязнаўчая энцыклапедыя». Праводзім у газеце і конкурсы на лепшы верш.

— Як бы вы вылучылі крэда «Краязнаўчай газеты»?

— Вельмі цікавая старонка — гісторыя краязнаўства 20-х гадоў мінулага стагоддзя. Тады многія займаліся гэтай справай, краязнаўства было пастаўлена на дзяржаўны ўзровень. Выдаваўся краязнаўчы часопіс «Наш край», які раптам быў закрыты. Зыходам першага нумара «Краязнаўчай газеты» мы ўзнаўляем перарваную традыцыю выпуску спецыялізаванага грамадска-культурнага выдання. Нібыта перакідаем масток праз гады небяшчы. Часопіс, канечне, мы б не пацягнулі, хаця такая мара была.

— Ці вялікі штат у газет?

— Штату як такога газета не мае. Штат Беларускага фонду культуры і ёсць рэдакцыя «Краязнаўчай газеты». Грамадская рэдкалегія — гэта вядомыя краязнаўцы і высокапрафесійныя гісторыкі, грамадскія дзеячы, паэты, пісьменнікі, публіцысты. Сярод іх Адам Мальдзіс, Віталь Скалабан, Вячаслаў Рагойша і многія іншыя. Радуе, што некаторыя аўтары супрацоўнічаюць з пачатку выхаду газеты і да сённяшніх дзён. Нашыя выхаванцы працуюць у «Звяздзе», «Культуры», «Настаўніцкай газеце».

Гутарыў Уладзімір ПАДАЛЯК
Фота аўтара

Кавалер ордэна Вялікага Крыжа

Мітрапаліт Мінска-Магілёўскі арцыбіскуп Тадэвуш Кандрусевіч прыняты ў шэрагі славутага Мальтыйскага Ордэна. Ордэн адлічвае сваю гісторыю з XI стагоддзя, і сёння ён — адзін з суб'ектаў у міжнароднай супольнасці, які мае такі ж рэдкі юрыдычны статус, як і Ватыкан. Рэзідэнцыя Мальтыйскага Ордэна знаходзіцца ў Рыме, кандыдатура яго выбранага Вялікага Магістра прадстаўляецца на зацвярджэнне Свяцейшага Папы Рымскага.

Беларусь — у ліку тых краін, з якімі гэтая самастойная міні-дзяржава падтрымлівае дыпламатычныя адносіны з сярэдзіны 1990-х гадоў. Як нам паведаміў саветнік Пасольства суверэннага Мальтыйскага ваеннага Ордэна Мікалай Краўчанка, асноўныя званні ў супольнасці — капеланы (звычайна гэта духоўныя асобы, святары) і рыцары (мірскія людзі, але і рыцары-манахі таксама).

На Беларусі Мальтыйскі Ордэн вядомы здаўна. Стаць кавалерам Вялікага Крыжа — асноўнага атрыбута гэтай міжнароднай арганізацыі — імкнуліся самыя вядомыя дзеячы розных часоў. У гісторыі Рэчы Паспалітай такога гонару былі ўдасцены Мікалай Крыштаф Радзівіл Сіротка і яго сын Жыгімонт Кароль. Мікалай Радзівіл нават заснаваў у Стававічах Камандорыю, якая актыўна дзейнічала. З ёю Радзівіл ажыццявіў паломніцтва ў Канстанцінопаль. Дзейнасць рыцараў у Беларусі спынілася пасля падзелу Рэчы Паспалітай.

У нашым часе арганізацыя праводзіць дабрачынную, гуманітарную дзейнасць. І першым беларусам у найноўшай гісторыі, якая назвала капеланам Мальтыйскага Ордэна, стаў арцыбіскуп Тадэвуш Кандрусевіч. Незадоўга да гэтай урачыстай падзеі наш карэспандэнт цікавіўся думкамі Мітрапаліта Мінскага і Магілёўскага наконт той ролі, якую адыгрывае ў сучасным жыцці мастацкае, высокадухоўнае слова.

— «На пачатку было Слова»... Так пачынае святы Ян сваё Евангелле. Жывое слова ніколі не можа быць забытым, бо менавіта яно пакладзена ў фундамент чалавечай і нацыянальнай тоеснасці. Калі слова будзе напоўнена духам, яно несумненна дапаможа ў вырашэнні ўсіх праблемаў, якія ўзнікаюць у духоўным жыцці, паспрыяе выхаду з духоўнага крызісу.

— Якім чынам Каталіцкі Касцёл у нашай краіне ўдзельнічае ў выдавецкай дзейнасці?

— Я хачу станоўча адзначыць працу нашага выдавецтва «Pro Christo», якое ў мінулым годзе выпусціла 26 выданняў — рэлігійнай, навуковай, мастацкай літаратуры агульным тыражом 100000 экзэмпляраў. Амаль усе выданні былі здзейснены на роднай мове. У Касцёла існуюць свае перыядычныя выданні: часопісы «Наша вера», «Ave Maria», «Каталіцкія навіны», «Маленькі рыцар беззаганнай», «Дыялог», газета «Слова жыцця».

Значным выдавецкім праектам стала ў гэтым годзе выданне на беларускай мове «Дакументаў Другога Ватыканскага Сабору». Гэта важная тэалагічная, навуковая, філалагічная праца, якая стала цудоўным унёскам у беларускую культуру.

— Як у сённяшніх умовах могуць супрацоўнічаць прадстаўнікі Касцёла і творцы па сьвярджэнні духоўнасці, замацаванні ў жыцці роднай мовы?

— Варта зразумець, што мы займаемся агульнай справай, вельмі важнай і часта складанай. Важна, каб мы разам далі шанс сучаснаму чалавеку зразумець і абраць тую каштоўнасці, без якіх ён проста праіграе сваё жыццё.

З задавальненнем штогод запрашаю творцаў падчас святаў Божага Нараджэння на агульны апатак, дзе мы можам асабіста сустрацца, паразмаўляць, абмеркаваць важныя справы. Вельмі падтрымліваю разнастайныя супольныя ініцыятывы Касцёла і творцаў і спадзяюся, што іх будзе больш.

Ірына ТУЛУПАВА

Спазнаць сябе

Упершыню Алесь Госцева ўбачыла 1 верасня на лінейцы ліцэя № 1 горада Гродна. Высокі чалавек з сівай барадой шыра ўсміхаўся ліцэістам. Тады я падумала, што гэта выкладчык гісторыі. Крыху пазней даведалася, што ў ліцэі ён выкладае астраномію.

«Замкавая гара» ў Гродне.

Горад — гэта жывы арганізм. Ён гаворыць на сваёй мове. Ён адметны і не да чаго не падобны. Дыхае сваім паветрам, глядзіць сваімі вачыма. Ён асацыюецца з пэўным вобразам, часам ці прадметам. Дык вось Гродна — гэта горад з душой.

Гэта бачна адразу, калі толькі апынаешся ў гістарычным цэнтры.

Алесь Госцеў ведае гісторыю і таямніцы гэтага горада. У яго дыпламе запісана — настаўнік фізікі, ён да гэтага часу выкладае астраномію. Але краязнаўства і гісторыя даўно жывуць у яго сэрцы.

— Тое, што прыйшоў да гісторыі, вельмі натуральна, бо жыву ў такім горадзе, дзе нельга не захапляцца даўняй. Тым больш, я здатны да ўспрымання ўсяго пазьчынага.

Наш горад сапраўды найпрыгажэйшы ў свеце. Кажу гэта ўпэўнена, бо пабываў шмат дзе — ад Амерыкі да Афрыкі.

Парадокс у тым, што нарадзіўся Алесь Пятровіч не ў Гродне, а ў Кенігсбергу.

— Калісьці прачытаў у Ігара Шмялеўскага такія словы: «Вельмі важны ў чалавеку яго пачатак». Гэты пачатак кіруе ўсім жыццём. Я трапіў ў горад, дзе нарадзіўся, ужо ў стальным узросце. Прайшоўся па тых мясцінах, дзе жыў — гэта быў ускраек горада, вельмі ўтульнае месца з невялічкімі домікамі. І вось тады зразумеў, чаму ў мяне такая душа — настроеная на гармонію і прыгажосць. Таму можна сказаць, што ў нейкім сэнсе Гродна — горад-пабрацім Кенігсберга, бо гэта ўсё наш заходні ланцужок, які цягнецца

ад Балтыйскага да Чорнага мора. І можна пералічваць шмат гарадоў, якія па сваім духу вельмі сучасныя.

Жыве спадар Госцеў у самым цэнтры горада. Сярод завулкаў, аракаў, домікаў з нахіленымі гаўбцамі, віхрасцівай атмасферай рамантычнай даўніны. І ніколі не хацеў нікуды пераязджаць з цэнтру.

Акрамя гэтых месцаў, яму вельмі блізкія мясціны Замкавай гары і Каложскай царквы.

— У нас з вучнямі ёсць такі цікавы прынецп — не адыходзіць ад Замкавай гары з пустымі рукамі. Звычайна мы знаходзім і забіраем з сабой кавалак плінфы з нейкім знакам. У нас ужо ёсць цэлая калекцыя, якую, я лічу, мы выратавалі, бо плінфа ляжыць на ўскрайку Замкавай гары, і снег, сонца, мароз разбураюць яе патроху, — распавядае краязнаўца.

Яго вучні — гэта неаб'якава дзіцяці свайго краю ліцэісты. Разам яны стварылі гурток «Карані і вытокі», а таксама музей педагогікі Гарадзеншчыны.

— Гістарычны гурток «Карані і вытокі» пачынаўся вельмі натуральна. Атрымаўшы адукацыю настаўніка, я адпрацаваў па спецыяльнасці толькі восем месяцаў, потым дваццаць год не вяртаўся да педагогічнай працы. Але пасля войска адразу пачаў займацца краязнаўствам, і гэта паспрыяла таму, што я вярнуўся ў школу — мне хацелася падзяліцца ведамі з вучнямі. Такім чынам, мне давалося прымаць удзел у стварэнні спачатку беларускамоўных гуманітарных

класаў, а пасля шматпрофільнага ліцэя № 1 горада Гродна. І вось у гэтым ліцэі краязнаўчая праца набыла зусім іншы абароты. Мы вызначылі, што найлепш будзе працаваць у фармаце краязнаўчай даследчай лабараторыі. І назва нашага гуртка — «Карані і вытокі» — адлюстроўвае тое, чым мы займаемся ў першую чаргу: паходжанне нашага горада, яго назвы, таямніцы знакаў на царкве Барыса і Глеба, на Ніжняй царкве. Самае цікавае ў свеце — гэта чалавек, а карані і вытокі дапамагаюць спазнаць самога сябе, — распавядае Алесь Госцеў.

Сёння большасць яго вучняў з гонарам нясуць званне краязнаўцы. Многія з іх сталі навукоўцамі, вядомымі ў Беларусі і за мяжой. Гэта Андрэй Вашкевіч, Янка Лялевіч, Валеры Руселік і іншыя.

Алесь Пятровіч паказвае экспанаты музея, які знаходзіцца ў адным з кабінетаў ліцэя № 1. Экспазіцыя і фонд налічваюць каля 500 арыгіналаў і копіяў. Тут, сярод грамад, лістоў, гербаў, плінфы і партрэтаў гісторыкаў, паэтаў, мастакоў, праходзіць пасаджэнні гуртка «Карані і вытокі», занятыя па астраноміі.

Ён распавядае, як правільна разглядаць свой род. І тлумачыць, што такое «пасіянарны аналіз сям'і».

— Гэта значыць, убачыць і адчуць энергетыку сям'і. Вось, напрыклад, феномен сям'і Урублеўскіх. Адзін з братоў быў хімікам у Расіі, другі — фізікам у Польшчы, трэці працаваў у абарончай прамысловасці. Але сям'я існавала, і яе трымала сямейная энергетыка, традыцыя, якая была закладзена ад самага пачатку. Я перакананы, што нецкавых сям'яў няма. Таму трэба да-следаваць свой род.

Адар'я ГУШТЫН

Анкета

1 — 2. **Міхась ЮЖЫК.** З'яўляюся чытачом "ЛіМа" на працягу апошняга дзесяцігоддзя, з таго часу, калі сам стаў актыўна цікавіцца сучаснай беларускай літаратурай і пісаць па-беларуску. Але апошнія пару гадоў чытаю тыднёвік не рэгулярна, бывае выпісваю, а бывае — не. І не таму, што ён стаў нецікавы сам па сабе, проста разам з узростам набываеш і шырэйшы жыццёвы досвед, і некаторыя тэмы ў газеце ўжо не даюць табе нічога новага. А хочацца развівацца. Тэматыка "ЛіМа", безумоўна, карысная для набывання пачатковага досведу ў нацыянальнай культуры, для таго, каб малады пісьменнік правільна сфармуляваў у сабе сістэму каардынат беларускай літаратуры і ўпэўнена ў ёй арыентаваўся. Акрамя таго, "ЛіМ" карысны для таго, каб трымаць руку на пульсе сучаснай беларускай культуры, рэдакцыя, як правіла, аператыўна рэагуе на літаратурныя навінкі і цікавыя публікацыі ў іншых перыядычных выданнях.

3. Адметнасць выдання бачу ў тым, што яго найбольш шырока і аб'ектыўна адлюстроўвае сучасную літаратурную сітуацыю. Лаканічна кажучы, тут найменш палітыкі, а найбольш літаратуры. "ЛіМ" у апошнія гады надрукаваў нашмат больш пісьменнікаў (у тым ліку дагэтуль невядомых) чым усе астатнія літаратурныя выданні Беларусі. Тут рэгулярна прысутнічаюць аўтары з усіх рэгіёнаў Беларусі, а не толькі сталічныя літаратуры. У гэтым бачу галоўную заслугу лімаўцаў.

4. Найбольш цікавіць мяне тое, што робіцца аддзелам крытыкі, у прыватнасці, ніколі не прапускаю разнастайныя літаратурныя палемікі. Сярод аўтараў-крытыкаў вылучаю Сяргея Грышкевіча, Ціхана Чарнякевіча, Алеся Паплаўскага, Ладу Алейнік і Леаніда Галубовіча. Няблага, на маю думку, працуюць і аддзелы прозы і паэзіі, пастаянна адкрываючы новыя імёны. Напрыклад, я ў свой час звярнуў увагу на вершаваную падборку Веранікі Мандзік, гэта было сапраўднае адкрыццё. Як чытач, не абмінаю публікацыі кароткіх прэзідэнцкіх тэкстаў Андрэя Федарэнкі, Уладзіміра Сцяпана, дынамічных аповядаванняў Юры Станкевіча. Люблю фантастыку Юрася Нератка, якую "ЛіМ" ніколі не лічыў сваім "нефарматам".

5. На маю думку, асноўная бяда нашых літаратурных выданняў у тым, што самыя вострыя крытычныя тэмы мы папросту не асвятляем. Калі гаворка ідзе пра негатыўныя з'явы "ўвогуле і ў прынцыпе", без канкрэтных імёнаў, то праблем з публікацыяй артыкула не з'яўляецца. Але ж як толькі ты называеш "герояў" пайменна... Маю на ўвазе проста нашы ўнутрылітаратурныя негатыўныя з'явы. Каб было зусім зразумела: нядаўна працягаў у расійскай "Літэратурной газеце" артыкул, дзе рэзка і хвосцка асуджалася тое, як рэдкалегія часопіса "Новый мир" злоўжывае сваім службовым становішчам, не друкуючы вядомых расійскіх пісьменнікаў, а публікуючы звыш усякай меры членаў сваёй рэдкалегіі. Гэта, на маю думку, паказчык здоровага літаратурнага працэсу — называць заганны сваімі імёнамі, а не так, як у песні сляваецца: "Если кто-то где-то у нас порой честно жить не хочет". Агульныя фразы яшчэ ніводнага "нячысціка" не напалохалі, а вось канкрэтыкі яны дужа баяцца. Над гэтым, на маю думку, трэба працаваць і аддзелу крытыкі "ЛіМа".

6. Дагэтуль мне нічога не перашкаджала быць пастаянным аўтарам тыднёвіка, акрамя ўласнай ляюты. За рэдкім выключэннем усё, што я падаваў, друкавалася.

Алена МІНЧУКОВА

Самы дзейсны сродак

На сённяшні дзень, калі грамадства (і, у прыватнасці, моладзь) не толькі мала ведае, але і, па большай частцы, амаль не цікавіцца сапраўднай сучаснай нацыянальнай літаратурай, аддаючы перавагу далёка не якаснай кніжнай прадукцыі, з асаблівай абвостранасцю паўстае пытанне аб прапагандзе творчасці беларускіх пісьменнікаў сярод патэнцыяльных чытачоў. Дык якія ж крокі прадпрымаюцца ў азначаным накірунку? Якім чынам арганізуюцца літаратурнае жыццё сталіцы? На гэтыя і іншыя пытанні адказвае загадчык аддзела прапаганды Мінскага гарадскога аддзялення СПБ, лаўрэат Дзяржаўнай прэміі Рэспублікі Беларусь паэт Міхась Башлакоў:

— Мы праводзім самае меншае — дзесяць мерапрыемстваў за месяц. І гэта — з улічаных. А колькі яшчэ неўлічаных! Прычым размова ідзе не толькі аб выступленнях у навучальных установах. Я арганізую літаратурныя свята, вечарыны, паэтычныя чытанні і гасцёўні — напрыклад, у Сувораўскім вучылішчы, кіраўніцтва якога вельмі клопаціцца не толькі аб патрыятычным, але і аб эстэтычным і літаратурным выхаванні будучых афіцэраў. Кожны месяц там адбываецца прыкладна па дзве літаратурныя гасцёўні.

Што ж датычыцца паэтычных чытанняў, то ў іх прымаюць удзел, як правіла, да трыццаці паэтаў, у тым ліку і маладыя — яшчэ не члены СПБ. На гэтыя чытанні абавязкова запрашаю і бардаў. Так што паэзія чаргуюцца са спевамі, і гэта вельмі добра ўспрымаецца людзьмі. Зразумела, што, акрамя ролі вядучага, бяру на сябе абавязкі аўтара праекта — складальніка праграмы мерапрыемства, бо без уліку пэўных момантаў шмат чаго страчваецца. Але ўсе клопаты акупаюцца: нас слухаюць — і яшчэ як! Амаль дзве гадзіны запар, а то і болей! У мінулым годзе мінскім гарадскім аддзяленнем СПБ было арганізавана дваццаць два вечары, пяць святаў паэзіі і гумару, на якіх выступілі больш як сто паэтаў, дзесяць прэзентацый кніг і шаснаццаць літаратурных сустрэч. У дадатак вяду і пяць літаратурных студый пры бібліятэках — у 2008 годзе мне давялося прыняць удзел у дваццаці двух пасяджэннях гэтых студый.

— Міхась Захаравіч, а якім чынам наладжваюцца літаратурныя сустрэчы? Хто з'яўляецца іх ініцыятарам?

— Літаратурныя сустрэчы часцей за ўсё адбываюцца ў школах, ВНУ і бібліятэках. Як правіла, ініцыятыва выходзіць ад іх супрацоўнікаў. Калі паступае прапанова, адразу запрашаю таго ці іншага паэта або пісьменніка. У нас існуе вельмі добрая гасцёўня пры Міжнародным інстытуце працоўных і сацыяльных адносін, якую вядзе Мікола Шабовіч. У ёй ад-

былося некалькі сустрэч, у тым ліку і са мной, і магу заўважыць, што аўдыторыя там сапраўды вельмі цікавая. Дарэчы, не так даўно я выступаў у гімназіі-каледжы № 24, і аказалася, што і ў ёй таксама вельмі добрая аўдыторыя: дзеці не толькі ўважліва слухалі, але і задавалі даволі сур'ёзныя пытанні. Тое ж і пры сустрэчы ў гімназіі № 12. І гэта сведчыць пра тое, што душы людзей прагнуць паэтычнага слова! У апошні час менш выступаю як аўтар, а больш кагосьці прапагандую. Аднак хаця і арганізую шмат такіх сустрэч (акрамя мяне, у тым жа накірунку працуюць і Міхась Пазнякоў, і Наталля Касцючэнка, і некаторыя іншыя пісьменнікі), усё ж такі, павінен заўважыць, што гэтага недастаткова, бо далёка не ўсе творцы маюць магчымасць прымаць у іх удзел.

— Вы закранулі балючае пытанне. Калі бібліятэка ці школа ведае аўтара — наладзіць сустрэчу нескладана. А вось калі аўтар невядомы, што тады рабіць?

— Калі мы арганізую паэтычныя чытанні ці свята маладой паэзіі, я абавязкова ўключаю ў праграму маладых паэтаў і прэзаікаў. Тады тыя ж бібліятэкі і бачаць іх магчымасці. І пасля могуць запрасіць на індывідуальную сустрэчу. Аднак вымушаны прызнаць, што такое здараецца рэдка. Паколькі аўтар можа прачытаць зусім мала — адзін або два сваіх вершы, то, зразумела, меркаваць аб яго творчасці складана. Другая праблема — паэт павінен умець чытаць тое, што напісаў. Бо часам здараецца і так, што піша ён выдатна, а данесці напісанае да публікі не можа. Слухаць яго нецікава — яго можна толькі чытаць.

Лічу, што сапраўднаму паэту проста неабходна валодаць здольнасцю выступаць з уласнымі творамі перад аўдыторыяй! Для прыкладу: у мяне толькі ў адной Чарнобыльскай зоне адбылося больш за дзве тысячы выступленняў! Кожны месяц — недзе па сорак, а то і больш сустрэч. Выступаў у Расіі, ва Украіне, у Польшчы,

нават у Германіі. І што самае цікавае — немцы, якія не разумелі беларускай мовы, пасля выступлення кінуліся мяне абдымаць. Значыць, нечым іх закранула маё слова! Нават наш куратар здзіўляўся: мастак намалюваў — і ўсім зразумела, кампазітар напісаў музыку — і пераклада не патрабуецца, танцавальны калектыў паказаў танец — і ўсё бачна. А тут — паэт, і раптам — самы вялікі поспех! Аб чым гэта гаворыць? Музыка верша таксама інтэрнацыянальная!

Аднак, на жаль, не ўсе маюць вопыт выступленняў. А наконт маладых... Зараз мы збіраемся выдаваць калектыўны зборнік пад умоўнай назвай "Маладая паэзія і проза Беларусі". І гэта вельмі важная акцыя. Чаму? Калі ў чалавека ёсць талент, яго трэба падтрымліваць. А калі ён убачыць свае творы надрукаванымі ў саліднай кнізе, то паверыць у свае сілы і свае здольнасці. Можна, пасля гэтага і з'явіцца сапраўды выдатныя творы! Таму і трэба падтрымліваць маладых і, наогул, беражліва адносіцца да творчай моладзі.

— Міхась Захаравіч, а з якімі праблемамі вы сутыкаецеся, узначальваючы аддзел прапаганды?

— Такой прапаганды творчасці нашых пісьменнікаў, як у савецкі час, вядома, ужо не будзе. Па-першае, таму, што зараз іншыя куміры: тыя ж эстрадныя спявачкі, інтэрнет-крыніцы і гэтак далей. А літаратура, на жаль, амаль незапрацавана грамадствам. І я не перабольшваю! Некалі на тэлебачанні існавала вельмі добрая перадача "Ліра". Зараз жа нічога падобнага няма. А калі і з'яўляецца (напрыклад, "Слова пісьменніка"), то гэта — кропля. А, па-другое, у савецкія часы пісьменнікам за выступленні плацілі. А цяпер? Дзе вы чулі, каб эстрадны спявак працаваў "за так"? Мы ж працуем. І яшчэ ніхто не адмовіўся! І не трэба думаць, што выступаць перад аўдыторыяй лёгка. Яшчэ як нялёгка!

Настаўнікі і пісьменнікі заўсёды былі галоўнымі ідэолагамі дзяржавы. Дык што ж робіцца сёння? Чаму б нам не пераняць вопыт Нарвегіі, дзе ўсе бібліятэкі абавязаны набыць хаця б па адным экзэмпляры кожнай кнігі, якая выходзіць у свет на нарвежскай мове? Трэба, у рэшце рэшт, і нам задумацца над гэтым пытаннем.

Я вельмі ўдзячны тым людзям, якія пагаджаюцца выступаць у гімназіях, школах, вышэйшых навучальных установах і бібліятэках. Яны трацяць сваю энергію, свае сілы, свой час, аднак ідуць на гэта, бо ведаюць: іх слова — слова пісьменніка — павінны гучаць! Пісьменнік — гэта сумленне народа. І значыць, мы павінны — проста абавязаны! — несці сваё добрае, шчырае, пранікнёнае слова пра Радзіму, прыроду і каханне. І мы нясем яго. Мы нясем людзям сваю душу!

Алена МІНЧУКОВА

Мой Колас

чатыры гады таму, калі я была шасцікласніцай. Настаўніца роднай мовы Тацяна Мароз запрасіла дарагога госьця ў нашу літаратурна-музычную гасцёўню "Грыстанька", багатую на сустрэчы з вядомымі творцамі, музыкантамі, мастакамі.

Той фотаздымак з сынам Якуба Коласа захоўваецца ў маім асабістым фотаархіве як вельмі дарагая рэліквія. Зрэчас з цеплынёй углядаюся ў абрысы гэтага чалавека. Успамінаю, як Міхась Канстанцінавіч чытаваў па памяці творы бацькі, прыгадаваў цікавыя жыццёвыя выпадкі. А мы таксама стараліся не адставаць і шпарка дэкламавалі і сур'ёзныя, і жартаўлівыя творы. Прыварожаныя шчырым Коласавым словам, дамовіліся потым з сяброўкамі-аднакласніцамі і з азартам вучылі на памяць па некалькі раздзелаў з "Новай зямлі". Не халала цэлага ўрока літаратуры, каб агучыць гэтыя ўрыўкі з паэмы...

Для мяне таямніцы жыцця Коласа адкрываюцца і ў яго музеях, якіх на Стаўбцоўшчыне адкрыты цэлы комплекс. Акіначыцы, Альбуць, Смольня, Ласток... Зноў і зноў туды цягне зазіраць, дакрануцца да даўно знаёмых рэчаў... Там заўсёды сустракаюць нязменныя і апантаныя захавальнікі скарбаў сям'і Коласа — Соф'я Пятроўна і Георгій Міхайлавіч Міцкевічы. Між іншым, яны таксама нашчадкі знакамітага роду. Разам з імі мы не раз хадзілі "Шляхам Коласа" — на знаёмства з героямі твораў нашага земляка, ушанаваных

у самавітых драўляных скульптурах... Гаспадары музейных сядзібаў нярэдка гасці і ў гімназіі на літаратурных гасцёўнях. Менавіта ад іх першых я даведалася шмат цікавага пра побыт і традыцыі сям'і палясоўшчыка Міхала.

Коласава крыніца ніколі не знікне, не змялее, бо яе жыццёвая сіла вымяраецца глыбінёю пакінутых ім твораў. Жыцця зачараванне — мова Коласа. Яшчэ ў дзяцінстве, калі толькі спасцігла азбучку, зачытвалася яго "Казкамі жыцця". Яго слова не мудрагелістае, льецца лёгка і вобразна, з самай душы. Перачытваю знакамітую трылогію "На ростанях". Добрым жыццёвым прыкладам стаў для мяне лёс Андрэя Лабановіча — галоўнага героя твора. Аўтар увасобіў у гэтым юнаку свой унутраны свет, заповітныя мары і памкненні маладосці.

У апошні год навучання ў гімназіі я таксама апынулася на ростанях. Знаходзячыся перад дзвярыма ў новае нязведанае жыццё, хочацца верыць, што за імі будзе многа такіх людзей, як Лабановіч, з багатай і чужай душой.

І ў вясёлы час, і ў самотны я вяртаюся да Коласавай спадчыны. Яго вечныя радкі акрыляюць мяне і натхняюць, вучаць бязмежна любіць свой край, клічуць на прасторы жыцця.

Вікторыя ПЯТКЕВІЧ, вучаніца гімназіі № 1 г. Стаўбы

Калі хтосьці даведваецца, што я са Стаўбцоўшчыны, яго першая рэакцыя звычайна аднолькава-прадказальная: "О! Гэта ж радзіма Якуба Коласа!".

Не магу не адчуваць сябе шчаслівай, што выпаў лёс нарадзіцца ў такім адметным куточку нашай Бацькаўшчыны. Радасна хадзіць па той "спеўнай" зямлі, дзе калісьці свае першыя крокі рабіў і вялікі пясняр, спасцігаў навакольны свет, пісаў вершы...

Самы светлы і глыбокі ўспамін пакінула ў душы сустрэча з Міхасём Міцкевічам — малодшым сынам пясняра. Ён завітаў у сцены маёй роднай стаўбцоўскай гімназіі

Фокуснік — гэта артыст

— Але для чаго патрэбен клуб і як часта збіраюцца фокуснікі?

— Калі ў 1981 годзе быў утвораны знакаміты Маскоўскі клуб фокуснікаў (МКФ), які аб'яднаў фокуснікаў усяго Саюза — ён быў жыццёва неабходны. Гэта было адзінае месца, дзе існавала магчымасць атрымаваць інфармацыю. Але цяпер шмат чаго змянілася — з'явіўся Інтэрнет, мора інфармацыі, пішылісты хоць самому Крысу Анджэлу. Таму фокуснікам часта сустракацца няма неабходнасці.

— Хто такі фокуснік? З чаго складаецца прафесія?

— Фокуснік — гэта артыст! Калі хтосьці скажа вам нешта іншае — не верце яму. Як і ў любога артыста, прафесія фокусніка накіравана на тое, каб забавляць публіку, даносіць да гледачоў свае думкі і эмоцыі. Фокус — гэта ўжо сродак. Гора тым фокуснікам, якія не разумеюць, што яны не "паказваюць фокус", а робяць ШОУ! Ілюзіяніст абавязкова павінен валодаць акцёрскай здольнасцю яшчэ і для таго, каб у патрэбны момант адцягнуць увагу гледача, не страціўшы пры гэтым кантролю над самімі фокусамі.

— Што трэба, каб навучыцца рабіць фокусы?

— Патрэбна інфармацыя, дзікае жаданне, настойлівасць і нечалавечы цяпленне. Ніякіх адмысловых школ у нас няма. Але нават калі б і былі, усім гэтым якасцям там не навучаць.

— Фокуснік, на ваш погляд, імкнецца ў першую чаргу ашукаць гледача ці здзівіць?

— Фокуснік павінен, найперш, гледача пацешыць. А глядач ужо сам вырашае ашукалі яго ці здзівілі. Наш менталітэт такі, што любая невырашальная загадка для мозгу

Людзі любяць прыпісваць фокуснікам-ілюзіяністам нейкія магічныя ўласцівасці. Лічыцца, што яны могуць загіпнатызаваць цэлую залу, з'явіцца ці знікнуць, узляцець у паветра. Аднак праца ілюзіяніста — гэта інжынернае майстэрства і, вядома ж, артыстызм. Ці ёсць у нашай краіне прадстаўнікі адной з самых загадкавых прафесій? Аказваецца, у нас ужо некалькі гадоў дзейнічае клуб фокуснікаў — аматараў Minsk Magic. Дарэчы, гэта не грамадская ці камерцыйная арганізацыя, а супольнасць захопленых людзей, гатовых падзяліцца досведам з усімі, хто цікавіцца магіяй. **Юрый Шыляеў** — адзін з заснавальнікаў клуба — распавёў пра сакрэты майстэрства фокусніка-ілюзіяніста.

лічыцца падманам, а "падман" пакідае гледача ў "дурнях", а калі чалавек думае, што з яго робяць дурня — ён становіцца раздражняльным. Дапускаць гэтага ніяк нельга.

— Хто для вас, так бы мовіць, кумір?

— Ёсць шэраг артыстаў, якія вартыя таго, каб у іх вучыцца. Найперш, гэта Дэвід Коперфільд і дует Penn & Teller. Дэвід — геніяльны артыст, а не проста выдатны фокуснік. Гэта чалавек, які можа з самага старога і абрыдлага трукі зрабіць сапраўдны даямент. Дасягаецца гэта вельмі глыбокімі ведамі рэжысуры, псіхалогіі, майстэрствам падачы і сцэнарнага мастацтва.

— Якім фокусам вас здзівілі ў першы раз?

— Старэйшы брат дастаў тэнісны мячык з-за вуша. Мне тады было гады тры ці чатыры. Я знаходзіўся ў шоку некалькі дзён. З тых часоў усё і пачалося.

— Ці цяжка добраму фокусніку знайсці прыстойны заробак?

— Гледзячы на тое, дзе шукаць. Але наогул, на мой погляд, фокусніку не проста знайсці прыстойны заробак.

У большасці краін Еўропы фокуснікі ў асноўным — аматары. Нацыянальны клуб, да прыкладу, у Фінляндыі ці Літве можа налічваць 500 членаў, з іх не больш дзесяці прафесіяналаў. Колькі гадоў таму мы з братам былі ў Фінляндыі і сустракаліся са знакамітым фінскім фокуснікам Сольму Мякіле, які быў прэзідэнтам фінскага клуба на працягу 40 гадоў. Тады ён сказаў: "Фокуснік павінен мець прафесію акрамя фокусаў. Вось зламаў ты заўтра руку — і што? У цябе няма прафесіі і няма заробку?" Прафесіяналаў шмат толькі ў ЗША.

— Ці ёсць трукі, якія не любяць і самі фокуснікі?

— Ёсць і такія. Напрыклад, тэлэтрукі. Цяпер імі грашаць усё — ад Энджэла ў Штатах, да Сафронавых у Маскве.

Тэлевізійная камера — сама свайго роду ілюзіяная прылада, якая можа рабіць розныя аптычныя цуды. Напрыклад, зняць фокус пад такім вуглом, што сакрэту ніхто не зразуме, а эффект будзе дзіўным.

— Для фокусніка, безумоўна, важны рэквізіт. Ці даводзілася вам самастойна вырабляць магічныя апараты?

— Для фокусніка найперш неабходна ведаць псіхалогію публікі. Я паказваю фокусы з самай звычайнай калодай карт. Фокус нараджаецца ў галаве гледача, а не ў рэквізіце фокусніка. Пра гэта шмат напісана, але ніхто не верыць.

Тое, што бывае неабходна, як правіла, насамрэч даводзіцца рабіць сваімі рукамі. У мяне на гэтую тэму ёсць шыкоўная гісторыя. Я неяк удзельнічаў у пастаноўцы дзіцячай "ёлкі" ў адным з ДК. "Ёлка" ў нас тады ў пракат не пайшла, але мы паспелі зрабіць адзін ілюзіяны апарат. Я звярнуўся да мясцовага дэсяра, каб ён вырабіў гэтую скрыню. Усё растлумачыў і паказаў. Праз 3 дні прымаю працу — сакрэтнае сценка намёртва прыбіта да іншых... Я ў шоку. Раствумаць майстру яшчэ раз, як гэта ўсё павінна працаваць. Ізноў праца зроблена неаказна. У выніку атрымалася толькі з чацвёртага разу. Я тады пераканаўся ў тым, што няма ніякай праблемы, калі людзі будуць ведаць, у чым сакрэт фокуса, таму што яго часам цяжэй растлумачыць, чым паказаць. Да таго ж, чалавечая памяць вельмі хутка вызваля-

ецца ад такой непатрэбнай інфармацыі, як сакрэты нейкіх фокусаў.

— Чаму, на ваш погляд, людзі так вераць у цуды?

— Думаю, што ў гэтым плане шляхі вядуць у дзяцінства. Калі мы былі дзецьмі, свет для нас быў напоўнены магіяй — Дзед Мароз прылятаў на санках і пралазіў у фортку, палка была пісталетам, а Віні Пух — героем дакументальнай кінастужкі. З тых часоў мы выраслі і зразумелі, што свет куды сумнейшы, што быць сталым — гэта не так ужо і класна, што Дзед Мароз — культурны міф, а Пух — страшна казачка — намаляваны! І вера ў цуды неяк пацмянела з тых часоў. Калі людзі бачаць фокусы, яны як быццам зноў вяртаюцца ў сваё бестурботнае дзяцінства, дзе можна паверыць у чараўнікоў. Цяпер наш свет напоўнены тэхнічнымі і візуальнымі цудамі, таму верыць у іх усё цяжэй з кожным годам.

Цікавыя факты пра фокусы і фокуснікаў:

Кар'ера амерыканскага ілюзіяніста Уільяма Робінсана (1861—1918) трагічна перапынілася падчас выканання трукі "Лоўля кулі". Нейкі глядач вырашыў, што фокуснік зможа злавіць зубамі і звычайную кулю... і стрэліў у яго з сапраўднага пісталета.

У ілюзіяніста Георга Нагеля ў рэпертуары быў фокус "праколванне пальца цвіком". Публіцы паказваюць звычайны цвік, даюць яго ў рукі, пасля чаго фокуснік неўзаметку падмяняе цвік такім жа, але з дужкай пасярэдзіне. Мастацтва заключаецца ў тым, каб глядач не заўважыў падмены. У Парыжы публіка так шчыльна падыходзіла да ілюзіяніста, што ён не змог падмяніць цвікі. А глядачы ўсё настойлівей патрабавалі. Тады Нагель самым сапраўдным цвіком прабіў наскрозь свой палец. Грымасу болю фокуснік схаваў за ўсмешкай, як бы даючы зразумець, што гэта толькі ілюзія.

Вера ГРАМЧАКОВА

На здымку: Юрый Шыляеў.

All that Jazz — увесць той джаз

Джазавы слэм разнавольваў мінскую публіку і выяўляў прыхаваныя таленты

Калі душа спявае ў рытме джаза — дайце ёй волю. І мікрафон — падказваюць арганізатары JAmSlam'a і падмаюць узровень гуку на пульсе.

"Джаз — гэта музыка, якая аб'ядноўвае свет, — распавядае Роберт Рыўз, аташэ па пытаннях інфармацыі, адукацыі і культуры амбасады ЗША ў Беларусі. — Яна зразумелая людзям, якія гавораць на розных мовах, бо абуджае найлепшыя пачуцці ў кожным з нас". А слэм, у сваю чаргу, дазваляе кожнаму паспрабаваць свае сілы як творцу джазавай музыкі і яе выканаўцу.

JAmSlam прайшоў у межах дзесяцідзённай фотаавыставы "Свет вітае паслоў джаза", зладжанай амерыканскай амбасадай у Мінскай абласной бібліятэцы імя А. С. Пушкіна, і ўяўляў сабой спалучэнне музыкі і літаратуры. Удзельнікі выконвалі ўласныя паэтычныя творы ў джазавым стылі. Хтосьці спяваў акапэла, хтосьці пад фанэграму "мінус адзін" (без голасу), іншыя чыталі вершы і ладзілі сцэнка пад джазавую музыку. Гледачы атрымалі таблічкі,

на якіх малявалі адзнакі выступоўцам — і праводзілі сваіх фаварытаў у другі тур, дзе ішло змаганне за галоўныя прызы: таўшчэзную кнігу па гісторыі джаза і права запісу вакала ў прафесійнай студыі.

Што значыць для аматара такі запіс, распавядае Таццяна Мядзведзева (выступала пад нікам Таня Tomato), чые спевы калегіяльным рашэннем журы прызнала найлепшымі: "Вучуся на хімфаку, пішу асобна вершы і музыку. Ведаецца, як бывае ў жыцці — штосьці робіш быццам для сябе, а пасля з'яўляецца нагода зробленае прымяніць, вось напісалася песня — а тут гэты слэм. Мяркую, запіс таксама калісьці спатрэбіцца, ёсць нават ідэя запісаць шэраг кампазіцый". Таццяна раней удзельнічала ў слэме і ўпадабала гэтую інтэрактыўную форму выступаў, а вольна пераможцы JAmSlam'у, квартэт "Белы квадрат", пазнаёмілася са слэмам упершыню: "Спачатку мы слаба ўяўлялі, да чаго рыхтавацца, — прыгадвае аўтар песні-пераможцы песні Саша Калельніцаў. — А ўцямілі, што да чаго, толькі на самай імпрэзе, так што пе-

рамога для ўсіх нас стала нечаканасцю. Прыемнай і значнай — пабачылі, што падабаецца людзям, а значыць, можна і надаць у падобным кірунку пісаць".

Спаборніцтва аматараў джазавага вакала JAmSlam стала завяршальнай падзеяй дэкады джаза, якая прайшла ў сталічнай бібліятэцы імя Пушкіна па ініцыятыве амбасады ЗША ў Беларусі. Мінчукі знаёміліся з адмысловай калекцыяй фотаздымкаў і дакументаў, што распавядае гісторыю падарожжаў легендарных амерыканскіх джазавых музыкантаў пад згідай Дзяржаў-

нага дэпартамента ЗША. З сярэдзіны 1950-х і да канца 1970-х гадоў Дызі Гілеспі, Луі Армстронг, Дэйв Брубек, Дзюк Элінгтон, Бэні Гудмэн і іншыя зоркі джазу выступалі ў ролі дыпламатаў ад культуры, заваёўваючы сяброў для Амерыкі ва ўсіх кутках Зямлі, уключаючы Беларусь і іншыя савецкія рэспублікі. Для такой дыпламатыі не існавала палітычных, эканамічных і культурных межаў.

Да таго, выстава "Свет вітае паслоў джаза" аб'яднала розныя імпрэзы: канцэрт джазавай музыкі ў выкананні Паўла Аракеяна і гурта

"The Outsiders", ілюстраваную канцэртнымі нумарамі лекцыю па гісторыі джазу ад Уладзіміра Угольніка, агляд рэсурсаў пра джаз у гарадскіх бібліятэках і ў Інтэрнеце, аповед пра асабістае ўспрыманне такой музыкі Кевіна Рэйлінга, рэгіянальнага каардынатора Міжнароднага адукацыйнага цэнтра, прагляд і абмеркаванне дакументальнай стужкі «Легенды джаза з Рамсэем Льюісам» — і JAmSlam, які стварыў атмасферу нязмушанасці, імправізацыі і творчай арыгінальнасці, за што і любяць джаз па ўсім свеце.

Слэмаў апошнім часам развясло шмат: пасля Першага беларускага слэму на леташнім фестывалі "Парадак слоў" быў англамоўны слэм ELYPS, Першы Купалаўскі слэм, руска-беларуская "Бітва паэтаў", дзяючы слэм на прэзентацыі праекта "Канец словаў", слэм на фестывалі "Дах-IX" — і першы ў краіне джазавы вакальны JAmSlam, а таксама беларуска-ўкраінскія слэмы, дзе наша каманда выявілася напоўніцу... Прычыны такой шалёнай папулярнасці гэтага віду спаборніцтва — навізна на слэму як культурнай з'явы ў беларускай прасторы і дэмакратычнасць формы, разнаволенасць

атмосферы, у якой адбываюцца слэмавыя дзеі. Слэм і ў сябе на радзіме, у Штатах, размнажаўся з хуткасцю, якой і труссы б пазаздросцілі — ад першых вечарын "Uptown Poetry Slam", якія пачаў у 1986 годзе ладзіць хуліган, будаўнік і паэт Марк Келлі Сміт у Чыкага, да слэм-фестываля агульнаамерыканскага маштабу "National Poetry Slam" прайшло ўсяго 4 гады. Чаго чакаць ад нашай урадлівай глебы з яе чараўнымі трусамі, пакуль невядома, аднак кожны новы слэм пакуль выкаікае вялікую цікаўнасць у публіку.

Рухі беларускага слэму крыху насцярожаныя, не стае ўдзельнікам размаху, а гледачам і журы — жорсткасці. Магчыма, мы такі міралюбыя народ, што ніколі не станем закідаць выступоўцу татамі і гнаць узашыў ад мікрафона, нават калі той і нудзіць усе дзве хвіліны, што вылучаныя для заваявання глядацкай сімпатыі.

Ці знойдзе беларускі слэм сваё нацыянальнае аблічча, пакажа час — бо слова "першы" ў назве большасці беларускіх слэм-ініцыятыў дазваляе спадзявацца на тое, што будуць і другі, і трэці... Эксперыменты азначаюць, што беларуская паэзія жыве і развіваецца.

Маргарыта АЛЯШКЕВІЧ

На здымку: пераможцы JAmSlam'a — гурт "Белы квадрат".

Фота Юліі Папонавай

Выходзіць з 1932 года
У 1982 годзе газета
ўзнагароджана ордэнам
Дружбы народаў

ЗАСНАВАЛЬНІКІ:
Міністэрства інфармацыі
Рэспублікі Беларусь

ГА «Саюз пісьменнікаў
Беларусі»
РВУ «Літаратура
і Мастацтва»

ГАЛОЎНЫ РЭДАКТАР
Алесь КАРЛЮКЕВІЧ

Рэдакцыйная калегія:

Анатоль Акушэвіч
Лілія Ананіч
Алесь Бадак
Дзяніс Барскоў
Святлана Берасцень
Віктар Гардзей
Уладзімір Гніламедаў
Вольга Дадзіёмава
Уладзімір Дуктаў
Анатоль Жук
Вольга Казлова
Анатоль Казлоў
Алесь Карлюкевіч
Анатоль Крайдзіч
Віктар Кураш
Алесь Марціновіч
Мікола Станкевіч
(намеснік галоўнага
рэдактара)
Юрый Цвяткоў
Мікалай Чаргінец
Іван Чарота
Іван Штэйнер

Адрас рэдакцыі:

220034, Мінск,
вул. Захарова, 19

Тэлефоны:

галоўны рэдактар,
намеснік — 284-66-73

Аддзелы:

публіцыстыкі — 284-66-71
крытыкі
і бібліяграфіі — 284-44-04
прозы і паэзіі — 284-44-04
мастацтва — 284-82-04
бухгалтэрыя — 284-66-72
Тэл./факс — 284-66-73

E-mail: lim_new@mail.ru

Адрас у Інтэрнеце:
www.lim.by

Пры перадруку просьба
спасылацца на «ЛіМ».
Рукапісы рэдакцыя
не вяртае і не рэцэнзуе.
Аўтары допісаў у рэдакцыю
паведмляюць сваё
прозвішча, поўнаснае імя і
імя па бацьку, пашпартныя
звесткі, асноўнае месца
працы, зваротны адрас.
Пазіцыя рэдакцыі
можа не супадаць
з меркаваннямі
і думкамі аўтараў
публікацыі.
Набор і вёрстка
камп'ютэрнага цэнтра
РВУ «Літаратура і Мастацтва».

Выходзіць раз на тыдзень
па пятніцах.

Выдавец:
Рэдакцыйна-выдавецкая
ўстанова
«Літаратура і Мастацтва».

Друкарня Рэспубліканскага
унітарнага прадпрыемства
«Выдавецтва
«Беларускі Дом друку»
г. Мінск,
пр. Незалежнасці, 79.

Індэкс 63856
Наклад 3009

Умоўна друк. арк. 3,72
Нумар падпісаны ў друк
12.11.2009 у 11.00

Рэгістрацыйнае
пасведчанне № 7
Заказ — 6154

Д 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12
М 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12

ISSN 0024-4686

91770024468001 09043

«Скобраўка» — галоўны клопат Міхаіла Савіцкага

**Мы ўжо расказвалі
пра новую работу,
над якой працуе
народны мастак
СССР і Беларусі
Міхаіл Савіцкі, —
«Скобраўка».**

— Сталін — гэта гістарычная асоба. Выдатны палітык, нават геній — гэта прызнавалі і нашы ворагі. На перамовах Амерыка, Францыя, Англія рыхтавалі двухгадзінныя даклады адносна сумесных дзеянняў супраць фашыстаў. Сталін сядзеў моўчкі, а потым падумаўся і гаварыў адзін ці два сказы. Усе здымалі свае аргументы. А наконт яго памылак... Невыпадкова генерал дэ Голь гаварыў пра Сталіна: маленькія людзі робяць маленькія памылкі, а вялікія людзі робяць вялікія памылкі...

— Ці помніце вы дзень смерці Сталіна, развітанне з ім?

— А як жа! Тады мяне ледзь не арыштавалі. На той момант я быў у Маскве, вучыўся ў Сурыкаўскім інстытуце. У першыя два дні на вуліцу нельга было выйсці... На трэці дзень на ўсіх прадпрыемствах аб'явілі, што можна прыйсці развітацца з правадыром. Прыйшлі. Бачыў, як на плошчы міліцыя збірала абутак тых, каго растапталі. Гэта быў проста жах. Людзі ў даўцы калечылі адзін аднаго. Калі б я са сваім сябрам не выйшаў адтуль, дык можа і мяне ўжо ў жывых не было б. Нейкімі дварамі мы прайшлі на плошчу Пушкіна. Паўсюль стаяць салдаты, усе праходы былі ацэплены... Тады я пра-

панаваў: «А давай папросім іх культурна, каб яны крыху пасунуліся, а самі прабяжым паміж імі». А сябар: «Ты зусім звар'яцеў! Яны ж нас адразу арыштуюць». Усё роўна зрабілі па-мойму. Не ведаю, як гэта ў нас атрымалася, але нейкім чынам праціснуліся паміж салдатамі, а потым як ірванулі — што аж пяты блішчэлі. Салдаты, мусіць, не думалі, што знойдуцца такія нахабнікі-смельчакі, і пакуль скемілі, што да чаго, нас ужо і след прастыць, — смяецца мастак. — Мы трапілі ў чаргу, якая была на падыходзе да труны. Прастаялі там з ранку да самага вечара. Каля труны Сталіна ўсе баяліся нават прыпыніцца, проста праходзілі побач, а я асмеліўся крыху прыпыніцца. Тады мяне пачаў нехта цягнуць за рукаў, каб не затрымліваў чаргу. Кажу: «Пачакай, я ж з ім на ўсё жыццё развітваюся». Не ведаю, як мяне не арыштавалі. Проста нейкі цуд! Тады я і пачаў спрабаваць пісаць яго партрэт.

— Вы добра запамінілі твар Сталіна?

— Вельмі добра. Я паспеў добра разгледзець яго. Аднак, ён быў зусім не падобны на таго Сталіна, якога мы ўсе бачылі на партрэтах і фотаздымках у газетах. Я напісаў яго такім, якім я яго бачыў: жывым — калі ён стаяў на трыбуне і мёртвым — калі бачыў яго ў той дзень у труне...

— Чуў добрую навіну: у Мінску будзе адкрыта ваша галерэя...

— Магчыма, гэта адбудзецца ў жніўні наступнага года. Мяркуюцца, што галерэя размесціцца ў Верхнім горадзе, каля Траецкага прадмесця. Менавіта там будзе знаходзіцца значная колькасць маіх прац. Вельмі хочацца, каб у галерэі была і спецыяльная выставачная зала, каб там мелі магчымасць выстаўляцца і маладыя мастакі.

Уладзімір ПАДАЛЯК

На здымках: М. Савіцкі ў майстэрні; «Відушчы» (1989 год) з серыі работ «Чорная бэль»; «Партызанская мадонна» (1967).

Фота аўтара і Кастуся Дробава

Нагадаем, у час Вялікай Айчыннай вайны ў Мінскай вобласці, каля Мар'інай Горкі, у вёсцы Скобраўка фашысты арганізавалі лагер, дзе забіралі ў дзетак кроў. Праз яго прайшло больш за тры тысячы дзяцей.

Здавалася, што работа над гэтым вялікім шматфігурным палатном (памер 3,5 x 1,8 м) ужо падыходзіла да завяршэння...

Мінуў роўна год з часу апошняй сустрэчы з Майстрам, і я зноў завітаў у майстэрню. Першае, што цікавіла, — як змянілася «Скобраўка» за год, што з'явілася ў ёй новага, ці шмат яшчэ работы? Магчыма, зроблены апошнія мазкі пэндзля, і можна распавесці больш падрабязна ўжо пра завершаную работу Савіцкага?

Аднак не. Палатно па-ранейшаму «ў рабоце», хоць Міхаіл Андрэевіч працуе ў майстэрні штодзень, без выхадных...

— Работы яшчэ шмат, — прызнаецца мастак. — Калі вы помніце, што было ў мінулым годзе, і глянэце зараз, то пачынаеце змянаў няшмат, работа практычна не зварухнулася з месца. Шмат яе эпизодаў, фігур я нават замазаў... Калі нарадзілася ідэя «Скобраўкі», вырашыў, што буду ўкладваць у яе ўсе свае сілы. Працаваў па дваццаць гадзін у дзень. Я вельмі спяшаўся, каб паспець яе завяршыць. Крыху падрамлю на кушэты, вось тут, у майстэрні, — і за работу. Як вынік — сэрца не вытрымала, трапіў у бальніцу, страціў шмат часу...

— Вы крыху змянілі кампазіцыю карціны?

— Так, бо адчуў, што ўпусціў эмацыянальны ход. Зараз даводзіцца вяртацца да некаторых момантаў: нешта замазваю бяліламі, нешта перарабляю, пераасэнсоўваю. Тут будуць тры сюжэтныя лініі: вызваленне — першая; бацькі адкопваюць дзетак-нябожчыкаў — другая; а дзетак, якія яшчэ жывыя, але надта знісіленыя, не могуць устаць, ім аказваюць дапамогу — гэта ўжо трэцяя. Зверху, над усім гэтым, будзе жанчына з немаўляткам на руках. Гэта Божая Маці, маці ўсіх людзей на зямлі. І як эпілог — толькі адзін твар з карціны будзе пазіраць на нас, сённяшняю аўдыторыю. Гэта погляд-дакор: да чаго вы дажыліся...

— Міхаіл Андрэевіч, вы франтавік, былі вязнем фашысцкіх канцлагераў, пасля вайны мелі пэўныя праблемы, бо мінулае лагерніка выклікала падазрэнне ў тагачасных уладаў. Тым не менш сярод вашых работ ёсць і партрэт Сталіна. Чаму?

У наступным нумары «ЛіМа»

Паміж Дзвіной і Палатою

Полацкі Сафійскі сабор згадваюць не інакш, як у звязцы з Сафійкамі — Кіеўскай і Наўгародскай, будаваных па ўзоры Канстанцінопальскім. Але быў яшчэ храм у гонар Прамудрасці Гасподняй і ў Охрыдзе. На які, лічаць даследчыкі, полацкі найбольш падобны.

Як ні дзіўна, на сённяшні дзень дакладна невядома, калі ён быў узведзены. Называецца прамежак часу ад 1044 года да 1066. Але гэтыя даты не зусім верагодныя. Таму што ў гэтыя гады Усяслаў (Чарадзей) быў яшчэ юнаком. А каб закласти сабор такога ўзроўню, чалавек павінен мець найперш матэрыяльныя сродкі. Ёсць меркаванне, што сабор быў пабудаваны не Усяславам, а яго бацькам, Брачыславам, які ў апошнія 20 гадоў знаходзіўся ў расквіце свайго княжаньня.

Дык калі і кім на самай справе была пабудавана Сафійка: напрыканцы XI ст. альбо на яго пачатку? Пытанні застаюцца адкрытымі...

Спраба адказаць на іх — у артыкуле Ірыны Тулуपाвай «Паміж Дзвіной і Палатою», які вы прачытаеце ў наступным нумары «ЛіМа».

3 глыбінкі

Сяброўству — паўвека!

Зала гарадскога Дома культуры ў адзін з нядаўніх вечароў стала самым шматлюдным месцам у райцэнтры Чашнікі, што на Віцебшчыне. Менавіта сюды прыйшлі тыя, хто жадаў сустрэцца з сябрамі з нагоды паўвекавага юбілею Чашніцкай дзіцячай школы мастацтваў. З сівізнай на скронях і зусім юныя — выпускнікі, вучні, іх бацькі, сённяшнія настаўнікі, ветэраны ўстановы, ганаровыя госці, калегі.

За гады існавання са школы выйшла больш тысячы выпускнікоў, каля сотні з іх сталі прафесійнымі музыкантамі. Зараз у Чашніцкай ДШМ — тры аддзяленні: музычнае, мастацкае і харэаграфічнае. Тут займаюцца 265 вучняў. Сярод іх не толькі юныя чашнічане, але таксама іх ровеснікі з бліжэйшых вёсак. Зразумела, чаму падзея выклікала такую цікавасць. Віншаванні, успаміны, кадры дакументальнай хронікі, канцэртная праграма як дзіўнае падарожжа ў 50-гадовую гісторыю, дзе засталася дзіцяцтва, юнацтва, жыццё... Першым месца на сцэне займае педагогічны калектыў установы. Тыя, хто сёння вядзе маладую змену ў чароўны свет мастацтва. Большасць з іх — выпускнікі школы. Ці не гэта — лепшае

сведчанне, што эстафета першапраходцаў — у надзейных руках. Хвілінай маўчання ўшанавана памяць калег, якія пайшлі з жыцця. Песня, напісаная для сяброў мясцовым кампазітарам Аляксандрам Дзямідчыкам і настаўніцай суседняй школы Наталляй Хрышчэнкай, гучыць як ода высакароднай місіі школы мастацтваў. Менавіта пра яе шмат казалі ў гэты дзень ганаровыя госці — дэпутат Палаты Прадстаўнікоў Нацыянальнага Сходу Рэспублікі Беларусь Анфім Міхалевіч, старшыня раённага Савета дэпутатаў Рыгор Пазняк, намеснік старшыні райвыканкама Зінаіда Федарцова ды іншыя.

Гонар школы — вучні. З дзесятак тых, хто прыйшоў сюды вучыцца 1 верасня 1959 года, прысутнічалі на залатым юбілеі. У іх ліку цяперашнія кіраўнікі Чашніцкай ДШМ — дырэктар Барыс Малкін і завуч Анатоль Сцяпук. Канцэртную праграму, якая стала кульмінацыйнай урачыстасцю, падрыхтавалі выпускнікі і сённяшнія вучні. Вельмі яркімі і запамінальнымі былі выступленні самых юных. Вользе Шамархан, напрыклад, у гэты дзень споўнілася трынаццаць, а выглядала яна як сапраўдная артыстка. Прыемна ўразіла майстэрства выпускнікоў. Сярод іх Дзмітрый Біцый — студэнт Беларускай акадэміі музыкі, Каця Качан, якая яшчэ ў школьныя гады стала пераможцай Нацыянальнага тэлевізійнага конкурсу «Сувор'е надзей», цяпер — студэнтка Мінскага дзяржаўнага каледжа мастацтваў.

Ірына ТОРБИНА